



RAPORT ROCZNY 2017  
BANKU HANDLOWEGO W WARSZAWIE S.A.

MARZEC 2018

WYBRANE DANE FINANSOWE	w tys. zł		w tys. euro**	
	2017	2016	2017	2016
Przychody z tytułu odsetek	1 350 155	1 257 019	318 080	287 273
Przychody z tytułu opłat i prowizji	609 283	591 196	143 540	135 109
Zysk brutto	700 340	763 820	164 992	174 559
Zysk netto	537 102	604 199	126 535	138 081
Całkowite dochody	742 580	552 947	174 943	126 368
Zmiana stanu środków pieniężnych	(158 277)	(1 681 354)	(37 288)	(384 248)
Aktywa razem	42 863 964	45 091 648	10 276 910	10 192 506
Zobowiązania wobec banków	1 568 261	2 303 627	376 001	520 711
Zobowiązania wobec klientów	32 172 441	34 031 947	7 713 549	7 692 574
Kapitał własny	6 874 618	6 723 926	1 648 234	1 519 875
Kapitał zakładowy	522 638	522 638	125 306	118 137
Liczba akcji (w szt.)	130 659 600	130 659 600	130 659 600	130 659 600
Wartość księgową na jedną akcję (w zł/euro)	52,61	51,46	12,61	11,63
Łączny współczynnik wypłacalności (w %)	17,6	17,2	17,6	17,2
Zysk na jedną akcję zwykłą (w zł/euro)	4,11	4,62	0,97	1,06
Rozwodniony zysk na jedną akcję (w zł/euro)	4,11	4,62	0,97	1,06
Zadeklarowana lub wypłacona dywidenda na jedną akcję (w zł/euro)*	4,11	4,53	0,99	1,02

\*Przedstawione wskaźniki dotyczą odpowiednio: zadeklarowanej dywidendy z podziału zysku za 2017 rok oraz wypłaconej w 2017 roku dywidendy z podziału zysku za 2016 rok.

\*\*Kursy użyte do przeliczenia złotych na euro: pozycje sprawozdania z sytuacji finansowej wg średniego kursu NBP na dzień 31 grudnia 2017 roku – 4,1709 zł (na dzień 31 grudnia 2016 roku: 4,4240 zł); pozycje rachunku zysków i strat, sprawozdania z całkowitych dochodów oraz sprawozdania z przepływów pieniężnych wg kursu stanowiącego średnią arytmetyczną kursów NBP na koniec każdego miesiąca 2017 roku – 4,2447 zł (2016 roku: 4,3757 zł).



ROCZNE JEDNOSTKOWE SPRAWOZDANIE FINANSOWE  
BANKU HANDLOWEGO W WARSZAWIE S.A.  
ZA ROK OBROTOWY KOŃCZĄCY SIĘ 31 GRUDNIA 2017 ROKU

MARZEC 2018

## SPIS TREŚCI

Rachunek zysków i strat	6
Sprawozdanie z całkowitych dochodów	6
Sprawozdanie z sytuacji finansowej	7
Sprawozdanie ze zmian w kapitale własnym	8
Sprawozdanie z przepływów pieniężnych	9
Noty objaśniające do sprawozdania finansowego	10
1. Informacje ogólne o Banku	10
2. Znaczące zasady rachunkowości	10
3. Sprawozdawczość dotycząca segmentów działalności	26
4. Wynik z tytułu odsetek	26
5. Wynik z tytułu opłat i prowizji	26
6. Przychody z tytułu dywidend	27
7. Wynik na handlowych instrumentach finansowych i rewaluacji	27
8. Wynik na rachunkowości zabezpieczeń	28
9. Wynik na pozostałych przychodach i kosztach operacyjnych	28
10. Koszty działania i koszty ogólnego zarządu	28
11. Amortyzacja rzeczowych aktywów trwałych oraz wartości niematerialnych	29
12. Wynik z tytułu zbycia pozostałych aktywów	29
13. Wynik odpisów z tytułu utraty wartości aktywów finansowych oraz rezerw na udzielone zobowiązania finansowe i gwarancyjne	29
14. Podatek dochodowy	30
15. Zysk przypadający na jedną akcję	31
16. Zestawienie zmian w pozostałych całkowitych dochodach	31
17. Kasa, operacje z Bankiem Centralnym	31
18. Należności od banków	31
19. Aktywa i zobowiązania finansowe przeznaczone do obrotu	32
20. Pochodne instrumenty zabezpieczające	33
21. Dłużne papiery wartościowe dostępne do sprzedaży	34
22. Inwestycje kapitałowe	34
23. Należności od klientów	36
24. Rzeczowe aktywa trwałe	38
25. Wartości niematerialne	39
26. Test utraty wartości dla wartości firmy	40
27. Aktywo z tytułu odroczonego podatku dochodowego	41
28. Inne aktywa	43
29. Zobowiązania wobec banków	43
30. Zobowiązania wobec klientów	44

---

31.	Rezerwy _____	44
32.	Inne zobowiązania _____	45
33.	Aktywa i zobowiązania finansowe według umownych terminów wymagalności/zapadalności _____	45
34.	Kapitały _____	46
35.	Transakcje repo oraz reverse repo _____	48
36.	Kompensowanie należności i zobowiązań finansowych _____	48
37.	Rachunkowość zabezpieczeń _____	49
38.	Wartość godziwa _____	49
39.	Zobowiązania warunkowe i sprawy sporne _____	53
40.	Aktywa stanowiące zabezpieczenie _____	54
41.	Działalność powiernicza _____	54
42.	Leasing operacyjny _____	55
43.	Sprawozdanie z przepływów pieniężnych _____	55
44.	Transakcje z kluczowym personelem kierowniczym _____	56
45.	Jednostki powiązane _____	56
46.	Świadczenia na rzecz pracowników _____	58
47.	Zarządzanie ryzykiem _____	62
48.	Zdarzenia po dacie bilansowej _____	86

**Rachunek zysków i strat**

	Za okres	2017	2016
<i>w tys. zł</i>	Nota		
Przychody z tytułu odsetek i przychody o podobnym charakterze	4	1 350 155	1 257 019
Koszty z tytułu odsetek i podobne koszty	4	(271 234)	(257 149)
<b>Wynik z tytułu odsetek</b>	4	<b>1 078 921</b>	<b>999 870</b>
Przychody z tytułu opłat i prowizji	5	609 283	591 196
Koszty z tytułu opłat i prowizji	5	(67 760)	(64 795)
<b>Wynik z tytułu opłat i prowizji</b>	5	<b>541 523</b>	<b>526 401</b>
Przychody z tytułu dywidend	6	32 939	29 005
Wynik na handlowych instrumentach finansowych i rewaluacji	7	343 910	345 671
Wynik na inwestycyjnych dłużnych papierach wartościowych dostępnych do sprzedaży		35 772	44 746
Wynik na inwestycyjnych instrumentach kapitałowych dostępnych do sprzedaży		3 377	95 913
Wynik na rachunkowości zabezpieczeń	8	10 261	9 553
Pozostałe przychody operacyjne	9	28 642	37 245
Pozostałe koszty operacyjne	9	(31 389)	(28 628)
<b>Wynik na pozostałych przychodach i kosztach operacyjnych</b>	9	<b>(2 747)</b>	<b>8 617</b>
Koszty działania i koszty ogólnego zarządu	10	(1 094 472)	(1 108 862)
Amortyzacja rzeczowych aktywów trwałych oraz wartości niematerialnych	11	(72 456)	(69 128)
Wynik z tytułu zbycia pozostałych aktywów	12	437	104
Wynik odpisów z tytułu utraty wartości aktywów finansowych oraz rezerw na udzielone zobowiązania finansowe i gwarancyjne	13	(99 491)	(48 759)
Podatek od niektórych instytucji finansowych		(77 634)	(69 311)
<b>Zysk brutto</b>		<b>700 340</b>	<b>763 820</b>
Podatek dochodowy	14	(163 238)	(159 621)
<b>Zysk netto</b>		<b>537 102</b>	<b>604 199</b>
Średnia ważona liczba akcji zwykłych (w szt.)	15	130 659 600	130 659 600
Zysk na jedną akcję (w zł)	15	4,11	4,62
Rozwodniony zysk na jedną akcję (w zł)	15	4,11	4,62

**Sprawozdanie z całkowitych dochodów**

	Za okres	2017	2016
<i>w tys. zł</i>	Nota		
<b>Zysk netto</b>		<b>537 102</b>	<b>604 199</b>
<b>Pozostałe całkowite dochody, które mogą być przeklasyfikowane do rachunku zysków i strat:</b>			
Wycena aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży (netto)	16	205 685	(51 252)
<b>Pozostałe całkowite dochody, które nie mogą być przeklasyfikowane do rachunku zysków i strat:</b>			
Straty aktuarialne z wyceny programu określonych świadczeń (netto)	16	(207)	-
<b>Pozostałe całkowite dochody po opodatkowaniu</b>		<b>205 478</b>	<b>(51 252)</b>
<b>Całkowite dochody ogółem</b>		<b>742 580</b>	<b>552 947</b>

Noty objaśniające zamieszczone na stronach 10-86 stanowią integralną część rocznego jednostkowego sprawozdania finansowego.

**Sprawozdanie z sytuacji finansowej**

	Stan na dzień	31.12.2017	31.12.2016
<i>w tys. zł</i>	Nota		
<b>AKTYWA</b>			
Kasa, operacje z Bankiem Centralnym	17	462 126	665 755
Należności od banków	18	836 166	586 973
Aktywa finansowe przeznaczone do obrotu	19	2 162 040	3 772 162
Pochodne instrumenty zabezpieczające	20	-	12 244
Dłużne papiery wartościowe dostępne do sprzedaży	21	17 439 439	19 072 371
Inwestycje kapitałowe	22	132 539	125 107
Należności od klientów	23	19 766 803	18 795 341
Rzeczowe aktywa trwałe	24	375 673	332 336
Wartości niematerialne	25	1 351 583	1 349 810
Należności z tytułu bieżącego podatku dochodowego		-	12 911
Aktywo z tytułu odroczonego podatku dochodowego	27	176 979	199 354
Inne aktywa	28	158 688	165 356
Aktywa trwale przeznaczone do zbycia		1 928	1 928
<b>Aktywa razem</b>		<b>42 863 964</b>	<b>45 091 648</b>
<b>ZOBOWIĄZANIA</b>			
Zobowiązania wobec banków	29	1 568 261	2 303 627
Zobowiązania finansowe przeznaczone do obrotu	19	1 351 031	1 305 614
Pochodne instrumenty zabezpieczające	20	50 191	39 897
Zobowiązania wobec klientów	30	32 172 441	34 031 947
Rezerwy	31	17 871	22 068
Zobowiązania z tytułu bieżącego podatku dochodowego		52 340	-
Inne zobowiązania	32	777 211	664 569
<b>Zobowiązania razem</b>		<b>35 989 346</b>	<b>38 367 722</b>
<b>KAPITAŁ WŁASNY</b>			
Kapitał zakładowy	34	522 638	522 638
Kapitał zapasowy	34	2 944 585	2 944 585
Kapitał z aktualizacji wyceny	34	(9 376)	(215 061)
Pozostałe kapitały rezerwowe	34	2 879 669	2 867 565
Zyski zatrzymane		537 102	604 199
<b>Kapitał własny razem</b>		<b>6 874 618</b>	<b>6 723 926</b>
<b>Zobowiązania i kapitał własny razem</b>		<b>42 863 964</b>	<b>45 091 648</b>

Noty objaśniające zamieszczone na stronach 10-86 stanowią integralną część rocznego jednostkowego sprawozdania finansowego.

**Sprawozdanie ze zmian w kapitale własnym**

<i>w tys. zł</i>	<b>Kapitał zakładowy</b>	<b>Kapitał zapasowy</b>	<b>Kapitał z aktualizacji wyceny</b>	<b>Pozostałe kapitały rezerwowe</b>	<b>Zyski zatrzymane</b>	<b>Kapitał własny razem</b>
<b>Stan na 1 stycznia 2017 roku</b>	<b>522 638</b>	<b>2 944 585</b>	<b>(215 061)</b>	<b>2 867 565</b>	<b>604 199</b>	<b>6 723 926</b>
Calkowite dochody ogółem, z tego:	-	-	205 685	(207)	537 102	742 580
zysk netto	-	-	-	-	537 102	537 102
wycena aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży (netto)	-	-	205 685	-	-	205 685
straty aktuarialne z wyceny programu określonych świadczeń (netto)	-	-	-	(207)	-	(207)
Dywidendy wypłacone	-	-	-	-	(591 888)	(591 888)
Transfer na kapitały	-	-	-	12 311	(12 311)	-
<b>Stan na 31 grudnia 2017 roku</b>	<b>522 638</b>	<b>2 944 585</b>	<b>(9 376)</b>	<b>2 879 669</b>	<b>537 102</b>	<b>6 874 618</b>

Nota: 16, 34

<i>w tys. zł</i>	<b>Kapitał zakładowy</b>	<b>Kapitał zapasowy</b>	<b>Kapitał z aktualizacji wyceny</b>	<b>Pozostałe kapitały rezerwowe</b>	<b>Zyski zatrzymane</b>	<b>Kapitał własny razem</b>
<b>Stan na 1 stycznia 2016 roku</b>	<b>522 638</b>	<b>2 944 585</b>	<b>(163 809)</b>	<b>2 858 825</b>	<b>620 227</b>	<b>6 782 466</b>
Calkowite dochody ogółem, z tego:	-	-	(51 252)	-	604 199	552 947
zysk netto	-	-	-	-	604 199	604 199
wycena aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży (netto)	-	-	(51 252)	-	-	(51 252)
Dywidendy wypłacone	-	-	-	-	(611 487)	(611 487)
Transfer na kapitały	-	-	-	8 740	(8 740)	-
<b>Stan na 31 grudnia 2016 roku</b>	<b>522 638</b>	<b>2 944 585</b>	<b>(215 061)</b>	<b>2 867 565</b>	<b>604 199</b>	<b>6 723 926</b>

Nota: 16, 34

Noty objaśniające zamieszczone na stronach 10-86 stanowią integralną część rocznego jednostkowego sprawozdania finansowego.



**Sprawozdanie z przepływów pieniężnych**

	Za okres	2017	2016
<i>w tys. zł</i>			
<b>A. Przepływy środków pieniężnych z działalności operacyjnej</b>			
<b>I. Zysk netto</b>		<b>537 102</b>	<b>604 199</b>
<b>II. Korekty do uzgodnienia zysku netto ze środkami pieniężnymi netto z działalności operacyjnej:</b>		<b>(1 014 051)</b>	<b>(2 816 746)</b>
Bieżący i odroczony podatek dochodowy ujęty w wyniku finansowym		163 238	159 621
Amortyzacja		72 456	69 128
Zmiana stanu odpisów z tytułu utraty wartości aktywów finansowych		100 034	51 996
Zmiana stanu rezerw		3 526	8 318
Wynik z tytułu odsetek		(1 078 921)	(999 870)
Przychody z tytułu dywidend od podmiotów zależnych		(24 145)	(21 724)
Wynik ze sprzedaży inwestycji		(501)	(74)
Wynik z tytułu niezrealizowanych różnic kursowych		8 155	1 057
Inne korekty		4 242	(12 109)
<b>Przepływy wynikające z zysków z działalności operacyjnej przed uwzględnieniem zmian aktywów i zobowiązań z działalności operacyjnej</b>		<b>(751 916)</b>	<b>(743 657)</b>
<b>Zmiana stanu aktywów operacyjnych (wyłączając środki pieniężne)</b>		<b>2 085 204</b>	<b>2 187 657</b>
Zmiana stanu należności od banków		(203 705)	(6 145)
Zmiana stanu należności od klientów		(1 064 950)	8 905
Zmiana stanu dłużnych papierów wartościowych dostępnych do sprzedaży		1 743 917	(932 036)
Zmiana stanu inwestycji kapitałowych		635	656
Zmiana stanu aktywów finansowych przeznaczonych do obrotu		1 590 396	3 128 899
Zmiana stanu aktywów z tytułu pochodnych instrumentów zabezpieczających		12 244	(10 449)
Zmiana stanu innych aktywów		6 667	(2 173)
<b>Zmiana stanu zobowiązań operacyjnych (wyłączając środki pieniężne)</b>		<b>(2 347 339)</b>	<b>(4 260 746)</b>
Zmiana stanu zobowiązań wobec banków		(650 236)	(4 577 939)
Zmiana stanu zobowiązań wobec klientów		(1 857 478)	2 266 723
Zmiana stanu zobowiązań przeznaczonych do obrotu		45 417	(1 941 909)
Zmiana stanu zobowiązań z tytułu pochodnych instrumentów zabezpieczających		10 294	(72 486)
Zmiana stanu innych zobowiązań		104 664	64 865
<b>Odsetki otrzymane</b>		<b>1 498 028</b>	<b>1 516 039</b>
<b>Odsetki zapłacone</b>		<b>(273 294)</b>	<b>(260 162)</b>
<b>Podatek dochodowy zapłacony</b>		<b>(123 810)</b>	<b>(183 758)</b>
<b>III. Przepływy pieniężne netto z działalności operacyjnej</b>		<b>623 975</b>	<b>(1 140 428)</b>
<b>B. Przepływy środków pieniężnych z działalności inwestycyjnej</b>			
Nabycie rzeczowych aktywów trwałych		(91 916)	(27 752)
Zbycie rzeczowych aktywów trwałych		9 396	1
Nabycie wartości niematerialnych		(38 786)	(15 441)
Zbycie aktywów trwałych przeznaczonych do zbycia		-	73
Dywidendy otrzymane		24 145	21 724
Inne wpływy związane z działalnością inwestycyjną		50	129 684
<b>Przepływy netto związane z działalnością inwestycyjną</b>		<b>(97 111)</b>	<b>108 289</b>
<b>C. Przepływy pieniężne z działalności finansowej</b>			
Dywidendy wypłacone		(591 888)	(611 487)
Wpływy z tytułu zaciągnięcia długoterminowych kredytów od podmiotów sektora finansowego (Nota 29)		31 292	21 873
Wydatki z tytułu spłaty długoterminowych kredytów od podmiotów sektora finansowego (Nota 29)		(112 116)	(62 910)
<b>Przepływy pieniężne netto z działalności finansowej</b>		<b>(672 712)</b>	<b>(652 524)</b>
<b>D. Różnice kursowe z przeliczenia środków pieniężnych</b>		<b>(12 429)</b>	<b>3 309</b>
<b>E. Zwiększenie/ zmniejszenie środków pieniężnych netto</b>		<b>(158 277)</b>	<b>(1 681 354)</b>
<b>F. Środki pieniężne na początek okresu</b>		<b>672 754</b>	<b>2 354 108</b>
<b>G. Środki pieniężne na koniec okresu (Nota 43)</b>		<b>514 477</b>	<b>672 754</b>

Noty objaśniające zamieszczone na stronach 10-86 integralną część rocznego jednostkowego sprawozdania finansowego.

## Noty objaśniające do sprawozdania finansowego

### 1. Informacje ogólne o Banku

Bank Handlowy w Warszawie S.A. („Bank”) ma siedzibę w Warszawie przy ul. Senatorskiej 16, 00-923 Warszawa. Bank został powołany aktem notarialnym z dnia 13 kwietnia 1870 roku i jest zarejestrowany w Rejestrze Przedsiębiorców w Krajowym Rejestrze Sądowym prowadzonym przez Sąd Rejonowy dla m.st. Warszawy, XII Wydział Gospodarczy w Warszawie, pod numerem KRS: 0000001538.

Bankowi nadano numer statystyczny REGON 000013037 oraz numer identyfikacji podatkowej NIP 526-030-02-91.

Czas trwania Banku jest nieoznaczony.

Kapitał zakładowy Banku wynosi 522 638 400 zł i podzielony jest na 130 659 600 akcji zwykłych na okaziciela, o wartości nominalnej 4,00 zł każda. Akcje Banku są notowane na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie S.A.

Bank jest członkiem Citigroup Inc. Jednostką dominującą dla Banku jest Citibank Overseas Investment Corporation z siedzibą w New Castle, USA. Citibank Overseas Investment Corporation jest podmiotem zależnym od Citibank N.A. z siedzibą w Nowym Jorku, USA, który jest jednostką dominującą najwyższego szczebla.

Bank działa na podstawie obowiązujących przepisów oraz Statutu Banku.

Bank jest uniwersalnym bankiem komercyjnym, oferującym szeroki zakres usług bankowych w obrocie krajowym i zagranicznym, dla osób fizycznych i prawnych.

### 2. Znaczące zasady rachunkowości

#### Oświadczenie o zgodności

Roczne jednostkowe sprawozdanie finansowe Banku zostało sporządzone zgodnie z wymogami Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej („MSSF”), które zostały zatwierdzone przez Unię Europejską („MSSF EU”), a w zakresie nieregulowanym powyższymi standardami zgodnie z wymogami ustawy z dnia 29 września 1994 roku o rachunkowości (Dz. U. z 2017 r, poz. 2342) i wydanych na jej podstawie przepisów wykonawczych.

Roczne jednostkowe sprawozdanie finansowe zostało zatwierdzone przez Zarząd Banku do publikacji 21 marca 2018 roku. Ostateczne zatwierdzenie sprawozdania finansowego nastąpi przez Walne Zgromadzenie Banku.

Roczne skonsolidowane sprawozdanie finansowe zostało zatwierdzone przez Zarząd Banku do publikacji 21 marca 2018 roku. Ostateczne zatwierdzenie sprawozdania finansowego nastąpi przez Walne Zgromadzenie Banku.

#### Podstawy sporządzenia sprawozdania finansowego

Roczne jednostkowe sprawozdanie finansowe Banku zostało przygotowane za okres od 1 stycznia 2017 roku do 31 grudnia 2017 roku, a dla sprawozdania z sytuacji finansowej według stanu na dzień 31 grudnia 2017 roku. Porównawcze dane finansowe zostały zaprezentowane za okres od 1 stycznia 2016 roku do 31 grudnia 2016 roku, a dla sprawozdania z sytuacji finansowej według stanu na dzień 31 grudnia 2016 roku.

Sprawozdanie finansowe zostało sporządzone w złotych polskich (waluta prezentacji) w zaokrągleniu do tysiąca złotych.

W sprawozdaniu zastosowano koncepcję wartości godziwej dla aktywów finansowych i zobowiązań finansowych wycenianych według wartości godziwej, w tym instrumentów pochodnych oraz aktywów finansowych klasyfikowanych jako dostępne do sprzedaży, z wyjątkiem tych, dla których nie można wiarygodnie ustalić wartości godziwej. Pozostałe składniki aktywów i zobowiązań wykazywane są w wartości zamortyzowanego kosztu (kredyty i pożyczki, zobowiązania finansowe inne niż wyceniane według wartości godziwej przez rachunek zysków i strat) lub w cenie nabycia pomniejszonej o odpisy z tytułu utraty wartości.

Główne zasady rachunkowości zastosowane przy sporządzeniu niniejszego sprawozdania finansowego przedstawione zostały poniżej. Zasady te stosowane były w prezentowanych latach w sposób ciągły.

Sporządzenie sprawozdania finansowego zgodnie z MSSF EU wymaga od kierownictwa Banku dokonania pewnych szacunków oraz przyjęcia związanych z nimi założeń, które mają wpływ na kwoty prezentowane w sprawozdaniu finansowym.

Szacunki i związane z nimi założenia dokonywane są w oparciu o dostępne dane historyczne oraz szereg innych czynników, które w danych warunkach uznane zostaną za właściwe i które stanowią podstawę do dokonania szacunków odnośnie wartości bilansowych aktywów i zobowiązań, których wartości nie można określić w sposób jednoznaczny na podstawie innych źródeł. Rzeczywiste wartości mogą się jednak różnić od wartości szacunkowych.

Szacunki i związane z nimi założenia podlegają bieżącym przeglądom. Korekty szacunków ujmowane są w okresie, w którym dokonano zmiany szacunku, jeżeli korekta dotyczy tylko tego okresu, lub w okresie, w którym dokonano zmiany, i okresach przyszłych, jeżeli korekta wpływa zarówno na bieżący jak i przyszłe okresy.

Standardy i interpretacje zatwierdzone lecz jeszcze nie obowiązujące lub oczekujące na zatwierdzenie przez Unię Europejską, które mogą mieć wpływ na sprawozdanie finansowe Grupy to:

- MSSF 9. Został opisany w dalszej części sprawozdania,
- MSSF 15. Został opisany w dalszej części sprawozdania,
- MSSF 16 „Leasing”, zatwierdzony przez Unię Europejską do stosowania od 1 stycznia 2019 r., zastąpi dotychczasowy MSR 17.

Nowy standard przedstawia zmienione, kompleksowe podejście do identyfikacji umów leasingu i ich ujmowania w sprawozdaniach finansowych leasingodawców i leasingobiorców. MSSF 16 wprowadza model kontroli, który jest metodą identyfikacji umów leasingu w odróżnieniu od umów o świadczenie usług. Rozróżnienie to skupia się na ocenie, czy w ramach kontraktu identyfikowany jest składnik aktywów kontrolowany przez klienta.

Standard wprowadza istotne zmiany w obszarze ujęcia po stronie leasingobiorcy – przestaje istnieć podział na umowy leasingu operacyjnego oraz leasingu finansowego, natomiast powstaje konieczność ujmowania w aktywach prawa do użytkowania przedmiotu leasingu, a w pasywach zobowiązania leasingowego.

Bank rozpoczął prace nad wdrożeniem nowego standardu i uważa, że zastosowanie nowego standardu wpłynie na ujmowanie, prezentację i wycenę aktywów będących przedmiotem leasingu operacyjnego wraz z odpowiadającymi im zobowiązaniami.

Pozostałe zmiany standardów oczekujące na zatwierdzenie przez Unię Europejską, w tym:

- interpretacja KIMSF 22 precyzująca zasady określania kursu walutowego w przypadku ujmowania niemonetarnych aktywów lub zobowiązań przy zaliczkowych płatnościach otrzymanych lub zapłaconych, zanim ujęte zostaną związane z nimi składnik aktywów, koszt lub przychód,
- interpretacja KIMSF 23 precyzująca sposób wyceny niepewności wynikających z rozwiązań zastosowanych w ramach stosowania MSR 12 „Podatek dochodowy”, co do których nie ma pewności, że są właściwe z punktu widzenia władz podatkowych,
- zmiana MSR 40 precyzująca warunki klasyfikacji nieruchomości inwestycyjnych,
- szereg cyklicznych zmian standardów 2014-2016 w tym: MSSF 1 odnośnie określonych wyłączeń przy pierwszorazowym stosowaniu MSSF,
- zmiana MSSF 4 pozwalająca na zastosowanie określonej możliwości reklasyfikacji części wyniku do pozostałych całkowitych dochodów dla określonych aktywów finansowych oraz tymczasowego zwolnienia ze stosowania MSSF 9 dla jednostek, które głównie generują kontrakty uregulowane w MSSF 4,
- MSSF 17 „Ubezpieczenia” zastępujący dotychczas obowiązujący MSSF 4 „Umowy ubezpieczeniowe” i wprowadzający kompleksowe uregulowania w obszarze rachunkowego podejścia do umów ubezpieczeniowych, a w szczególności wyceny wynikających z nich zobowiązań. Standard eliminuje dotychczas dopuszczaną przez MSSF 4 różnorodność w ujęciu rachunkowym umów ubezpieczeniowych ze względu na krajowe jurysdykcje,
- zmiany do MSSF 2 klasyfikacji i wyceny transakcji płatności w formie akcji, a w szczególności płatności w formie akcji rozliczanych w instrumentach kapitałowych,
- szereg cyklicznych zmian standardów 2015-2017 w tym: MSSF 3 i MSSF 11 w zakresie wyceny udziału w przypadku objęcia kontroli nad wspólnym przedsięwzięciem, MSR w zakresie ujęcia efektu podatkowego dywidendy w wyniku, MSR 23 w zakresie traktowania kosztów finansowania,
- zmiany do MSR 28 w zakresie wyceny długoterminowych udziałów w jednostkach stowarzyszonych i wspólnych przedsięwzięciach,

nie mają wpływu na sprawozdanie finansowe.

## **MSSF 9 „Instrumenty finansowe”**

Od 1 stycznia 2018 Bank stosuje MSSF 9 „Instrumenty finansowe”, przyjęty do stosowania przez Komisję Europejską w dniu 22 listopada 2016 (Rozporządzenie Komisji Europejskiej nr 2016/2067/EU).

Bank realizuje prace nad wdrożeniem MSSF 9 od września 2015. W grudniu 2016 proces wdrożenia został sformalizowany i ustrukturyzowany poprzez uznanie procesu za Projekt Kluczowy, pod kierownictwem Komitetu Sterującego, w skład którego wchodzi w szczególności: Wiceprezes Zarządu Banku nadzorujący obszar Finansów oraz Wiceprezes Zarządu nadzorujący obszar Ryzyka. W celu uzyskania pewności, co do prawidłowości wniosków oraz zidentyfikowanych obowiązków, efekty prac Banku zostały zweryfikowane przez niezależny podmiot zewnętrzny.

Całość procesu wdrożenia, zgodnie z oczekiwaniami Europejskiego Organu Nadzoru Giełd i Papierów Wartościowych oraz KNF, jest nadzorowana przez Komitet ds. Audytu Rady Nadzorczej Banku, który otrzymuje regularnie informacje na temat statusu projektu i kwestii istotnych na danym etapie wdrożenia. W szczególności Bank prezentował Komitetowi Audytu podstawowe zmiany zasad rachunkowości wynikające z MSSF 9, wątpliwości interpretacyjne i operacyjne, które powstawały na różnych etapach wdrożenia projektu oraz kształtującą się praktykę rynkową (w tym w kontekście współpracy sektora bankowego w ramach Grupy Roboczej MSSF 9 działającej w ramach Związku Banków Polskich).

Wybrane aspekty w obszarze wdrożenia klasyfikacji i wyceny MSSF 9, w celu uzyskania pewności o prawidłowości wniosków Banku oraz zidentyfikowanych obowiązków są weryfikowane przez niezależny profesjonalny podmiot zewnętrzny.

### **Klasyfikacja i wycena - zasady**

MSSF 9 wprowadza w tym obszarze następujące zmiany, istotne z punktu widzenia Banku:

- Standard wprowadza trzy kategorie instrumentów finansowych:
  - aktywa finansowe wyceniane według zamortyzowanego kosztu,

- aktywa finansowe wycenia przez pozostałe całkowite dochody,
- aktywa finansowe wyceniane w wartości godziwej przez rachunek zysków i strat.
- Bank dokonuje klasyfikacji aktywów finansowych do poszczególnych kategorii w dacie początkowego ujęcia biorąc pod uwagę dwa kryteria:
  - **model biznesowy** w zakresie zarządzania danym aktywem, który decyduje o tym, czy przepływy pieniężne będą pochodzić z uzyskiwania przepływów pieniężnych wynikających z umowy, ze sprzedaży aktywów finansowych, czy z obu tych źródeł oraz
  - **charakterystykę umownych przepływów pieniężnych** dla danego składnika aktywów finansowych. Przepływy pieniężne wynikające z umowy, które są jedynie spłatą kwoty głównej i odsetek od kwoty głównej pozostałej do spłaty (tzw. test SPPI), stanowią wynagrodzenie za wartość pieniądza w czasie, ryzyko kredytowe, inne podstawowe rodzaje ryzyka związane z udzielaniem kredytów (np. ryzyko płynności), koszty (np. koszty administracyjne) związane z utrzymywaniem składnika aktywów finansowych przez określony okres czasu oraz marżę zysku.

Jeżeli spełniony jest test SPPI, a model biznesowy odpowiada pozyskiwaniu przepływów pieniężnych wynikających z umowy, Bank klasyfikuje aktywa finansowe do kategorii wycenianych wg zamortyzowanego kosztu.

Jeżeli spełniony jest test SPPI, a model biznesowy odpowiada pozyskiwaniu przepływów pieniężnych wynikających z umowy oraz sprzedaży, Bank klasyfikuje aktywa finansowe do kategorii wycenianych przez pozostałe całkowite dochody.

Jeżeli spełniony jest test SPPI, lecz model biznesowy odpowiada innym celom niż wcześniej wymienione, lub gdy test SPPI nie jest spełniony (niezależnie od modelu biznesowego) Bank klasyfikuje aktywa finansowe do kategorii wycenianych w wartości godziwej przez rachunek zysków i strat.

#### *Model biznesowy*

W odniesieniu do modelu biznesowego, na podstawie przyjętego dotąd oraz planowanego sposobu zarządzania portfelami aktywów finansowych pod względem sposobu realizacji przepływów z grup aktywów, Bank ocenia, że z tytułu kryterium modelu biznesowego nie wystąpią zmiany w klasyfikacji i wycenie instrumentów w portfelu Banku w porównaniu do obecnie obowiązującego podejścia wg MSR 39. Bank udziela kredytów i innych form finansowania dotychczas klasyfikowanych jako kredyty i należności wg MSR 39 w celu uzyskiwania przepływów kapitałowych i odsetkowych. Sprzedaże wierzytelności mają charakter jednorazowy i dotyczą ekspozycji o pogorszonej jakości kredytowej.

Instrumenty dłużne w portfelu przeznaczone do obrotu odpowiadają charakterystyce modelu biznesowego zakładającego częste sprzedaże i nabycia instrumentów zgodnie z krótkoterminowymi oczekiwaniami oraz wzorcami generowania zysku. W konsekwencji nie dokonał zmiany w klasyfikacji tych instrumentów w stosunku do uregulowań MSR 39.

Instrumenty dłużne w portfelu dostępnych do sprzedaży zgodnie z MSR 39 odpowiadają modelowi biznesowemu, w ramach którego, instrumenty są zarządzane na bazie przepływów kontraktowych oraz sprzedaży, zatem instrumenty te klasyfikowane są do portfela instrumentów wycenianych w wartości godziwej przez pozostałe całkowite dochody, a zatem nie występuje zmiana w zakresie klasyfikacji i wyceny dla celów MSSF 9.

#### *Charakterystyka umownych przepływów pieniężnych*

Bank dokonał szczegółowej analizy konstrukcji zapisów umownych oraz praktyk w zakresie ustalenia wynagrodzenia, celem stwierdzenia, czy przepływy pieniężne wynikające z umów stanowią jedynie spłatę kwoty głównej i odsetek.

Bank w kredytach korporacyjnych i mikroprzedsiębiorstw oraz w produktach kredytowych z obszaru finansowania handlu zidentyfikował zostało niedopasowania typu stopy procentowej do częstotliwości jej aktualizacji. Niedopasowania mają charakter: stopa WIBOR 3M i aktualizacja 1M, stopa WIBOR 6M i aktualizacji 3M lub 1M, EURIBOR 3M i aktualizacja 1M lub 6M, stopa LIBOR 3M i aktualizacja 1M.

W wyniku pogłębienia analizy testu SPPI o tzw. test benchmark, Bank ustalił, że różnica pomiędzy niedyskontowanymi przepływami (prognozowanymi i faktycznymi) z kontraktów o ww. niedopasowaniach w stosunku do analogicznych kontraktów wzorcowych (czyli takich samych, lecz o stopach procentowych dopasowanych do częstotliwości aktualizacji, np. WIBOR 1M i aktualizacja 1M) jest nieistotna, zatem test SPPI jest zdany.

W pozostałych sytuacjach mogących wpływać na ocenę charakterystyki umownych przepływów, a więc w przypadku innych formuł oprocentowania, w tym stóp zarządzanych, prowizji, opłat za przedterminowe zamknięcie instrumentu, Bank nie zidentyfikował przypadków zaburzających test SPPI. Bank nie zidentyfikował również jakichkolwiek cech, opcji, klauzul lub jakichkolwiek modyfikacji umownych, które mogłyby budzić wątpliwości, czy wynagrodzenie odpowiada koncepcji SPPI (wynagrodzenie za wartość pieniądza w czasie, ryzyko kredytowe związane z kwotą główną pozostałą do spłaty w określonym czasie i za inne podstawowe ryzyka i koszty związane z udzielaniem kredytów, a także marżę zysku).

Bank posiada w portfelu aktywa, których oprocentowanie zawiera w swojej formule mnożnik. Dotyczy to w szczególności portfela kart kredytowych. Oprocentowanie karty kredytowej, oparte jest o analizę cen analogicznych produktów oraz odzwierciedla wynagrodzenie Banku za wartość pieniądza w czasie, ryzyko kredytowe związane z kwotą główną pozostałą do spłaty w określonym czasie i za inne podstawowe ryzyka i koszty związane z udzielaniem kredytów, a także marżę zysku. Stosowanie mnożnika w formule oprocentowania wynika z obecnego i historycznego sposobu określania przez ustawodawcę formuły maksymalnej dopuszczalnej wysokości odsetek.

Na potrzeby ujawnienia oczekiwanego wpływu zastosowania MSSF 9, Bank zaklasyfikował te ekspozycje do kategorii wycenianych wg zamortyzowanego kosztu. Z uwagi na brak jednolitej praktyki rynkowej i toczące się dyskusje w zakresie klasyfikacji i wyceny instrumentów finansowych zawierających mnożnik większy od jedności w formule oprocentowania, w związku z listem Przewodniczącego Komisji Nadzoru Finansowego z dnia 12 grudnia 2017 r. powyższe podejście może w przyszłości ulec zmianie.

W związku z zaistniałą sytuacją Bank jest w trakcie dokonywania dodatkowej analizy dokumentacji umownej mającej na celu zdiagnozowanie czy konieczne jest wprowadzenie zmian w zakresie budzących wątpliwości zapisów umownych.

W efekcie powyższych analiz, Bank nie zidentyfikował zmian w sposobie klasyfikacji aktywów finansowych wynikających z kryterium charakterystyki umownych przepływów pieniężnych.

- Zgodnie z wymogami MSSF 9 instrumenty kapitałowe (akcje i udziały mniejszościowe) powinny być wyceniane w wartości godziwej. MSSF 9 zakłada, że po dacie pierwszego zastosowania, dalsze zmiany wartości godziwej ujmowane są w rachunku wyników, dopuszcza jednak możliwość nieodwołalnego wyboru ujmowania tych zmian w pozostałych całkowitych dochodach, bez możliwości późniejszego przekwalifikowania do rachunku wyników. W przypadku wyboru tej opcji, dywidendy, co do zasady, ujmowane są w rachunku wyników. Bank zdecydował o ujmowaniu zmian wartości godziwej w rachunku wyników.
- W ramach rachunkowości zabezpieczeń Standard zwiększa zakres instrumentów, które mogą być uznane jako zabezpieczane lub zabezpieczające w rachunkowości zabezpieczeń. Warunkiem stosowania rachunkowości zabezpieczeń jest ekonomiczna zależność pomiędzy instrumentem zabezpieczającym a pozycją zabezpieczaną, bez konieczności retrospektywnego pomiaru efektywności zabezpieczenia. Jednocześnie MSSF 9 zezwala na stosowanie zasad rachunkowości zabezpieczeń zawartych w MSR 39 „Instrumenty finansowe: ujmowanie i wycena”. Bank skorzystał z tej opcji.
- Ustalenie i wykazanie w notach objaśniających ekspozycji i odpisów, po uwzględnieniu nowych wymogów standardu w zakresie definicji wartości bilansowej brutto składnika aktywów finansowych. Zgodnie z wytycznymi Transition Resource Group for Impairment of Financial Instruments, dla celów ustalania odpisów dla kredytów ze zidentyfikowaną utratą wartości, Bank zastosował podejście, w którym wartość bilansowa brutto ustalana jest z uwzględnieniem odsetek naliczonych po stwierdzeniu utraty wartości. Praktycznym efektem zastosowania ww. definicji jest bezpośredni wzrost wartości bilansowej brutto ekspozycji dotkniętych utratą wartości oraz odpowiadający mu wzrost rezerw.

#### **Utrata wartości**

Odpisy na oczekiwane straty kredytowe (ECL) zgodnie z MSSF 9 są wyznaczone z uwzględnieniem klasyfikacji ekspozycji do jednego z trzech Etapów (ang. Stage):

- Etap 1: ekspozycje kredytowe, dla których ryzyko kredytowe nie zwiększyło się istotnie od momentu początkowego ujęcia
  - strata szacowana w horyzoncie 12 miesięcy (jest to część strat kredytowych oczekiwanych dla całego okresu narażenia na ryzyko, wynikająca z niewykonania zobowiązania w ciągu 12 miesięcy od dnia sprawozdawczego),
- Etap 2: ekspozycje kredytowe, dla których nastąpił istotny wzrost ryzyka kredytowego
  - straty kredytowe szacuje się dla całego okresu trwania ekspozycji,
- Etap 3: ekspozycje kredytowe, dla których nastąpił obiektywny dowód utraty wartości
  - straty kredytowe szacowane jak dla aktywów z utratą wartości.

Co do zasady, wszystkie ekspozycje udzielone nowo pozyskanym klientom (z wyłączeniem aktywów POCI) klasyfikowane są jako ekspozycje Etapu 1.

W ramach analizy ryzyka, dokonywana jest identyfikacja istotnego wzrostu ryzyka kredytowego oraz ocena przesłanek i dowodów wystąpienia utraty wartości, przy uwzględnieniu zaistniałych i przyszłych zdarzeń, w tym czynników makroekonomicznych prezentowanych w scenariuszach przygotowywanych cyklicznie przez Głównego Ekonomistę.

W ramach oceny adekwatności stosowanej metodyki służącej wyznaczeniu utraty wartości oraz rezerwy Bank regularnie, co najmniej raz w roku, przeprowadza analizę w celu weryfikacji, w jakim stopniu dokonane odpisy aktualizujące miały odzwierciedlenie w rzeczywistości poniesionych stratach. Dodatkowo modele używane do wyznaczania rezerw podlegają ocenie niezależnego Biura Walidacji Modeli.

#### *Klienci Bankowości Instytucjonalnej*

Klienci Instytucjonalni są oceniani indywidualnie pod kątem występowania przesłanek istotnego wzrostu ryzyka kredytowego oraz przesłanek i dowodów utraty wartości w celu nadania właściwej klasyfikacji wewnętrznej oraz przypisania ekspozycji kredytowej do właściwego Etapu zgodnie z MSSF 9. Ocena przesłanek istotnego wzrostu ryzyka kredytowego oraz przesłanek utraty wartości odbywa się na bazie ciągłej w ramach procesów wczesnego ostrzegania i procesu klasyfikacji wewnętrznej. Proces klasyfikacji wewnętrznej stanowi wieloczynnikową i całościową analizę ryzyka kredytowego oraz jest elementem wspierającym monitorowanie portfela i zarządzanie procesem naprawczym.

Wartość odpisów z tytułu utraty wartości kredytowych ekspozycji bilansowych oraz rezerw dla kredytowych ekspozycji pozabilansowych jest określana miesięcznie dla każdego klienta, w celu naliczania, utrzymywania i raportowania informacji o utracie wartości i rezerwach MSSF 9 dla ekspozycji Klientów Instytucjonalnych. Stosowane algorytmy zależą od przypisania klienta do Etapu klasyfikacji zgodnie z MSSF 9 oraz sposobu zarządzania danym klientem (klienci zarządzani na bazie klasyfikacji lub klienci zarządzani na bazie przeterminowania).

Co do zasady, dla klientów zarządzanych na bazie klasyfikacji, Bank stosuje podejście indywidualne do oceny poziomu utraty wartości dla ekspozycji ze zidentyfikowaną utratą wartości, włączając w to również ekspozycje o nietypowym profilu ryzyka.

Straty z tytułu uraty wartości lub rezerwy dla ekspozycji kredytowych są rozpoznawane i wyliczane na podstawie bieżącej wartości projektowanych przepływów pieniężnych oczekiwanych w okresie kredytowania. Straty są obliczane na podstawie indywidualnych prognoz przepływów pieniężnych, wynikających m.in. ze spłaty przez kredytobiorcę lub egzekucji zabezpieczeń. Prognozowane przepływy pieniężne dotyczą spłat zarówno kapitału jak i odsetek.

#### Klienci Bankowości Detalicznej

W przypadku ekspozycji detalicznych poziom odpisów wyznaczany jest na poziomie poszczególnych ekspozycji kredytowych, a następnie agregowany do poziomu portfeli produktowych. Poziom rezerwy związanej z ryzykiem kredytowym odzwierciedla oczekiwaną kwotę strat kredytowych w horyzoncie czasowym zależnym od Etapu raportowania ekspozycji. W zakresie obejmowanym przez model utraty wartości, znajdują się:

- kredyty gotówkowe,
- kredyty hipoteczne,
- karty kredytowe wraz z produktami powiązаныmi (EPP, LOP, ALOP) oraz
- odnawialne linie kredytowe.

Zasady klasyfikacji ekspozycji do Etapów oparte są na istniejących w Banku procesach zarządzania ryzykiem kredytowym, w szczególności, co do zasady na cyklicznej analizie ryzyka klienta. Obejmuje on kryteria ilościowe związane z określeniem prawdopodobieństwa niewykonania zobowiązania przez klienta (PD) w ramach posiadanych produktów kredytowych oraz kryteria jakościowe. Wartość PD wyznaczana jest na poziomie klienta, w horyzoncie 12 miesięcznym, na podstawie zestawu modeli statystycznych. Są to modele scoringowe: demograficzny, behawioralny oraz wykorzystujący dane pochodzące z Biura Informacji Kredytowej. Modele te współpracują w oparciu o tzw. logikę integracyjną, której zadaniem jest dostarczenie najlepszej prognozy wartości PD dla dostępnego w przypadku danego klienta, zestawu wartości modeli cząstkowych.

#### Ocena wpływu MSSF 9 na Bank

Poniżej przedstawiono wpływ wdrożenia MSSF 9 na klasyfikację i wycenę aktywów finansowych wg stanu na 1.01.2018 r. (dane w tys. zł).

Poniższe kwoty stanowią szacunek i mają charakter poglądowy z uwagi na toczące się na chwilę publikacji niniejszego raportu dyskusje dotyczące sposobu klasyfikacji i wyceny aktywów zawierających mnożnik w formule oprocentowania, brak jednolitej praktyki rynkowej i rozbieżności interpretacyjne w zakresie stosowania przepisów standardu.

Pozycja	Kategoria wyceny MSR 39	Kategoria wyceny MSSF 9	Wartość bilansowa wg MSR 39	Wpływ wdrożenia MSSF 9	Wartość bilansowa wg MSSF 9
<b>Aktywa</b>					
Należności od banków i klientów	Zamortyzowany koszt	Zamortyzowany koszt	20 602 969	(71 714)	20 531 255
Aktywa finansowe dostępne do sprzedaży – Inwestycje kapitałowe	Cena nabycia pomniejszona o odpisy aktualizujące	Wartość godziwa przez pozostałe całkowite dochody	132 539	16 064	148 603
<b>Aktywa razem</b>			<b>20 735 508</b>	<b>(55 650)</b>	<b>20 679 858</b>

Pozycja	Kategoria wyceny MSR 39	Kategoria wyceny MSSF 9	Wartość bilansowa wg MSR 39	Wpływ wdrożenia MSSF 9	Wartość bilansowa wg MSSF 9
<b>Zobowiązania</b>					
Rezerwy	Rezerwy na udzielone zobowiązania pozabilansowe	Rezerwy na udzielone zobowiązania pozabilansowe	12 789	22 875	35 664
<b>Zobowiązania razem</b>			<b>12 789</b>	<b>22 875</b>	<b>35 664</b>

Struktura aktywów finansowych wg stanu na 1 stycznia 2018 r., w nowym podziale, ze względu na sposób ustalania odpisów kredytowych przedstawia się następująco:

- Etap pierwszy stanowi około 87% aktywów finansowych Grupy podlegających odpisom z tytułu strat oczekiwanych;
- Etap drugi stanowi około 7% aktywów finansowych Grupy podlegających odpisom z tytułu strat oczekiwanych;
- Etap trzeci stanowi około 6% aktywów finansowych Grupy podlegających odpisom. Udział koszyka trzeciego w łącznej strukturze został ustalony z uwzględnieniem nowej definicji wartości bilansowej brutto składnika aktywów finansowych tj. z uwzględnieniem w wartości brutto aktywów w Etapie trzecim łącznej wartości odsetek naliczonych, również tych po stwierdzeniu utraty wartości.

Wartości przedstawione w tabeli powyżej nie zawierają efektu podatku odroczonego w postaci wzrostu aktywa, który wyniósł razem 16 934 tys. zł. Zatem łączny wpływ wdrożenia MSSF 9 na kapitały Banku jest ujemny i wynosi 61 591 tys. zł.

Tak ustalony całkowity szacowany negatywny wpływ zastosowania MSSF 9, obliczony na dzień 1 stycznia 2018 roku, w odniesieniu do współczynnika kapitału Tier 1 oraz współczynnika kapitałowego (TCR) wynosi poniżej 21 p.b.

Bank zdecydował, że dla potrzeb oceny adekwatności kapitałowej, w oparciu o Artykuł 1 paragraf 9 Rozporządzenia (UE) 2017/2395 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 12 grudnia 2017 roku zmieniającego Rozporządzenie (UE) nr 575/2013, nie będzie stosował okresu przejściowego i ujmie jednorazowo wpływ na kapitał związany z wdrożeniem MSSF 9.

## **MSSF 15 „Przychody z umów z klientami”**

MSSF 15 „Przychody z umów z klientami” został przyjęty do stosowania przez Unię Europejską w dniu 29 października 2016, zastępuje MSR 18 „Przychody” i obowiązuje od 1 stycznia 2018 r.

Standard wprowadza obowiązek stosowania poniżej wskazanej sekwencji w procesie rozpoznawania przychodów z kontraktów z klientami, a konkretnie, części prowizji ujmowanych przez Bank:

1. Identyfikacja umowy z klientem - Bank identyfikuje umowę z klientem dla potrzeb MSSF 15 wówczas, gdy spełnione są wszystkie poniższe kryteria:

- a) strony umowy zawarły umowę (w formie pisemnej, ustnej lub zgodnie z innymi zwyczajowymi praktykami handlowymi) i są zobowiązane do wykonania swoich obowiązków;
- b) Bank jest w stanie zidentyfikować prawa każdej ze stron dotyczące dóbr lub usług, które mają zostać przekazane;
- c) Bank jest w stanie zidentyfikować warunki płatności za dobra lub usługi, które mają zostać przekazane;
- d) umowa ma treść ekonomiczną (tzn. można oczekiwać, że w wyniku umowy ulegnie zmianie ryzyko, rozkład w czasie lub kwota przyszłych przepływów pieniężnych jednostki); oraz
- e) jest prawdopodobne, że Bank otrzyma wynagrodzenie, które będzie przysługiwało w zamian za dobra lub usługi, które zostaną przekazane klientowi.

2. Identyfikacja zobowiązania do wykonania świadczenia wynikającego z umowy.

Bank dokonuje oceny dóbr lub usług przyrzeczonych w umowie z klientem i identyfikuje jako zobowiązanie do wykonania świadczenia każde przyrzeczenie do przekazania na rzecz klienta:

- a) dobra lub usługi (lub pakietu dóbr lub usług), które można wyodrębnić; lub
- b) grupy odrębnych dóbr lub usług, które są zasadniczo takie same i w przypadku których przekazanie na rzecz klienta ma taki sam charakter.

3. Określenie ceny transakcyjnej.

Bank uwzględnia warunki umowy oraz stosowane zwyczajowe praktyki handlowe. Cena transakcyjna to kwota wynagrodzenia, które według oczekiwań Banku będzie mu przysługiwać w zamian za przekazanie przyrzeczonych dóbr lub usług na rzecz klienta, z wyłączeniem kwot pobranych w imieniu osób trzecich. Wynagrodzenie ustalone w umowie z klientem może obejmować kwoty stałe, kwoty zmienne lub oba te rodzaje kwot. Bank, w ramach ustalania ceny transakcyjnej, bierze pod uwagę zmienność wynagrodzenia, wartość pieniądza w czasie w przypadku występowania istotnego komponentu finansującego w umowie, wynagrodzenie niepieniężne, kwoty płacone klientowi oraz szacunki.

4. Przeporządkowanie ceny do poszczególnych zobowiązań wynikających z umowy, celem ustalenia kwot, które ujmowane będą jako przychód.

Bank przypisuje cenę transakcyjną do każdego zobowiązania do wykonania świadczenia (lub do odrębnego dobra lub odrębnej usługi) w kwocie, która odzwierciedla kwotę wynagrodzenia, które według oczekiwań Banku, przysługuje w zamian za przekazanie przyrzeczonych dóbr lub usług klientowi.

Przypisanie ceny, które odbywa się na podstawie indywidualnej ceny sprzedaży, następuje na podstawie ustalenia na moment zawarcia umowy indywidualnej ceny sprzedaży odrębnego dobra lub odrębnej usługi będącej przedmiotem każdego zobowiązania do wykonania świadczenia.

Jeżeli indywidualne ceny sprzedaży nie są obserwowalne, podlegają ustaleniu szacunkowemu w ramach podejścia polegającego na dostosowanej ocenie rynku, podejścia opierającego się na oczekiwanych kosztach powiększonych o marżę i podejścia opierającego się na wartości rezydualnej.

5. Rozpoznanie przychodu.

Bank ujmuje przychody w momencie spełnienia (lub w trakcie spełniania) zobowiązania do wykonania świadczenia poprzez przekazanie przyrzeczonego dobra lub usługi klientowi. Przekazanie składnika aktywów lub usługi następuje w momencie, gdy klient uzyskuje kontrolę nad tym składnikiem aktywów lub efektem usługi.

Przyjęte podstawowe kryteria przeniesienia kontroli nad przedmiotem umowy stanowią:

- a) prawo Banku do zapłaty za składnik aktywów lub usługę,
- b) Klient posiada tytuł prawny do składnika aktywów lub otrzymał efekt usługi,
- c) Bank fizycznie przekazał składnik aktywów lub wykonał usługę
- d) Klient ponosi istotne ryzyko i uzyskuje istotne korzyści wynikające z własności składnika aktywów lub efektu



- usługi  
e) Klient przyjął składnik aktywów lub efekt usługi.

Przychód rozpoznawany jest w czasie, jeśli spełniony jest którykolwiek z warunków:

- klient jednocześnie otrzymuje i czerpie korzyści płynące ze świadczenia Banku, w miarę wykonywania przez Bank tego świadczenia;
- w wyniku wykonania świadczenia przez Bank powstaje lub zostaje ulepszony składnik aktywów (na przykład produkcja w toku), a kontrolę nad tym składnikiem aktywów – w miarę jego powstawania lub ulepszania – sprawuje klient;
- w wyniku wykonania świadczenia przez Bank nie powstaje składnik aktywów o alternatywnym zastosowaniu dla jednostki, a Bankowi przysługuje egzekwowalne prawo do zapłaty za dotychczas wykonane świadczenie.

W pozostałych przypadkach przychód ujmowany jest jednorazowo.

Bank ujmuje koszty doprowadzenia do zawarcia umowy z klientem jako składnik aktywów, jeżeli:

- koszty te są bezpośrednio powiązane z umową lub z przewidywaną umową, którą można wyraźnie zidentyfikować,
- koszty te prowadzą do wytworzenia lub ulepszenia zasobów Banku, które będą wykorzystywane do spełnienia (lub do dalszego spełniania) zobowiązań do wykonania świadczenia w przyszłości; oraz
- Bank spodziewa się, że koszty te odzyska.

Koszty ujęte jako składnik aktywów rozpoznawane są w rachunku zysków i strat odpowiednio do sposobu rozpoznawania przychodów w ramach realizacji określonego świadczenia przez Bank.

### Ocena wpływu MSSF 15 na Bank

Bank w procesie wdrożenia standardu nie zidentyfikował różnic w podejściu do rozpoznawania przychodu w stosunku do obowiązującego do końca 2017 r. MSR 18. Większość przychodów Banku ujmowana jest metodą efektywnej stopy procentowej, zgodnie z zapisami MSR 39. MSSF 15 w przypadku Banku ma zastosowanie do części prowizji nie związanych z instrumentami finansowymi. Dla tych prowizji sposób ujęcia przychodów odpowiada uregulowaniom nowego standardu i w przypadku usług jednorazowych przychód ujmowany jest odpowiednio w momencie wykonania usługi, a dla usług świadczonych w czasie amortyzowany metodą liniową w określonym okresie. Bank nie identyfikował istotnych kosztów niezbędnych w celu pozyskania kontraktów, które wymagałyby rozkładania w czasie.

### Standardy wymagające zastosowania po raz pierwszy w roku 2017

W roku 2017 po raz pierwszy zastosowania wymagały poniższe standardy, jednak ich wdrożenie nie miało istotnego wpływu na sprawozdanie finansowe:

- szereg cyklicznych zmian standardów 2014-2016 w zakresie MSSF 12 odnośnie doprecyzowania ujawnień dla udziałów w innych podmiotach,
- zmiany do MSR 12 w zakresie ujmowania w podatku odroczonym niezrealizowanych strat z tytułu instrumentów dłużnych,
- zmiany do MSR 7 wprowadzające konieczność ujawnienia uzgodnionych zmian zobowiązań finansowych ujętych w przepływach pieniężnych z działalności finansowej.

### Waluty obce

Pozycje sprawozdania z sytuacji finansowej i zobowiązania warunkowe udzielone i otrzymane wyrażone w walutach obcych przelicza się na złote polskie według kursu średniego ustalonego dla danej waluty przez Prezesa Narodowego Banku Polskiego („NBP”) na dzień sporządzenia sprawozdania z sytuacji finansowej.

Transakcje wyrażone w walutach obcych przy początkowym ujęciu przelicza się na walutę funkcjonalną (złoty polski) według kursu obowiązującego w dniu transakcji.

Różnice kursowe wynikające z rewaluacji walutowych pozycji sprawozdania z sytuacji finansowej oraz rozliczenia transakcji walutowych zaliczane są do wyniku z pozycji wymiany, w ramach wyniku na handlowych instrumentach finansowych i rewaluacji.

Kursy podstawowych walut zastosowane przy sporządzaniu niniejszego sprawozdania finansowego są następujące:

w zł		31 grudnia 2017	31 grudnia 2016
1	USD	3,4813	4,1793
1	CHF	3,5672	4,1173
1	EUR	4,1709	4,4240

### Aktywa i zobowiązania finansowe

#### Klasyfikacja

Bank klasyfikuje instrumenty finansowe do następujących kategorii:

- składniki aktywów lub zobowiązań finansowych wyceniane w wartości godziwej przez wynik finansowy,



- pożyczki i należności,
- aktywa finansowe dostępne do sprzedaży,
- pozostałe zobowiązania finansowe.

W okresie objętym sprawozdaniem Bank nie klasyfikował aktywów do kategorii inwestycji utrzymywanych do terminu zapadalności. Bank dokonuje klasyfikacji aktywów finansowych do poszczególnych kategorii w dacie początkowego ujęcia.

(a) Składniki aktywów finansowych lub zobowiązań finansowych wyceniane w wartości godziwej przez wynik finansowy

Kategoria obejmuje (i) aktywa i zobowiązania finansowe klasyfikowane jako przeznaczone do obrotu oraz (ii) aktywa finansowe przeznaczone w momencie ich początkowego ujęcia do wyceny według wartości godziwej z zyskami lub stratami ujmowanymi w rachunku zysków i strat.

Składnik aktywów lub zobowiązań finansowych zalicza się do tej kategorii, jeżeli nabyty został przede wszystkim w celu sprzedaży lub odkupienia w krótkim terminie, jest częścią portfela określonych instrumentów finansowych, którymi zarządza się łącznie i dla których istnieje potwierdzenie aktualnego faktycznego wzoru generowania krótkoterminowych zysków, lub, w przypadku aktywów finansowych, jeżeli został zaliczony do tej kategorii na podstawie decyzji kierownictwa jednostki, pod warunkiem spełnienia kryteriów MSR 39. Do kategorii przeznaczone do obrotu Bank zalicza instrumenty pochodne niebędące instrumentami zabezpieczającymi oraz wybrane dłużne papiery wartościowe.

(b) Pożyczki i należności

Pożyczki i należności to niezaliczane do instrumentów pochodnych aktywa finansowe o ustalonych lub możliwych do ustalenia płatnościach, nienotowane na aktywnym rynku. Powstają wówczas, gdy Bank udziela klientowi finansowania w celu innym niż wygenerowanie przez Bank krótkoterminowych zysków z tytułu obrotu tymi pożyczkami lub należnościami. Do kategorii tej zaliczane są w szczególności należności kredytowe, skupione wierzytelności oraz dłużne papiery wartościowe nienotowane na aktywnym rynku, a także lokaty zdeponowane na rynku międzybankowym. Skupione wierzytelności obejmują nabywane przez Bank krótkoterminowe wierzytelności handlowe pochodzące z obrotu krajowego lub zagranicznego udokumentowane fakturami lub weksłami.

(c) Aktywa finansowe dostępne do sprzedaży

Kategoria aktywa dostępne do sprzedaży to niezaliczane do instrumentów pochodnych aktywa finansowe, które (i) zostały zaklasyfikowane przez jednostkę do tej kategorii w momencie początkowego ujęcia lub (ii) nie zostały zakwalifikowane do żadnej z pozostałych kategorii aktywów. Do kategorii tej Bank klasyfikuje wybrane dłużne i kapitałowe papiery wartościowe.

(d) Pozostałe zobowiązania finansowe

Kategoria pozostałe zobowiązania finansowe obejmuje zobowiązania finansowe niezakwalifikowane do kategorii zobowiązań finansowych wycenianych w wartości godziwej przez wynik finansowy. Do kategorii tej zaklasyfikowane są przede wszystkim depozyty klientowskie, a także zobowiązania handlowe.

### **Środki pieniężne**

Na środki pieniężne składają się środki w kasie oraz należności z tytułu rachunków bieżących w bankach, opisane szczegółowo w nocie 43 „Sprawozdanie z przepływów pieniężnych”.

### **Ujmowanie i wyłączenie z ksiąg**

Transakcje zakupu i sprzedaży aktywów finansowych wycenianych w wartości godziwej przez wynik finansowy oraz transakcje zakupu i sprzedaży aktywów finansowych klasyfikowanych jako dostępne do sprzedaży ujmuje się w sprawozdaniu z sytuacji finansowej Banku i wyłącza z ksiąg na dzień rozliczenia transakcji tj. dzień, w którym Bank odpowiednio otrzymuje lub przekazuje prawo własności do składnika aktywów. Prawa i obowiązki z tytułu zawartej transakcji w okresie pomiędzy datą zawarcia i datą rozliczenia transakcji wyceniane są do wartości godziwej.

Pożyczki i inne należności wykazywane są w momencie uruchomienia środków na rzecz kredytobiorcy.

Aktywa finansowe wyłącza się ze sprawozdania z sytuacji finansowej, gdy prawa do uzyskania przepływów pieniężnych z ich tytułu wygasły lub zostały przeniesione i Bank dokonał przeniesienia zasadniczo całego ryzyka i wszystkich pożytków z tytułu ich własności.

Zobowiązania finansowe są wyłączone ze sprawozdania z sytuacji finansowej wtedy i tylko wtedy, gdy zobowiązanie wygasło tj., kiedy obowiązek określony w umowie został wypełniony, umorzony lub wygasł.

Pochodne instrumenty finansowe wykazywane są w wartości godziwej począwszy od dnia zawarcia transakcji, natomiast wyłączone są z ksiąg w dacie rozliczenia.

### **Wycena**

W momencie początkowego ujęcia składnik aktywów finansowych lub zobowiązanie finansowe wycenia się w wartości godziwej, powiększonej w przypadku składnika aktywów lub zobowiązania finansowego nieklasyfikowanych jako wyceniane w wartości godziwej przez wynik finansowy o istotne koszty transakcji, które mogą być bezpośrednio

przypisane do nabycia lub emisji składnika aktywów finansowych lub zobowiązania finansowego.

Po początkowym ujęciu, Bank wycenia aktywa finansowe, w tym instrumenty pochodne będące aktywami, w wartości godziwej, nie dokonując pomniejszenia o koszty transakcji, jakie mogą być poniesione przy sprzedaży lub innym sposobie wyzbycia się aktywów, z wyjątkiem pożyczek i należności, które wycenia się według zamortyzowanego kosztu z zastosowaniem metody efektywnej stopy procentowej oraz inwestycji w instrumenty kapitałowe nieposiadające kwotowań cen rynkowych z aktywnego rynku i których wartość godziwa nie może być wiarygodnie zmierzona.

Zobowiązania finansowe po początkowym ujęciu są wyceniane według zamortyzowanego kosztu z zastosowaniem metody efektywnej stopy procentowej, z wyjątkiem zobowiązań finansowych wycenianych w wartości godziwej przez wynik finansowy. Zobowiązania finansowe wyceniane w wartości godziwej przez wynik finansowy, w tym instrumenty pochodne będące zobowiązaniami, wycenia się w wartości godziwej.

Zyski lub straty wynikające ze zmiany wartości godziwej składnika aktywów finansowych lub zobowiązania finansowego niestanowiących części powiązania zabezpieczającego, ujmuje się w następujący sposób:

- w przypadku składnika aktywów finansowych lub zobowiązania finansowego kwalifikowanego jako wyceniane w wartości godziwej przez wynik finansowy, ujmuje się odpowiednio w przychodach lub kosztach;
- zyski lub straty wynikające z wycen składnika aktywów finansowych zaliczonego do dostępnych do sprzedaży, ujmuje się w pozostałych całkowitych dochodach. Odpisy aktualizujące z tytułu utraty wartości aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży oraz różnice kursowe dotyczące pieniężnych aktywów i zobowiązań, ujmuje się w rachunku zysków i strat. W momencie usunięcia składnika aktywów finansowych z bilansu, skumulowane zyski i straty uprzednio ujęte w kapitale własnym, ujmuje się w rachunku zysków i strat.

Odsetki wyliczone przy zastosowaniu metody efektywnej stopy procentowej ujmuje się w rachunku zysków i strat.

Dywidendy wynikające z instrumentów kapitałowych dostępnych do sprzedaży ujmuje się w rachunku zysków i strat w momencie, kiedy powstaje prawo jednostki do ich otrzymania.

Wartość godziwa akcji i udziałów w jednostkach innych niż zależne i stowarzyszone notowanych na aktywnym rynku wynika z ich bieżącej ceny zakupu. Jeżeli rynek na dany składnik aktywów finansowych nie jest aktywny (a także w odniesieniu do nienotowanych papierów wartościowych), Bank ustala wartość godziwą stosując techniki wyceny.

## Instrumenty pochodne

Wartość godziwą instrumentów pochodnych ustala się w oparciu o notowania instrumentów na aktywnych rynkach, w oparciu o ceny niedawno zawartych transakcji oraz w oparciu o techniki wyceny, w tym modele bazujące na zdyskontowanych przepływach pieniężnych oraz modele wyceny opcji, w zależności od tego, który ze sposobów jest w danym przypadku właściwy. Instrumenty pochodne, które nie zostały desygnowane jako instrumenty zabezpieczające zgodnie z zasadami rachunkowości zabezpieczeń, klasyfikowane są jako aktywa lub zobowiązania przeznaczone do obrotu i wyceniane w wartości godziwej.

Wbudowane instrumenty pochodne traktuje się jako oddzielne instrumenty pochodne, jeśli ryzyka z nimi związane oraz ich charakterystyka nie są ściśle powiązane z ryzykami i charakterystyką zasadniczego kontraktu oraz kontrakt zasadniczy nie jest wyceniany w wartości godziwej przez wynik finansowy.

## Rachunkowość zabezpieczeń

Bank wyznacza niektóre instrumenty pochodne jako pozycje zabezpieczające w rachunkowości zabezpieczeń. Bank stosuje rachunkowość zabezpieczeń wartości godziwej (fair value hedge), pod warunkiem spełnienia kryteriów określonych w MSR 39 „Instrumenty finansowe – ujmowanie i wycena”.

Zabezpieczenie wartości godziwej jest to zabezpieczenie przed wpływem zmian wartości godziwej ujętego składnika aktywów, zobowiązania lub uprawdopodobnionego przyszłego zobowiązania, albo wyodrębnionej części takiego składnika aktywów, zobowiązania, które przypisać można konkretnemu rodzajowi ryzyka i które może wpływać na rachunek zysków i strat.

Zabezpieczenie wartości godziwej ujmowane jest w następujący sposób: zyski lub straty wynikające z przeszacowania wartości godziwej instrumentu zabezpieczającego (pochodnego instrumentu zabezpieczającego) wykazuje się w rachunku zysków i strat. Zmiany w wycenie do wartości godziwej instrumentów finansowych wyznaczonych jako pozycje zabezpieczane odnoszone są – w części wynikającej z zabezpieczanego ryzyka – do rachunku zysków i strat. W pozostałej części zmiany wyceny bilansowej księgowane są zgodnie z ogólnymi zasadami dla danej klasy instrumentów finansowych.

## Kompensowanie instrumentów finansowych

Aktywa i zobowiązania finansowe kompensuje się i wykazuje w sprawozdaniu z sytuacji finansowej w kwocie netto, jeżeli występuje możliwe do wyegzekwowania na drodze prawnej prawo do skompensowania ujętych kwot oraz zamiar rozliczenia ich w kwocie netto lub jednoczesnej realizacji danego składnika aktywów i uregulowania zobowiązania. Obecnie Bank nie kompensuje aktywów i zobowiązań finansowych.

## Konsolidacja sald rachunków

Bank oferuje swoim klientom usługi zarządzania środkami finansowymi polegające na konsolidacji sald rachunków bankowych w ramach struktury rachunków powiązanych (tzw. cash-pooling). Operacje tego typu polegają na konsolidacji (netowaniu) sald dodatnich i ujemnych rachunków bieżących uczestników produktu na wyznaczonym

rachunku podmiotu zarządzającego rozliczeniami. Operacja konsolidacji przeprowadzana jest na koniec dnia roboczego, natomiast następnego dnia roboczego dokonywane są przelewy zwrotne przywracające stan rachunków do sytuacji sprzed konsolidacji. Transakcje konsolidacyjne prezentowane są w ujęciu netto, tylko jeśli spełniają warunki MSR 39 dotyczące wyłączenia składników aktywów i zobowiązań finansowych ze sprawozdania z sytuacji finansowej. Salda należności transakcji prezentowanych w ujęciu brutto wykazywane są w sprawozdaniu finansowym w pozycji „Należności od klientów”, zaś salda zobowiązań jako depozyty klientów.

### Transakcje z przyrzeczeniem odkupu/odsprzedaży

Bank dokonuje transakcji sprzedaży/zakupu aktywów finansowych z przyrzeczeniem odkupu/odsprzedaży w przyszłości po tej samej cenie powiększonej o z góry ustaloną kwotę odsetek tzw. transakcje typu sell-buy-back i buy-sell-back oraz repo i reverse repo na papierach wartościowych. Papiery wartościowe sprzedane z przyrzeczeniem odkupu nie są wyłączone ze sprawozdania z sytuacji finansowej. Jednocześnie ujmowane są zobowiązania wynikające z udzielonego przyrzeczenia odkupu. W przypadku transakcji zakupu z przyrzeczeniem odsprzedaży nabyte papiery wartościowe prezentowane są jako pożyczki i należności. Różnicę między ceną sprzedaży/zakupu a ceną odkupu/odsprzedaży ujmuje się odpowiednio jako koszty lub przychody odsetkowe z zastosowaniem metody efektywnej stopy procentowej. W przypadku sprzedaży papierów wartościowych zakupionych uprzednio w transakcji zakupu z przyrzeczeniem odsprzedaży, Bank wykazuje zobowiązania z tytułu krótkiej sprzedaży papierów wartościowych. Zobowiązania te są wyceniane w wartości godziwej.

### Utrata wartości aktywów wycenianych według zamortyzowanego kosztu

Bank dokonuje podziału składników aktywów wycenianych według zamortyzowanego kosztu ze względu na podejście do zarządzania ryzykiem kredytowym danego zaangażowania na portfel aktywów indywidualnie istotnych oraz portfel aktywów indywidualnie nieistotnych (portfel grupowy). Na każdy dzień bilansowy Bank ocenia, czy istnieją obiektywne przesłanki utraty wartości składnika aktywów finansowych lub grupy aktywów finansowych. Składnik aktywa finansowego lub grupa aktywów finansowych utraciły wartość, a strata z tytułu utraty wartości została poniesiona wyłącznie, gdy istnieją obiektywne dowody utraty wartości wynikające z jednego lub więcej zdarzeń mających miejsce po początkowym ujęciu składnika aktywów (zdarzenie powodujące stratę), a zdarzenie (lub zdarzenia) powodujące stratę ma wpływ na oczekiwane przyszłe przepływy pieniężne wynikające ze składnika aktywów finansowych lub grupy aktywów finansowych, których wiarygodne oszacowanie jest możliwe.

Do obiektywnych dowodów utraty wartości składnika aktywów finansowych lub grupy aktywów zalicza się uzyskane przez Bank informacje dotyczące następujących zdarzeń:

- znaczące trudności finansowe emitenta lub dłużnika;
- niedotrzymanie warunków umowy, np. niespłacenia albo zalegania ze spłacaniem odsetek lub należności głównej;
- przyznanie pożyczkobiorcy przez pożyczkodawcę, ze względów ekonomicznych lub prawnych wynikających z trudności finansowych pożyczkobiorcy, udogodnienia, którego w innym wypadku pożyczkodawca by nie udzielił;
- wysokiego prawdopodobieństwa upadłości lub innej reorganizacji finansowej pożyczkobiorcy;
- zanik aktywnego rynku na dany składnik aktywów finansowych ze względu na trudności finansowe; lub
- obserwowane dane wskazujące na możliwy do zmierzenia spadek oszacowanych przyszłych przepływów pieniężnych związanych z grupą aktywów finansowych od momentu początkowego ich ujęcia, mimo że nie można jeszcze ustalić spadku dotyczącego pojedynczego składnika grupy aktywów finansowych, w tym:
  - negatywne zmiany dotyczące statusu płatności pożyczkobiorców w grupie, lub
  - krajowa lub lokalna sytuacja gospodarcza, która ma związek z niespłacaniem aktywów w grupie.

Nie ujmuje się strat oczekiwanych w wyniku przyszłych zdarzeń bez względu na stopień prawdopodobieństwa ich zajścia.

Kredyty uznane za nieściągalne (tj. takie, dla których Bank nie spodziewa się przyszłych przepływów pieniężnych oraz które na podstawie oddzielnych przepisów podatkowych spełniły warunki niezbędne do zaliczenia straty do kosztów uzyskania przychodu lub, które zostały bezwarunkowo umorzone na mocy umowy z klientem) są na podstawie decyzji Banku spisywane w ciężar odpisów z tytułu utraty wartości. W przypadku odzyskania uprzednio spisanej kwoty przychody z tego tytułu prezentowane są w pozycji „Wynik odpisów z tytułu utraty wartości aktywów finansowych oraz rezerw na udzielone zobowiązania finansowe i gwarancyjne”.

### Forbearance

W przypadku przyznania przez Bank pożyczkobiorcy udogodnienia, jeśli nie zmienia ono w znaczący sposób istotnych warunków oraz oczekiwanych przepływów pieniężnych z aktywa finansowego, wówczas oczekiwane przyszłe przepływy z aktywa finansowego, którego dotyczy udogodnienie, Bank ujmuje w wycenie tego aktywa, stosując pierwotną efektywną stopą procentową dla danego instrumentu.

Jeśli udzielone udogodnienie w znaczący sposób zmienia istotne warunki lub oczekiwane przyszłe przepływy pieniężne, wówczas takie aktywo finansowe jest wyłączone z bilansu, a nowe aktywo finansowe jest ujmowane w bilansie w wartości godziwej na dzień początkowego ujęcia.

### Odpisy z tytułu utraty wartości na poniesione, lecz niezidentyfikowane straty kredytowe

Bank tworzy odpisy z tytułu utraty wartości na poniesione, lecz niezidentyfikowane straty kredytowe (IBNR ang. incurred but not reported). Procesem wyliczania odpisu z tytułu utraty wartości IBNR objęte są wszystkie należności, dla których albo nie stwierdzono przesłanek utraty wartości lub mimo stwierdzenia przesłanek, indywidualna ocena pod kątem utraty

wartości nie wykazała potrzeby dokonania odpisu aktualizującego. Odpisy z tytułu utraty wartości IBNR odzwierciedlają poziom strat kredytowych poniesionych lecz nie zaraportowanych, które zostaną zidentyfikowane na poziomie ekspozycji w przyjętym przez Bank okresie rozpoznania straty. Odpisy z tytułu utraty wartości IBNR liczone są w oparciu o modele statystyczne dla grup aktywów łączonych w portfele o wspólnych cechach ryzyka kredytowego. W sprawozdaniu finansowym Bank koryguje wartość ekspozycji kredytowych o wartość odpisów z tytułu utraty wartości na poniesione niezidentyfikowane straty kredytowe.

### ***Odpisy z tytułu utraty wartości aktywów indywidualnie istotnych***

Poziom odpisów z tytułu utraty wartości na należności uznane za indywidualnie istotne, dla których stwierdzono wystąpienie przesłanek utraty wartości, obliczany jest jako różnica między wartością bilansową składnika aktywów a wartością bieżącą przewidywanych do otrzymania przyszłych przepływów pieniężnych wynikających ze spodziewanych spłat przez kredytobiorcę z tytułu realizacji zabezpieczeń lub sprzedaży wierzytelności. Przyszłe przepływy dyskontowane są do wartości bieżącej efektywną stopą procentową instrumentu.

Jeżeli wartość bieżąca szacowanych przepływów pieniężnych wzrośnie na skutek zdarzenia, które nastąpiło po wykazaniu utraty wartości, wówczas uprzednio dokonany odpis z tytułu utraty wartości jest odpowiednio odwracany przez rachunek zysków i strat.

### ***Odpisy z tytułu utraty wartości aktywów indywidualnie nieistotnych***

Poziom odpisów z tytułu utraty wartości na należności uznane za indywidualnie nieistotne, dla których stwierdzono wystąpienie przesłanek utraty wartości, obliczany jest na bazie oceny portfelowej opartej o historyczne doświadczenia dotyczące strat ponoszonych z tytułu aktywów o podobnych cechach ryzyka.

Odpisu z tytułu utraty wartości na należności od banków i klientów, odpisy z tytułu utraty wartości papierów wartościowych i innych aktywów korygują wartość odpowiednich pozycji aktywów. Natomiast rezerwy na zobowiązania warunkowe wykazywane są w zobowiązaniach w pozycji „Rezerwy”.

### **Utrata wartości aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży**

Dla aktywów finansowych klasyfikowanych jako dostępne do sprzedaży, dla których występują obiektywne dowody, że nastąpiła utrata wartości, skumulowane straty ujęte w kapitale własnym w wysokości różnicy między ceną nabycia skorygowaną o późniejsze spłaty i amortyzację a wartością godziwą, uwzględniając poprzednie odpisy z tytułu utraty wartości, przenosi się do rachunku zysków i strat. Straty z tytułu utraty wartości inwestycji kapitałowych klasyfikowanych jako dostępne do sprzedaży nie podlegają odwróceniu poprzez rachunek zysków i strat. Straty z tytułu utraty wartości instrumentów dłużnych klasyfikowanych jako dostępne do sprzedaży podlegają odwróceniu poprzez rachunek zysków i strat, jeśli w późniejszych okresach wartość godziwa instrumentu dłużnego wzrośnie i wzrost ten może być obiektywnie łączony ze zdarzeniem następującym po ujęciu straty.

### **Utrata wartości aktywów finansowych wycenianych według kosztu**

Na grupę aktywów finansowych wycenianych według kosztu w sprawozdaniu finansowym Banku składają się akcje i udziały w jednostkach innych niż zależne, sklasyfikowane jako dostępne do sprzedaży, dla których nie da się wiarygodnie określić wartości godziwej (np. ze względu na brak notowań na aktywnym rynku) oraz inwestycje kapitałowe w jednostki zależne wyceniane według ceny nabycia w oparciu o MSR 27 „Jednostkowe sprawozdania finansowe”. Jeśli występują obiektywne dowody, że nastąpiła utrata wartości takich inwestycji kapitałowych, to kwotę straty z tytułu utraty wartości ustala się jako różnicę pomiędzy wartością bilansową składnika aktywów finansowych oraz wartością bieżącą oszacowanych przyszłych przepływów pieniężnych zdyskontowanych przy zastosowaniu bieżącej rynkowej stopy zwrotu dla podobnych aktywów finansowych. Strata z tytułu utraty wartości akcji i udziałów w jednostkach innych niż zależne sklasyfikowanych jako dostępne do sprzedaży, dla których nie da się wiarygodnie określić wartości godziwej nie poddaje się odwróceniu przez rachunek zysków i strat. Dla strat z tytułu utraty wartości inwestycji kapitałowych w jednostkach zależnych wycenianych zgodnie z metodą ceny nabycia w oparciu o MSR 27 stosuje się postanowienia MSR 36 „Utrata wartości aktywów”.

### **Utrata wartości aktywów innych niż aktywa finansowe**

Wartości bilansowe aktywów Banku innych niż aktywa z tytułu podatku odroczonego są przeglądane na dzień bilansowy w celu określenia, czy zaistniały przesłanki wskazujące na utratę wartości. Jeżeli istnieje taka przesłanka, należy określić wartość odzyskiwalną aktywów.

Odpis aktualizacyjny z tytułu utraty wartości jest ujmowany, jeżeli wartość księgowa aktywa lub ośrodka wypracowującego środki pieniężne przekracza wartość odzyskiwalną. Odpis aktualizacyjny z tytułu utraty wartości jest ujmowany w rachunku zysków i strat.

Odpisy aktualizacyjne z tytułu utraty wartości w przypadku ośrodków wypracowujących środki pieniężne w pierwszej kolejności redukują wartość firmy przypadającą na te ośrodki wypracowujące środki pieniężne (grupę ośrodków), a następnie redukują proporcjonalnie wartość księgową innych aktywów w ośrodku (grupie ośrodków).

### **Kalkulacja wartości odzyskiwalnej**

Wartość odzyskiwalna w przypadku aktywów innych niż aktywa finansowe jest wartością większą z: wartości godziwej pomniejszonej o koszty sprzedaży i wartości użytkowej. W celu wyznaczenia wartości użytkowej, oszacowane przyszłe przepływy pieniężne są dyskontowane do ich wartości bieżącej przy użyciu stopy dyskontowej przed opodatkowaniem, która odzwierciedla bieżące oczekiwania rynku, co do wartości pieniądza oraz specyficznego ryzyka w odniesieniu do danego aktywa. Dla aktywów niegenerujących niezależnych przepływów środków pieniężnych, wartość odzyskiwalna jest wyznaczana dla danego ośrodka wypracowującego środki pieniężne, do którego te aktywa należą.

### **Odwrócenie odpisu aktualizującego z tytułu utraty wartości**

Odpis aktualizujący z tytułu utraty wartości w odniesieniu do wartości firmy nie podlega odwróceniu.

W przypadku innych aktywów, odpis ten podlega odwróceniu, jeżeli nastąpiła zmiana w szacunkach służących do określenia wartości możliwej do odzyskania.

Odpis aktualizujący z tytułu utraty wartości innych aktywów może być odwrócony tylko do poziomu, przy którym wartość księgowa aktywa nie przekracza wartości księgowej, która pomniejszona o kwotę amortyzacji, zostałaby wyznaczona, jeżeli nie zostałyby ujęte odpisy aktualizujący z tytułu utraty wartości.

### **Inwestycje kapitałowe - akcje i udziały w jednostkach zależnych**

#### **Jednostki zależne - definicja**

Jednostki zależne to wszelkie jednostki kontrolowane przez Bank. Bank sprawuje kontrolę nad jednostką wówczas, gdy posiada władzę nad tą jednostką, jest narażona lub ma prawo do zmiennych zwrotów ze swojego zaangażowania w tę jednostkę oraz ma możliwość wywierania wpływu na te zwroty poprzez sprawowanie władzy nad tą jednostką.

#### **Jednostki zależne - ujmowanie i wycena**

Akcje i udziały w jednostkach zależnych ujmowane są w sprawozdaniu jednostkowym Banku w oparciu o metodę ceny nabycia zgodnie z MSR 27. Metoda ceny nabycia jest to metoda rozliczania inwestycji, według której inwestycja jest ujmowana według ceny nabycia.

### **Inwestycje kapitałowe - akcje i udziały w pozostałych jednostkach**

Akcje i udziały w innych jednostkach niż jednostki zależne, co do zasady zaliczane są do kategorii aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży.

### **Wartość firmy**

W jednostkowym sprawozdaniu finansowym Banku, wartość firmy stanowi nadwyżkę kosztu przejęcia nad wartością godziwą udziału Banku w możliwych do zidentyfikowania przejętych aktywach, zobowiązaniach oraz zobowiązaniach warunkowych na dzień połączenia. Wartość firmy ujmuje się w ramach wartości niematerialnych. Wartość firmy jest wykazywana w wysokości ceny nabycia pomniejszonej o łączne dotychczasowe odpisy aktualizacyjne wynikające z tytułu utraty wartości. Wartość firmy jest alokowana na ośrodki wypracowujące środki pieniężne i nie jest amortyzowana, a jedynie corocznie testowana pod kątem utraty wartości niezależnie od wystąpienia przesłanek utraty wartości. Odpis aktualizujący z tytułu utraty wartości w odniesieniu do wartości firmy nie podlega odwróceniu.

Wartość firmy powstała w wyniku przejęć sprzed 31 marca 2004 roku, to jest dnia wejścia w życie MSSF 3 „Połączenia jednostek gospodarczych”, została obliczona zgodnie z poprzednio stosowanymi standardami rachunkowości jako różnica między kosztem przejęcia jednostki, a wartością aktywów netto przejmowanej jednostki na dzień przejęcia.

### **Rzeczowy majątek trwały oraz wartości niematerialne (z wyłączeniem wartości firmy)**

Rzeczowy majątek trwały oraz wartości niematerialne wykazywane są według kosztu historycznego pomniejszonego o naliczone umorzenie, a także o odpisy z tytułu utraty wartości. Koszt historyczny uwzględnia wydatki bezpośrednio związane z nabyciem danych aktywów oraz ich przygotowaniem do użytkowania.

Późniejsze nakłady uwzględnia się w wartości bilansowej danego środka trwałego lub ujmuje jako odrębny środek trwały (tam gdzie jest to właściwe) tylko wówczas, gdy jest prawdopodobne, że z tytułu tej pozycji nastąpi wpływ korzyści ekonomicznych do Banku, zaś koszt danej pozycji można wiarygodnie zmierzyć. Wszelkie pozostałe wydatki, na przykład na naprawę i konserwację, odnoszone są do rachunku zysków i strat w okresie, w którym je poniesiono.

Umorzenie naliczane jest metodą liniową przez przewidywany okres użytkowania przy zastosowaniu stawek określonych w zatwierdzonym planie amortyzacji na 2017 rok.

---

#### **Przykładowe stosowane roczne stawki amortyzacji są następujące:**

Budynki i budowle	1,5%-4,5%
Środki transportu	14,0%-20,0%
Komputery	34,0%
Wyposażenie biurowe	20,0%
Inne środki trwałe	7,0%-20,0%



#### Przykładowe stosowane roczne stawki amortyzacji są następujące:

Oprogramowanie komputerowe i prawa autorskie (z wyjątkiem podstawowych systemów operacyjnych, do których stosuje się stawkę 10% i 20%)	34,0%
Pozostałe wartości niematerialne	20,0%
Inwestycje w obcych środkach trwałych – zgodnie z okresem trwania umowy najmu	

Na każdy dzień bilansowy dokonuje się weryfikacji wartości końcowej aktywów trwałych oraz okresów ich użytkowania i w razie potrzeby dokonuje stosownych korekt planu amortyzacji.

Składniki majątku o jednostkowej wartości początkowej nie przekraczającej 3 500 zł podlegają jednorazowemu opisaniu w koszty z datą wydania ich do używania. Suma wartości środków trwałych jednorazowo odpisanych w koszty nie jest istotna z punktu widzenia sprawozdania finansowego.

Środki trwałe w budowie wykazywane są w wysokości ogółu poniesionych kosztów pozostających w bezpośrednim związku z niezakończoną jeszcze budową, montażem lub ulepszeniem istniejącego środka trwałego z uwzględnieniem odpisów z tytułu utraty wartości.

Środki trwałe obejmują także prawa użytkowania wieczystego gruntów.

Środki trwałe są badane pod kątem utraty wartości, zawsze gdy występują zdarzenia lub zmiany okoliczności wskazujące, że wartość bilansowa może być niemożliwa do odzyskania. Wartość bilansowa środka trwałego lub wartości niematerialnej jest obniżana do poziomu wartości odzyskiwalnej, jeśli wartość bilansowa przewyższa wartość odzyskiwalną. Wartość odzyskiwalna jest wyższą z dwóch wartości: wartości godziwej środka trwałego pomniejszonej o koszty jego sprzedaży i wartości użytkowej.

## Świadczenia pracownicze

### Krótkoterminowe świadczenia pracownicze

Krótkoterminowe świadczenia pracownicze Banku zawierają wynagrodzenia, nagrody, premie, płatne urlopy oraz składki na ubezpieczenie społeczne.

Pracownicy, w zależności od ich indywidualnego poziomu zaszczerowania, mogą otrzymać nagrodę z funduszu motywacyjnego, premię w ramach planu premiowego obowiązującego w danym obszarze lub uznaniową nagrodę roczną na zasadach określonych w wewnętrznych przepisach o wynagradzaniu pracowników. Premie i nagrody przyznawane są po zakończeniu okresu, za który oceniane są wyniki.

Krótkoterminowe świadczenia pracownicze są ujmowane jako koszty w okresie, którego dotyczą.

### Płatności w formie akcji

W ramach programu świadczeń kapitałowych wybrani pracownicy otrzymują nagrody w formie „akcji odroczonej” Citigroup (program akumulacji kapitału – CAP), oraz nagrody w postaci akcji fantomowych Banku Handlowego w Warszawie SA. W 2017 roku nie było pracowników, którym przyznano by warunkowo nagrody pod Programem CAP.

Zgodnie z MSSF 2 „Płatności w formie akcji własnych”, wszystkie programy funkcjonujące w Banku traktowane są jako programy rozliczane w środkach pieniężnych. Na przyszłe wypłaty tworzona jest rezerwa wykazana w sprawozdaniu z sytuacji finansowej w pozycji „Inne zobowiązania” oraz w pozycji „Koszty działania i koszty ogólnego zarządu” rachunku zysków i strat. Koszty programu określone są na podstawie ceny akcji Banku lub ceny akcji Citigroup. Zgodnie z wymogami standardu wartość godziwa jest początkowo ustalana na dzień przyznania nagrody, a następnie na każdy dzień sprawozdawczy, aż do całkowitego rozliczenia. Łączną wartość kosztów ujętych na dany dzień sprawozdawczy stanowi iloczyn wartości godziwej akcji odroczonej na dzień sprawozdawczy i części uprawnienia uznanego za nabyte w tym okresie.

### Długoterminowe świadczenia pracownicze

W ramach systemu wynagrodzeń Bank gwarantuje pracownikom odprawy emerytalne i rentowe, stanowiące programy określonych świadczeń. Ich wysokość uzależniona jest od liczby lat pracy w Banku, przypadających bezpośrednio przed nabyciem prawa do wypłaty świadczenia. Na przyszłe wypłaty odpraw emerytalnych i rentowych tworzona jest rezerwa, która jest wykazana w zobowiązaniach w pozycji „Inne zobowiązania” oraz w pozycji „Koszty działania i koszty ogólnego zarządu” rachunku zysków i strat w części wynikającej z kosztów bieżącego zatrudnienia i upływu czasu. Część rezerwy wynikająca ze zmiany założeń aktuarialnych (ekonomicznych i demograficznych) przyjętych do wyceny ujmowana jest w pozostałych całkowitych dochodach.

Elementem składowym wynagrodzenia zmiennego przyznawanego Zarządowi Banku oraz osobom, których działalność zawodowa ma istotny wpływ na profil ryzyka Banku, jest także odroczone nagroda pieniężna opisana szczegółowo w nocie 46 „Świadczenia na rzecz pracowników”.

### Programy określonych składek

Bank stwarza możliwość uczestnictwa pracowników w programie emerytalnym, opisanym szczegółowo w nocie 46. Za pracowników uczestniczących w programie Bank odprowadza składki do odrębnej jednostki i z chwilą ich uiszczenia Bank nie posiada dalszych obowiązków w zakresie dokonywania płatności, zatem zgodnie z MSR 19 „Świadczenia pracownicze” jest to program określonych składek. Składki ujmuje się jako koszty świadczeń pracowniczych w okresie, którego dotyczą.

## Rezerwy

Rezerwy są ujmowane w sprawozdaniu z sytuacji finansowej, jeżeli na Banku ciąży obowiązek prawny lub zwyczajowo oczekiwany wynikający ze zdarzeń przeszłych, a także jeżeli prawdopodobne jest, że wypełnienie tego obowiązku spowoduje konieczność wypływu środków zawierających w sobie korzyści ekonomiczne oraz kwota rezerwy może być w wiarygodny sposób oszacowana.

## Rezerwa restrukturyzacyjna

Rezerwa na restrukturyzację jest tworzona po spełnieniu następujących warunków: (i) Bank posiada szczegółowy, formalny plan restrukturyzacji; (ii) restrukturyzacja już się rozpoczęła albo została publicznie ogłoszona; (iii) kwota rezerwy może być wiarygodnie oszacowana. Rezerwa na restrukturyzację nie obejmuje przyszłych kosztów operacyjnych.

## Kapitały

Kapitały wykazywane są według wartości nominalnej, z wyjątkiem kapitału z aktualizacji wyceny aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży, który wykazywany jest z uwzględnieniem wpływu odroczonego podatku dochodowego.

Dywidendy są ujmowane jako zobowiązania w momencie, w którym podział zysku został zatwierdzony przez Walne Zgromadzenie Banku.

## Rozliczenia międzyokresowe kosztów

W celu przypisania kosztów do okresów sprawozdawczych, których one dotyczą, Bank dokonuje czynnych i biernych rozliczeń międzyokresowych kosztów. Dotyczy to w szczególności kosztów działania Banku.

## Ustalanie wyniku finansowego

Wynik finansowy ustala się z zachowaniem zasady memoriału i współmierności przychodów i kosztów. Do wyniku finansowego zaliczane są wszystkie osiągnięte przychody i koszty związane z tymi przychodami, dotyczące danego okresu sprawozdawczego, niezależnie od terminu ich zapłaty.

## Przychody i koszty z tytułu odsetek

Przychody i koszty z tytułu odsetek dla wszystkich instrumentów finansowych są ujmowane w rachunku zysków i strat przy użyciu metody efektywnej stopy procentowej.

Metoda efektywnej stopy procentowej jest metodą naliczania zamortyzowanego kosztu składnika aktywów lub zobowiązania finansowego oraz przypisania przychodów lub kosztów odsetkowych do odpowiednich okresów. Efektywna stopa procentowa jest stopą, która dyskontuje oszacowane przyszłe pieniężne wpływy lub płatności dokonywane w oczekiwanym okresie do wygaśnięcia instrumentu finansowego do bilansowej wartości netto składnika aktywów lub zobowiązania finansowego. Przy wyliczaniu efektywnej stopy procentowej Bank uwzględnia wszelkie postanowienia umowy instrumentu finansowego (na przykład: przedpłaty, opcje kupna i podobne), jednakże nie uwzględnia potencjalnych przyszłych strat związanych z nieściągalnością kredytów. Wyliczenie obejmuje wszelkie płatne i otrzymane przez strony umowy prowizje i punkty stanowiące integralną część efektywnej stopy procentowej, koszty transakcji oraz wszelkie inne premie i dyskonta. W rezultacie prowizje stanowiące integralną część efektywnej stopy procentowej po pomniejszeniu o bezpośrednie koszty pozyskania instrumentu finansowego prezentowane są jako składnik przychodów odsetkowych.

W przypadku aktywów finansowych lub grupy podobnych aktywów finansowych, dla których dokonano odpisu z tytułu utraty wartości, przychody odsetkowe są ujmowane przy zastosowaniu stopy procentowej użytej do zdyskontowania przyszłych przepływów pieniężnych dla celów oszacowania straty z tytułu utraty wartości.

Przychody/koszty odsetkowe od instrumentów pochodnych, desygnowanych jako instrumenty zabezpieczające w rachunkowości zabezpieczeń, prezentowane są w wyniku odsetkowym.

Odsetki karne wynikające z ekspozycji z tytułu podatku dochodowego ujmowane są w „Pozostałych przychodach operacyjnych” lub w „Pozostałych kosztach operacyjnych” w rachunku zysków i strat.

## Przychody i koszty z tytułu prowizji, opłaty bankowe

Przychody z tytułu opłat i prowizji powstają w wyniku świadczenia usług finansowych oferowanych przez Bank. Prowizje klasyfikowane są do następujących kategorii:

- prowizji stanowiących integralną część efektywnej stopy procentowej,
- prowizji za wykonanie usługi,
- prowizji za wykonanie znaczącej czynności.

Prowizje stanowiące integralną część efektywnej stopy procentowej zaliczane są do rachunku zysków i strat jako korekta kalkulacji efektywnej stopy procentowej i wykazywane w przychodach odsetkowych.

Prowizje za wykonanie usługi i znaczącej czynności zaliczane są do rachunku zysków i strat proporcjonalnie do stopnia wykonania usługi lub jednorazowo w momencie wykonania czynności i wykazywane w przychodach z tytułu prowizji.

W przypadku kredytów i pożyczek o niestalonych terminach płatności rat, np. kredytów w rachunku bieżącym lub kart kredytowych, prowizje rozliczane są w czasie metodą liniową przez okres ważności limitu kredytowego. Tego typu prowizje zaliczane są do przychodów z tytułu prowizji.

## Przychody i koszty z tytułu sprzedaży produktów ubezpieczeniowych

Bank pośredniczy w sprzedaży produktów ubezpieczeniowych. Przychody z tytułu wynagrodzenia za dystrybucję produktów ubezpieczeniowych niepowiązanych z instrumentami finansowymi ujmowane są w przychodach prowizyjnych w momencie sprzedaży lub odnowienia polisy, z wyjątkiem części wynagrodzenia dotyczącego usług świadczonych po dokonaniu sprzedaży, które jest ujmowane w przychodach prowizyjnych liniowo, przez okres życia produktu.

W przypadku produktów ubezpieczeniowych powiązanych z instrumentem finansowym, gdzie wynagrodzenie otrzymywane jest z góry za okres dłuższy niż miesięczny, w celu ustalenia sposobu ujmowania wynagrodzenia z tytułu dystrybucji tego ubezpieczenia stosowany jest model względnej wartości godziwej. Na podstawie proporcji wartości godziwej usługi dystrybucji produktu ubezpieczeniowego oraz wartości godziwej pożyczki w stosunku do sumy tych wartości ustalana jest alokacja łącznego wynagrodzenia. Wynagrodzenie z tytułu sprzedaży produktu ubezpieczeniowego dzielone jest na następujące komponenty:

- część stanowiąca wynagrodzenie za usługę pośrednictwa, ujmowana w wyniku z tytułu prowizji, oraz
- część stanowiąca element zamortyzowanego kosztu instrumentu finansowego rozliczanegoż użyciem efektywnej stopy procentowej będąca elementem wyniku odsetkowego.

Wynagrodzenie opisane powyżej ujmowane jest z uwzględnieniem szacowanych przyszłych zwrotów z tytułu odstąpienia klientów od ubezpieczenia w określonych przypadkach.

Z części odpowiadających wynagrodzeniu za usługę pośrednictwa wydzielana jest część wynagrodzenia dotyczącego świadczenia dodatkowych czynności po dokonaniu sprzedaży produktu ubezpieczeniowego i ta część ujmowana jest w przychodach prowizyjnych liniowo przez okres życia produktu. Pozostała część ujmowana jest w przychodach prowizyjnych w momencie sprzedaży lub odnowienia polisy.

Koszty bezpośrednio powiązane z akwizycją pożyczki gotówkowej Bank rozlicza w czasie jako element zamortyzowanego kosztu instrumentu finansowego stanowiącego część wyniku odsetkowego.

Jeśli Bank ponosi koszty bezpośrednio związane ze sprzedażą produktu ubezpieczeniowego, koszty takie rozliczane są zgodnie z zasadą współmierności przychodów i kosztów. Koszty niepowiązane bezpośrednio ze sprzedażą produktów ubezpieczeniowych ujmowane są w rachunku wyników jednorazowo, w momencie ich poniesienia.

## Wynik na rachunkowości zabezpieczeń

W pozycji tej prezentowana jest wycena transakcji zabezpieczanych i zabezpieczających w rachunkowości zabezpieczeń wartości godziwej.

## Pozostałe przychody i koszty operacyjne

Do pozostałych przychodów i kosztów operacyjnych zaliczane są koszty i przychody niezwiązane bezpośrednio z działalnością bankową. Jest to w szczególności wynik z tytułu sprzedaży lub likwidacji środków trwałych oraz aktywów do zbycia, przychody związane z przetwarzaniem danych na rzecz podmiotów powiązanych, a także koszty z tytułu odszkodowań, kar i grzywien.

## Podatek dochodowy

Podatek dochodowy składa się z podatku bieżącego oraz odroczonego. Podatek dochodowy ujmuje się w rachunku zysków i strat z wyjątkiem sytuacji, gdy podatek dotyczy kwot ujmowanych w pozostałych całkowitych dochodach.

Rezerwa i aktywo na podatek odroczone są kalkulowane przy użyciu metody bilansowej, poprzez wyliczenie przejściowych różnic pomiędzy wartością bilansową aktywów i zobowiązań oraz ich wartością podatkową. Rezerwa i aktywo z tytułu odroczonego podatku dochodowego wykazywane są w sprawozdaniu z sytuacji finansowej po dokonaniu kompensaty, wtedy gdy istnieje tytuł prawny do przeprowadzenia takiej kompensaty oraz rezerwa i aktywo dotyczą tego samego podatnika.

Aktywa z tytułu podatku odroczonego ujmuje się w zakresie, w którym jest prawdopodobne, że będzie dostępny przyszły dochód do opodatkowania.

## Aktywa trwale przeznaczone do zbycia

Do aktywów trwałych przeznaczonych do zbycia klasyfikuje się składniki aktywów lub grupy aktywów wraz z bezpośrednio powiązanymi z nimi zobowiązaniami, których wartość bilansowa ma zostać odzyskana w drodze ich odsprzedaży, a nie dalszego wykorzystania. Jako przeznaczone do zbycia klasyfikowane są jedynie składniki aktywów lub grupy dostępne do natychmiastowej sprzedaży w bieżącym stanie, których sprzedaż jest wysoce prawdopodobna, tzn. zdecydowano o wypełnieniu planu sprzedaży, rozpoczęto aktywny program znalezienia nabywcy i zakończenia planu zbycia. Ponadto taki składnik aktywów (lub grupa) jest oferowany do sprzedaży po cenie, która jest racjonalna w odniesieniu do jego bieżącej wartości godziwej, i oczekuje się, że sprzedaż zostanie ujęta jako sprzedaż zakończona w czasie jednego roku od dnia zaklasyfikowania składnika aktywów (lub grupy) do tej kategorii.

Aktywa trwale przeznaczone do zbycia ujmuje się w kwocie niższej z wartości bilansowej i wartości godziwej pomniejszonej o koszty zbycia tych aktywów.



Aktywa te nie podlegają amortyzacji.

## Wartości szacunkowe

Ustalenie bilansowych wartości niektórych aktywów i zobowiązań oraz przychodów i kosztów wymaga oszacowania na datę bilansową wpływu niepewnych przyszłych zdarzeń na te pozycje. Szacunki i założenia podlegają ciągłej ocenie, oparte są o doświadczenia historyczne oraz inne czynniki, w tym oczekiwania co do przyszłych zdarzeń, które w danej sytuacji wydają się uzasadnione. Poniżej zaprezentowano najistotniejsze z nich zastosowane przy sporządzaniu sprawozdania finansowego.

### Wartość godziwa instrumentów pochodnych

Wartość godziwą instrumentów finansowych nienotowanych na aktywnych rynkach ustala się, stosując techniki wyceny. Jeżeli do ustalenia wartości godziwej stosuje się techniki wyceny, metody te są okresowo oceniane i weryfikowane. Wszystkie modele są testowane i zatwierdzane przed użyciem. W miarę możliwości w modelach wykorzystywane są wyłącznie dane możliwe do zaobserwowania, chociaż w pewnych obszarach kierownictwo jednostki musi korzystać z oszacowań. Zmiany założeń dotyczących szacowanych czynników mogą mieć wpływ na wykazywane wartości godziwe instrumentów finansowych.

Bank stosuje następujące metody wyceny w stosunku do poszczególnych typów instrumentów pochodnych:

- do wyceny terminowych transakcji walutowych stosuje się model zdyskontowanych przepływów pieniężnych,
- do wyceny transakcji opcyjnych wykorzystywane są rynkowe modele wyceny opcji,
- do wyceny transakcji na stopy procentowe stosuje się model zdyskontowanych przepływów pieniężnych,
- do wyceny transakcji futures stosuje się bieżące notowania rynkowe.

Bank do wyceny ryzyka kredytowego wykorzystuje kwotowania instrumentu wymiany ryzyka upadłości dłużnika (Credit Default Swap).

Bank różnicuje wycenę ryzyka kontrahenta ze względu na dostępność kwotowań kredytowych instrumentów pochodnych (CDS):

- ryzyko kredytowe kontrahentów, dla których istnieje aktywny rynek CDS. Uznaje się, że kwotowania CDS odzwierciedlają rynkową wycenę ryzyka kredytowego;
- ryzyko kredytowe kontrahentów, dla których nie istnieje aktywny rynek CDS. Na podstawie ratingu kredytowego (zewnętrzny lub wewnętrzny, jeżeli zewnętrzny nie jest dostępny) oraz sektora gospodarki, w którym klient działa, kontrahentowi przypisywana jest wartość indeksu CDS, która odzwierciedla rynkową wycenę ryzyka.

W przypadku wyceny własnego ryzyka kredytowego Bank stosuje metodę zdefiniowaną dla klientów, dla których nie ma aktywnego rynku CDS.

Głównymi czynnikami wpływającymi na zmiany szacunków w zakresie ryzyka kontrahenta są: (i) zmiany wartości godziwej instrumentów pochodnych skorelowane między innymi z poziomem kursów walut oraz stóp procentowych, (ii) zmiany w zakresie kwotowań kredytowych instrumentów pochodnych (CDS) (iii) zmiany w zakresie ryzyka kredytowego kontrahentów (zmiana ratingów).

### Utrata wartości kredytów

Na każdy dzień bilansowy dokonywana jest ocena, czy zaistniały obiektywne przesłanki świadczące o utracie wartości ekspozycji kredytowych. Jeśli tak, dokonuje się odpisu aktualizującego w wysokości różnicy pomiędzy wartością bilansową a oszacowaną wartością bieżącą oczekiwanych przyszłych przepływów pieniężnych z danej ekspozycji kredytowej. Aktywa finansowe, dla których albo nie stwierdzono przesłanek utraty wartości na poziomie indywidualnym lub mimo stwierdzenia przesłanek, indywidualna ocena składnika aktywów pod kątem odpisów z tytułu utraty wartości nie wykazała potrzeby dokonania odpisu aktualizującego, Bank objął analizą grupową. Dla celów grupowej oceny utraty wartości, aktywa finansowe są podzielone według podobnych charakterystyk ryzyka kredytowego w ramach danego portfela. W celu wyliczenia kwoty odpisu na ekspozycje bilansowe analizowane grupowo Bank wykorzystuje, między innymi, prawdopodobieństwo wystąpienia niewykonania zobowiązania (parametr PD) oraz wartość straty w momencie niewykonania zobowiązania (parametr LGD).

Określenie przesłanek utraty wartości, wyliczenie bieżącej wartości szacowanych przepływów pieniężnych oraz oszacowanie odpisu metodą grupową wymaga zastosowania przez Bank szacunków. Szacunki mogą uwzględniać możliwe do zaobserwowania dane wskazujące na wystąpienie niekorzystnej zmiany sytuacji kredytobiorców należących do określonej grupy lub sytuacji makroekonomicznej. Jeżeli zaistnieje taka konieczność historyczne parametry mogą być korygowane na podstawie danych pochodzących z bieżących obserwacji w celu uwzględnienia wpływu aktualnych czynników rynkowych, które nie miały miejsca w okresie, którego dotyczą obserwacje historyczne.

Metodologia i założenia wykorzystywane przez ustalaniu poziomu utraty wartości należności są regularnie przeglądane i uaktualniane w razie potrzeby. Dodatkowo Bank dokonuje testowania wstecznego (w oparciu o dane historyczne) w celu porównania wartości rzeczywiście poniesionych strat z szacunkami w zakresie utraty wartości kredytów, co również może mieć wpływ na zmianę metodologii.

### Utrata wartości firmy

Bank corocznie przeprowadza obligatoryjne testy na utratę wartości firmy zgodnie z modelem opracowanym na podstawie wytycznych zawartych w MSR 36. Podstawą wyceny wartości odzyskiwalnej ośrodków wypracowujących

środki pieniężne, do których przyporządkowano wartość firmy, jest ich wartość użytkowa, którą kierownictwo Banku szacuje w oparciu o plan finansowy, odzwierciedlający przyjęte założenia odnośnie przyszłych warunków gospodarczych oraz oczekiwanych wyników działalności Banku, stopę dyskontową wykorzystaną w prognozach przepływów pieniężnych oraz stopę wzrostu zastosowaną do ekstrapolacji prognoz przepływów pieniężnych wykraczających poza okres objęty planem finansowym.

### Świadczenia pracownicze

Rezerwy na przyszłe wypłaty z tytułu świadczeń pracowniczych, takie jak nagrody jubileuszowe czy odprawy emerytalne i rentowe, podlegają okresowemu oszacowaniu aktuarialnemu przez niezależnego aktuarusza. Wysokość rezerw odpowiada wartości obecnej przyszłych długoterminowych zobowiązań Banku wobec pracowników według stanu zatrudnienia i płac na dzień sprawozdawczy i bazuje na szeregu założeń w obszarze statystyki kadrowej, w tym prawdopodobieństwa dotrwania danej osoby do wieku emerytalnego jako pracownika Banku, obejmującego rotację pracowników, ryzyko śmierci oraz ryzyko całkowitej niezdolności do pracy.

## 3. Sprawozdawczość dotycząca segmentów działalności

Informacja dotycząca segmentów działalności przedstawiona jest w Rocznym Skonsolidowanym Sprawozdaniu Finansowym Grupy Kapitałowej Banku Handlowego w Warszawie S.A. za rok obrotowy kończący się 31 grudnia 2017 roku, które zostało zatwierdzone przez Zarząd Banku w tym samym dniu co Roczne Jednostkowe Sprawozdanie Finansowe Banku Handlowego w Warszawie S.A. za rok obrotowy kończący się 31 grudnia 2017 roku tj. dnia 21 marca 2018 roku.

## 4. Wynik z tytułu odsetek

w tys. zł	2017	2016
<b>Przychody z tytułu odsetek i przychody o podobnym charakterze z tytułu:</b>		
operacji z Bankiem Centralnym	16 885	17 918
należności od banków	22 085	19 924
należności od klientów, z tego:	914 514	835 765
podmiotów sektora finansowego	48 840	30 025
podmiotów sektora niefinansowego, w tym:	865 674	805 740
od kart kredytowych	282 408	274 090
dłużnych papierów wartościowych dostępnych do sprzedaży	322 023	311 412
dłużnych papierów wartościowych przeznaczonych do obrotu	26 417	48 151
zobowiązań z ujemną stopą procentową	7 161	3 676
instrumentów pochodnych w rachunkowości zabezpieczeń	41 070	20 173
	<b>1 350 155</b>	<b>1 257 019</b>
<b>Koszty odsetek i podobne koszty z tytułu:</b>		
operacji z Bankiem Centralnym	-	(82)
zobowiązań wobec banków	(37 943)	(41 546)
zobowiązań wobec podmiotów sektora finansowego	(55 023)	(56 617)
zobowiązań wobec podmiotów sektora niefinansowego	(111 707)	(111 209)
kredytów i pożyczek otrzymanych	(500)	(865)
aktywów z ujemną stopą procentową	(1 240)	(945)
instrumentów pochodnych w rachunkowości zabezpieczeń	(64 821)	(45 885)
	<b>(271 234)</b>	<b>(257 149)</b>
<b>Wynik z tytułu odsetek</b>	<b>1 078 921</b>	<b>999 870</b>

Przychody odsetkowe za 2017 rok zawierają odsetki od kredytów, dla których rozpoznano utratę wartości w kwocie 10 654 tys. zł (za 2016 rok: 13 408 tys. zł).

## 5. Wynik z tytułu opłat i prowizji

w tys. zł	2017	2016
<b>Przychody z tytułu opłat i prowizji</b>		
z tytułu pośrednictwa w sprzedaży produktów ubezpieczeniowych i inwestycyjnych	72 654	79 564
z tytułu kart płatniczych i kredytowych	158 443	158 912
z tytułu realizacji zleceń płatniczych	105 913	105 469

<i>w tys. zł</i>	2017	2016
z tytułu usług powierniczych	122 805	108 376
z tytułu opłat od pożyczek gotówkowych	437	1 351
z tytułu świadczenia usług zarządzania środkami na rachunkach klientów	25 099	25 437
z tytułu udzielonych gwarancji	19 289	18 435
z tytułu udzielonych zobowiązań o charakterze finansowym	6 406	5 882
inne, w tym:	98 237	87 770
z tytułu produktów ratałnych w karcie kredytowej	26 142	22 003
	<b>609 283</b>	<b>591 196</b>
<b>Koszty z tytułu opłat i prowizji</b>		
z tytułu kart płatniczych i kredytowych	(28 571)	(27 623)
z tytułu opłat KDPW	(19 782)	(17 481)
z tytułu opłat brokerskich	(4 412)	(4 246)
inne	(14 995)	(15 445)
	<b>(67 760)</b>	<b>(64 795)</b>
<b>Wynik z tytułu opłat i prowizji</b>	<b>541 523</b>	<b>526 401</b>

Wynik z tytułu opłat i prowizji za 2017 rok zawiera przychody prowizyjne (inne niż objęte kalkulacją efektywnej stopy procentowej), które odnoszą się do aktywów i zobowiązań finansowych niewycenianych do wartości godziwej przez wynik finansowy w kwocie 164 040 tys. zł (za 2016 rok: 165 169 tys. zł) oraz koszty prowizyjne w kwocie 28 571 tys. zł (za 2016 rok: 27 623 tys. zł).

## 6. Przychody z tytułu dywidend

Przychody z tytułu dywidend za 2017 rok w kwocie 32 939 tys. zł (za 2016 rok: 29 005 tys. zł) obejmują dywidendy otrzymane i należne od jednostek zależnych w kwocie 24 145 tys. zł (w 2016 roku: 21 724 tys. zł). Pozostała kwota dywidend dotyczy otrzymanych wypłat od jednostek z niekontrolującym udziałem kapitałowym Banku.

## 7. Wynik na handlowych instrumentach finansowych i rewaluacji

<i>w tys. zł</i>	2017	2016
<b>Wynik na instrumentach finansowych wycenianych według wartości godziwej przez wynik finansowy</b>		
z instrumentów dłużnych	15 248	(53 747)
z instrumentów pochodnych, w tym:	14 293	39 898
na stopę procentową	14 161	39 854
	<b>29 541</b>	<b>(13 849)</b>
<b>Wynik z pozycji wymiany</b>		
z tytułu operacji wymiany na walutowych instrumentach pochodnych	(215 674)	468 071
z tytułu różnic kursowych (rewaluacja)	530 043	(108 551)
	<b>314 369</b>	<b>359 520</b>
<b>Wynik na handlowych instrumentach finansowych i rewaluacji</b>	<b>343 910</b>	<b>345 671</b>

Wynik na handlowych instrumentach finansowych i rewaluacji za 2017 rok zawiera zmianę netto wartości korekty wyceny instrumentów pochodnych odzwierciedlającej ryzyko kredytowe kontrahenta oraz korekty wyceny instrumentów pochodnych odzwierciedlającej własne ryzyko kredytowe w wysokości 396 tys. zł (za 2016 rok: 18 894 tys. zł).

Wynik na instrumentach dłużnych zawiera wynik netto na obrocie rządowymi papierami wartościowymi, dłużnymi instrumentami komercyjnymi i instrumentami rynku pieniężnego przeznaczonymi do obrotu.

Wynik na instrumentach pochodnych zawiera wynik netto z tytułu transakcji swap na stopy procentowe, opcji, transakcji futures i innych instrumentów pochodnych.

Wynik z pozycji wymiany walutowej zawiera zyski i straty z wyceny aktywów i zobowiązań denominowanych w walucie obcej oraz na walutowych instrumentach pochodnych takich jak forward, CIRS i opcje. Wynik z pozycji wymiany zawiera również marżę zrealizowaną na bieżących i terminowych transakcjach walutowych.

## 8. Wynik na rachunkowości zabezpieczeń

<i>w tys. zł</i>	2017	2016
<b>Rachunkowość zabezpieczeń wartości godziwej papierów wartościowych</b>		
Wynik z wyceny transakcji zabezpieczanej	29 469	(37 135)
Wynik z wyceny transakcji zabezpieczającej	(19 208)	46 688
<b>Wynik na rachunkowości zabezpieczeń</b>	<b>10 261</b>	<b>9 553</b>

Szczegółowe informacje na temat stosowanej w Banku rachunkowości zabezpieczeń zamieszczone są w dalszej części sprawozdania w nocie nr 37.

## 9. Wynik na pozostałych przychodach i kosztach operacyjnych

<i>w tys. zł</i>	2017	2016
<b>Pozostałe przychody operacyjne</b>		
Przychody z tytułu świadczonych usług na rzecz jednostek powiązanych	11 060	11 818
Przychody z wynajmu powierzchni biurowych	9 812	10 325
Rozwiązanie rezerw na sprawy sporne (netto)	-	3 391
Inne	7 770	11 711
	<b>28 642</b>	<b>37 245</b>
<b>Pozostałe koszty operacyjne</b>		
Koszty postępowania ugodowego i windykacji	(10 532)	(11 416)
Koszty dotyczące utrzymania aktywów trwałych przeznaczonych do zbycia	(100)	(118)
Utworzenie rezerw na sprawy sporne (netto)	(4 503)	-
Inne	(16 254)	(17 094)
	<b>(31 389)</b>	<b>(28 628)</b>
<b>Wynik na pozostałych przychodach i kosztach operacyjnych</b>	<b>(2 747)</b>	<b>8 617</b>

## 10. Koszty działania i koszty ogólnego zarządu

<i>w tys. zł</i>	2017	2016
<b>Koszty pracownicze</b>		
Koszty związane z wynagrodzeniami, w tym:	(377 497)	(385 912)
koszty związane ze świadczeniami emerytalnymi	(33 015)	(28 369)
Premie i nagrody, w tym:	(78 321)	(87 173)
pracownicze świadczenia kapitałowe	(7 364)	(9 100)
nagrody za wieloletnią pracę	(37)	(35)
Koszty ubezpieczeń społecznych	(60 545)	(64 809)
	<b>(516 363)</b>	<b>(537 894)</b>
<b>Koszty ogólnoadministracyjne</b>		
Koszty opłat telekomunikacyjnych i sprzętu komputerowego	(182 848)	(183 938)
Koszty usług obcych, w tym doradczych, audytorskich i konsultacyjnych	(52 745)	(54 872)
Koszty wynajmu i utrzymania nieruchomości	(69 248)	(84 290)
Reklama i marketing	(42 643)	(27 489)
Koszty usług zarządzania gotówką, koszty usług KIR i inne koszty transakcyjne	(39 076)	(39 247)
Koszty usług zewnętrznych dotyczących dystrybucji produktów bankowych	(33 486)	(18 183)
Koszty usług pocztowych, materiałów biurowych i poligrafii	(9 292)	(10 973)
Koszty szkoleń i edukacji	(1 728)	(2 588)
Koszty nadzoru bankowego i kapitałowego	(3 110)	(1 145)
Koszty na rzecz Bankowego Funduszu Gwarancyjnego	(71 226)	(75 070)
Pozostałe koszty	(72 707)	(73 173)
	<b>(578 109)</b>	<b>(570 968)</b>
<b>Koszty działania i koszty ogólnego zarządu razem</b>	<b>(1 094 472)</b>	<b>(1 108 862)</b>

Koszty pracownicze zawierają koszty następujących świadczeń dla obecnych i byłych członków Zarządu Banku:

w tys. zł	2017	2016
Krótkoterminowe świadczenia pracownicze	12 553	12 885
Długoterminowe świadczenia pracownicze	1 841	3 706
Nagrody kapitałowe	4 712	3 727
	<b>19 106</b>	<b>20 318</b>

## 11. Amortyzacja rzeczowych aktywów trwałych oraz wartości niematerialnych

w tys. zł	2017	2016
Amortyzacja rzeczowych aktywów trwałych	(29 508)	(31 871)
Amortyzacja wartości niematerialnych	(42 948)	(37 257)
<b>Amortyzacja rzeczowych aktywów trwałych oraz wartości niematerialnych razem</b>	<b>(72 456)</b>	<b>(69 128)</b>

## 12. Wynik z tytułu zbycia pozostałych aktywów

w tys. zł	2017	2016
<b>Zyski</b>		
z tytułu zbycia rzeczowych aktywów trwałych	437	31
z tytułu zbycia aktywów trwałych przeznaczonych do zbycia	-	73
	<b>437</b>	<b>104</b>
<b>Wynik z tytułu zbycia pozostałych aktywów</b>	<b>437</b>	<b>104</b>

## 13. Wynik odpisów z tytułu utraty wartości aktywów finansowych oraz rezerw na udzielone zobowiązania finansowe i gwarancyjne

w tys. zł	2017			
	Klienci instytucjonalni	Klienci indywidualni	Banki	Razem
<b>Utworzenie odpisu z tytułu utraty wartości aktywów finansowych</b>				
należności od banków i klientów	(90 419)	(121 011)	(1 471)	(212 901)
należności z tytułu zapadłych transakcji instrumentami pochodnymi	(155)	-	-	(155)
	<b>(90 574)</b>	<b>(121 011)</b>	<b>(1 471)</b>	<b>(213 056)</b>
<b>Odwrocenie odpisu z tytułu utraty wartości aktywów finansowych</b>				
inwestycji kapitałowych	3 872	-	-	3 872
należności od banków i klientów	45 749	53 885	512	100 146
należności z tytułu zapadłych transakcji instrumentami pochodnymi	1 545	-	-	1 545
odzyski od sprzedanych wierzytelności, uprzednio spisanych	-	8 219	-	8 219
inne	(2 309)	7 667	-	5 358
	<b>48 857</b>	<b>69 771</b>	<b>512</b>	<b>119 140</b>
<b>Wynik odpisów z tytułu utraty wartości aktywów finansowych</b>	<b>(41 717)</b>	<b>(51 240)</b>	<b>(959)</b>	<b>(93 916)</b>
Utworzenie rezerwy na udzielone zobowiązania finansowe i gwarancyjne	(17 773)	-	-	(17 773)
Rozwiązanie rezerwy na udzielone zobowiązania finansowe i gwarancyjne	12 040	158	-	12 198
<b>Wynik rezerw na udzielone zobowiązania finansowe i gwarancyjne</b>	<b>(5 733)</b>	<b>158</b>	<b>-</b>	<b>(5 575)</b>
<b>Wynik odpisów z tytułu utraty wartości aktywów finansowych oraz rezerw na udzielone zobowiązania finansowe i gwarancyjne</b>	<b>(47 450)</b>	<b>(51 082)</b>	<b>(959)</b>	<b>(99 491)</b>

w tys. zł	2016			
	Klienci instytucjonalni	Klienci indywidualni	Banki	Razem
<b>Utworzenie odpisu z tytułu utraty wartości aktywów finansowych</b>				
inwestycji kapitałowych	(225)	-	-	(225)
należności od banków i klientów	(50 673)	(138 634)	(3 426)	(192 733)
należności z tytułu zapadłych transakcji instrumentami pochodnymi	(73)	-	-	(73)
	<b>(50 971)</b>	<b>(138 634)</b>	<b>(3 426)</b>	<b>(193 031)</b>
<b>Odwrocenie odpisu z tytułu utraty wartości aktywów finansowych</b>				
należności od banków i klientów	52 788	50 742	4 592	108 122
należności z tytułu zapadłych transakcji instrumentami pochodnymi	7 693	-	-	7 693
odzyski od sprzedanych wierzytelności, uprzednio spisanych	9 438	10 067	-	19 505
inne	(2 296)	8 012	-	5 716
	<b>67 623</b>	<b>68 821</b>	<b>4 592</b>	<b>141 036</b>
<b>Wynik odpisów z tytułu utraty wartości aktywów finansowych</b>	<b>16 652</b>	<b>(69 813)</b>	<b>1 166</b>	<b>(51 995)</b>
Utworzenie rezerwy na udzielone zobowiązania finansowe i gwarancyjne				
	(17 913)	-	-	(17 913)
Rozwiązanie rezerwy na udzielone zobowiązania finansowe i gwarancyjne				
	21 097	52	-	21 149
<b>Wynik rezerw na udzielone zobowiązania finansowe i gwarancyjne</b>	<b>3 184</b>	<b>52</b>	<b>-</b>	<b>3 236</b>
<b>Wynik odpisów z tytułu utraty wartości aktywów finansowych oraz rezerw na udzielone zobowiązania finansowe i gwarancyjne</b>	<b>19 836</b>	<b>(69 761)</b>	<b>1 166</b>	<b>(48 759)</b>

## 14. Podatek dochodowy

### Ujęty w rachunku zysków i strat

w tys. zł	2017	2016
<b>Bieżący podatek</b>		
Bieżący rok	(188 264)	(165 991)
Korekty z lat ubiegłych	(797)	(18 903)
	<b>(189 061)</b>	<b>(184 894)</b>
<b>Podatek odroczony</b>		
Powstanie i odwrócenie się różnic przejściowych	25 823	25 273
	<b>25 823</b>	<b>25 273</b>
<b>Razem podatek dochodowy w rachunku zysków i strat</b>	<b>(163 238)</b>	<b>(159 621)</b>

### Wyliczenie efektywnej stawki podatkowej

w tys. zł	2017	2016
Zysk brutto	700 340	763 820
Podatek dochodowy według krajowej stawki podatku (19%)	(133 065)	(145 126)
Odpisy z tytułu utraty wartości niestanowiące kosztów uzyskania przychodu	(4 693)	(5 298)
Przychody podlegające opodatkowaniu nieujęte w wyniku finansowym	(1 128)	(496)
Przychody niepodlegające opodatkowaniu	6 219	5 496
Pozostałe różnice trwałe, w tym pozostałe koszty niestanowiące kosztów uzyskania przychodu	(30 571)	(14 197)
<b>Ogółem obciążenie wyniku</b>	<b>(163 238)</b>	<b>(159 621)</b>
<b>Efektywna stawka podatkowa</b>	<b>23,31%</b>	<b>20,90%</b>

### Podatek odroczony ujęty bezpośrednio w kapitałach

Podatek odroczony ujęty bezpośrednio w kapitałach na dzień 31 grudnia 2017 roku związany jest z dłużnymi i kapitałowymi instrumentami dostępnymi do sprzedaży oraz z wyceną programu określonych świadczeń i wynosił 3 367 tys. zł (31 grudnia 2016 roku: 51 565 tys. zł).

## 15. Zysk przypadający na jedną akcję

Na dzień 31 grudnia 2017 roku zysk przypadający na jedną akcję wynosił 4,11 zł (31 grudnia 2016 roku: 4,62 zł).

Wyliczenie zysku przypadającego na jedną akcję na dzień 31 grudnia 2017 roku oparte było na zysku przypadającym na akcjonariuszy w kwocie 537 102 tys. zł (31 grudnia 2016 roku: 604 199 tys. zł) oraz średniej ważonej liczbie akcji zwykłych występujących w roku zakończonym 31 grudnia 2017 roku w liczbie 130 659 600 (31 grudnia 2016 roku: 130 659 600).

Bank nie posiada rozwadniających, potencjalnych akcji zwykłych ani innych instrumentów rozwadniających.

## 16. Zestawienie zmian w pozostałych całkowitych dochodach

Odroczony podatek dochodowy i reklasyfikacje ujęte w pozostałych całkowitych dochodach dotyczą wyceny aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży (AFS) odnoszonej na kapitał z aktualizacji wyceny oraz wyceny programu określonych świadczeń odnoszonej na pozostałe kapitały rezerwowe.

<i>w tys. zł</i>	<b>Kwota brutto</b>	<b>Odroczony podatek dochodowy</b>	<b>Kwota netto</b>
<b>Stan na dzień 1 stycznia 2017 roku</b>	<b>(271 396)</b>	<b>51 565</b>	<b>(219 831)</b>
Zmiana wyceny AFS	289 704	(55 044)	234 660
Wycena sprzedanych AFS przeniesiona do rachunku zysków i strat	(35 772)	6 797	(28 975)
Straty aktuarialne z wyceny programu określonych świadczeń	(256)	49	(207)
<b>Stan na dzień 31 grudnia 2017 roku</b>	<b>(17 720)</b>	<b>3 367</b>	<b>(14 353)</b>

<i>w tys. zł</i>	<b>Kwota brutto</b>	<b>Odroczony podatek dochodowy</b>	<b>Kwota netto</b>
<b>Stan na dzień 1 stycznia 2016 roku</b>	<b>(208 122)</b>	<b>39 543</b>	<b>(168 579)</b>
Zmiana wyceny AFS	(108 020)	20 524	(87 496)
Wycena sprzedanych AFS przeniesiona do rachunku zysków i strat	44 746	(8 502)	36 244
<b>Stan na dzień 31 grudnia 2016 roku</b>	<b>(271 396)</b>	<b>51 565</b>	<b>(219 831)</b>

## 17. Kasa, operacje z Bankiem Centralnym

<i>w tys. zł</i>	<b>31.12.2017</b>	<b>31.12.2016</b>
Środki pieniężne w kasie	431 574	380 757
Środki na rachunku bieżącym w Banku Centralnym	29 031	3 587
Lokaty	1 521	281 411
<b>Kasa, operacje z Bankiem Centralnym razem</b>	<b>462 126</b>	<b>665 755</b>

Na rachunku bieżącym w Narodowym Banku Polskim (NBP) utrzymywana jest rezerwa obowiązkowa, która może być wykorzystywana przez Bank pod warunkiem, że suma średniego miesięcznego salda na rachunku bieżącym w NBP nie jest mniejsza od poziomu deklarowanego.

Deklarowana wysokość rezerwy obowiązkowej na dzień 31 grudnia 2017 roku wynosiła 1 270 278 tys. zł (31 grudnia 2016 roku: 1 149 911 tys. zł).

## 18. Należności od banków

<i>w tys. zł</i>	<b>31.12.2017</b>	<b>31.12.2016</b>
Rachunki bieżące	54 182	8 785
Kredyty i pożyczki	1 092	913
Należności z tytułu zakupionych papierów wartościowych z otrzymanym przyrzeczeniem odkupu	276 477	418 283
Lokaty stanowiące zabezpieczenie operacji instrumentami pochodnymi i transakcji giełdowych	505 526	159 169
<b>Łączna wartość brutto</b>	<b>837 277</b>	<b>587 150</b>
Odpisy z tytułu utraty wartości	(1 111)	(177)
<b>Należności od banków netto razem</b>	<b>836 166</b>	<b>586 973</b>



Zmiana stanu odpisów z tytułu utraty wartości należności od banków przedstawia się następująco:

w tys. zł	2017	2016
<b>Stan na dzień 1 stycznia</b>	<b>(177)</b>	<b>(1 750)</b>
Zwiększenia (z tytułu):		
utworzenie odpisów	(1 471)	(3 426)
Zmniejszenia (z tytułu):		
rozwiązanie odpisów	512	4 592
inne	25	407
<b>Stan na dzień 31 grudnia</b>	<b>(1 111)</b>	<b>(177)</b>

Na dzień 31 grudnia 2017 roku oraz 31 grudnia 2016 roku utrata wartości rozpoznana na należności od banków dotyczyła odpisów na poniesione niezidentyfikowane straty (IBNR).

## 19. Aktywa i zobowiązania finansowe przeznaczone do obrotu

### Aktywa finansowe przeznaczone do obrotu

w tys. zł	31.12.2017	31.12.2016
<b>Dłużne papiery wartościowe przeznaczone do obrotu</b>		
Obligacje i bony wyemitowane przez:		
Banki*	1	482
Inne podmioty finansowe	48 412	58 299
Rządy centralne	1 095 495	2 546 247
	<b>1 143 908</b>	<b>2 605 028</b>
z tego:		
notowane na aktywnym rynku	1 143 908	2 605 028
<b>Instrumenty pochodne</b>	<b>1 018 132</b>	<b>1 167 134</b>
<b>Aktywa finansowe przeznaczone do obrotu razem</b>	<b>2 162 040</b>	<b>3 772 162</b>

\*Na dzień 31 grudnia 2017 roku część papierów wartościowych (obligacji) emitowanych przez banki w kwocie 1 tys. zł jest objęta gwarancją Skarbu Państwa (31 grudnia 2016 roku: 482 tys. zł).

### Zobowiązania finansowe przeznaczone do obrotu

w tys. zł	31.12.2017	31.12.2016
Zobowiązania z tytułu krótkiej sprzedaży papierów wartościowych	-	208 106
Instrumenty pochodne	1 351 031	1 097 508
<b>Zobowiązania finansowe przeznaczone do obrotu razem</b>	<b>1 351 031</b>	<b>1 305 614</b>

Na dzień 31 grudnia 2017 roku oraz 31 grudnia 2016 roku Bank nie posiadał aktywów i zobowiązań finansowych przeznaczonych w momencie początkowego ujęcia do wyceny według wartości godziwej przez wynik finansowy.

### Instrumenty pochodne na dzień 31 grudnia 2017 roku

w tys. zł	Wartość nominalna instrumentów o terminie pozostającym do realizacji				Razem	Wartość godziwa	
	do 3 miesięcy	powyżej 3 miesięcy do 1 roku	powyżej 1 roku do 5 lat	powyżej 5 lat		Aktywa	Zobowiązania
<b>Instrumenty stopy procentowej</b>	<b>24 295 666</b>	<b>17 869 973</b>	<b>85 623 135</b>	<b>24 725 360</b>	<b>152 514 134</b>	<b>789 232</b>	<b>927 088</b>
FRA	20 000 000	2 100 000	-	-	22 100 000	625	953
swapy odsetkowe (IRS)	3 396 815	12 408 395	75 015 277	17 054 089	107 874 576	335 185	468 544
swapy odsetkowo – walutowe (CIRS)	871 017	3 361 578	8 867 208	7 622 195	20 721 998	450 492	454 484
opcje na stopę procentową	-	-	1 740 650	49 076	1 789 726	2 742	3 042
kontrakty futures*	27 834	-	-	-	27 834	188	65
<b>Instrumenty walutowe</b>	<b>17 515 391</b>	<b>5 186 042</b>	<b>3 886 044</b>	<b>126 517</b>	<b>26 713 994</b>	<b>215 185</b>	<b>410 018</b>
FX forward	2 158 225	1 443 017	225 134	126 517	3 952 893	96 626	27 094
FX swap	13 876 902	1 554 055	3 127 637	-	18 558 594	92 936	357 344



w tys. zł	Wartość nominalna instrumentów o terminie pozostającym do realizacji				Razem	Wartość godziwa	
	do 3 miesięcy	powyżej 3 miesięcy do 1 roku	powyżej 1 roku do 5 lat	powyżej 5 lat		Aktywa	Zobowiązania
opcje walutowe	1 480 264	2 188 970	533 273	-	4 202 507	25 623	25 580
<b>Transakcje na papierach wartościowych</b>	<b>460 071</b>	-	-	-	<b>460 071</b>	<b>2 120</b>	<b>2 310</b>
papiery wartościowe zakupione do otrzymania/sprzedane do wydania	460 071	-	-	-	460 071	2 120	2 310
<b>Transakcje związane z towarami</b>	<b>53 345</b>	<b>124 505</b>	<b>28 219</b>	-	<b>206 069</b>	<b>11 595</b>	<b>11 615</b>
swap	49 261	107 896	28 219	-	185 376	10 802	10 819
opcje	4 084	16 609	-	-	20 693	793	796
<b>Instrumenty pochodne ogółem</b>	<b>42 324 473</b>	<b>23 180 520</b>	<b>89 537 398</b>	<b>24 851 877</b>	<b>179 894 268</b>	<b>1 018 132</b>	<b>1 351 031</b>

\*Instrumenty znajdujące się w obrocie giełdowym

## Instrumenty pochodne na dzień 31 grudnia 2016 roku

w tys. zł	Wartość nominalna instrumentów o terminie pozostającym do realizacji				Razem	Wartość godziwa	
	do 3 miesięcy	powyżej 3 miesięcy do 1 roku	powyżej 1 roku do 5 lat	powyżej 5 lat		Aktywa	Zobowiązania
<b>Instrumenty stopy procentowej</b>	<b>19 554 407</b>	<b>23 382 572</b>	<b>57 901 103</b>	<b>24 179 834</b>	<b>125 017 916</b>	<b>873 191</b>	<b>913 240</b>
FRA	15 100 000	12 295 600	750 000	-	28 145 600	1 352	1 458
swapy odsetkowe (IRS)	2 590 538	7 406 664	46 239 791	14 195 451	70 432 444	475 564	531 287
swapy odsetkowo – walutowe (CIRS)	1 695 111	3 680 308	8 821 662	9 984 383	24 181 464	386 873	370 946
opcje na stopę procentową	80 890	-	2 089 650	-	2 170 540	9 402	9 350
kontrakty futures*	87 868	-	-	-	87 868	-	199
<b>Instrumenty walutowe</b>	<b>13 847 064</b>	<b>5 701 087</b>	<b>2 130 378</b>	<b>37 014</b>	<b>21 715 543</b>	<b>254 131</b>	<b>143 840</b>
FX forward	2 222 894	1 710 653	337 921	37 014	4 308 482	82 173	42 147
FX swap	9 689 383	784 910	1 562 143	-	12 036 436	117 387	46 958
opcje walutowe	1 934 787	3 205 524	230 314	-	5 370 625	54 571	54 735
<b>Transakcje na papierach wartościowych</b>	<b>758 620</b>	-	-	-	<b>758 620</b>	<b>2 812</b>	<b>3 331</b>
papiery wartościowe zakupione do otrzymania/sprzedane do wydania	758 620	-	-	-	758 620	2 812	3 331
<b>Transakcje związane z towarami</b>	<b>149 986</b>	<b>358 250</b>	<b>41 072</b>	-	<b>549 308</b>	<b>37 000</b>	<b>37 097</b>
swap	70 024	306 423	41 072	-	417 519	23 775	23 824
opcje	79 962	51 827	-	-	131 789	13 225	13 273
<b>Instrumenty pochodne ogółem</b>	<b>34 310 077</b>	<b>29 441 909</b>	<b>60 072 553</b>	<b>24 216 848</b>	<b>148 041 387</b>	<b>1 167 134</b>	<b>1 097 508</b>

\*Instrumenty znajdujące się w obrocie giełdowym

## 20. Pochodne instrumenty zabezpieczające

## Aktywa - Wycena dodatnia

w tys. zł	31.12.2017	31.12.2016
<b>Wycena bilansowa instrumentów zabezpieczających wartość godziwą papierów wartościowych</b>		
Transakcje IRS	-	12 244

## Zobowiązania - Wycena ujemna

w tys. zł	31.12.2017	31.12.2016
<b>Wycena bilansowa instrumentów zabezpieczających wartość godziwą papierów wartościowych</b>		
Transakcje IRS	50 191	39 897

**Instrumenty pochodne zabezpieczające na dzień 31 grudnia 2017 roku**

w tys. zł	Wartość nominalna instrumentów o terminie pozostającym do realizacji				Razem
	do 3 miesięcy	powyżej 3 miesięcy do 1 roku	powyżej 1 roku do 5 lat	powyżej 5 lat	
<b>Instrumenty stopy procentowej</b>					
swapy odsetkowe (IRS)	-	-	2 290 000	30 000	2 320 000

**Instrumenty pochodne zabezpieczające na dzień 31 grudnia 2016 roku**

w tys. zł	Wartość nominalna instrumentów o terminie pozostającym do realizacji				Razem
	do 3 miesięcy	powyżej 3 miesięcy do 1 roku	powyżej 1 roku do 5 lat	powyżej 5 lat	
<b>Instrumenty stopy procentowej</b>					
swapy odsetkowe (IRS)	-	-	3 266 396	1 338 000	4 604 396

**21. Dłużne papiery wartościowe dostępne do sprzedaży**

w tys. zł	31.12.2017	31.12.2016
Obligacje i bony wyemitowane przez:		
Banki centralne	1 399 713	2 239 715
Pozostałe banki*, w tym:	32 576	66 384
obligacje zabezpieczane w rachunkowości zabezpieczeń wartości godziwej	32 576	-
Inne podmioty finansowe	82 192	-
Rządy centralne, w tym:	15 924 958	16 766 272
obligacje zabezpieczane w rachunkowości zabezpieczeń wartości godziwej	2 492 215	4 794 696
<b>Dłużne papiery wartościowe dostępne do sprzedaży razem</b>	<b>17 439 439</b>	<b>19 072 371</b>
z tego:		
notowane na aktywnym rynku	16 039 726	16 832 656
nienotowane na aktywnym rynku	1 399 713	2 239 715

Zmiana stanu dłużnych papierów wartościowych dostępnych do sprzedaży przedstawia się następująco:

w tys. zł	2017	2016
<b>Stan na dzień 1 stycznia</b>	<b>19 072 371</b>	<b>18 351 259</b>
Zwiększenia (z tytułu):		
nabycia	47 305 910	41 491 375
aktualizacji wyceny	257 684	-
różnic kursowych	-	260 691
rozliczenia dyskonta, premii, odsetek	411 359	164 552
Zmniejszenia (z tytułu):		
sprzedaży	(49 060 934)	(40 907 900)
aktualizacji wyceny	-	(50 431)
różnic kursowych	(352 893)	-
rozliczenia premii	(194 058)	(237 175)
<b>Stan na dzień 31 grudnia</b>	<b>17 439 439</b>	<b>19 072 371</b>

\*Na dzień 31 grudnia 2017 roku papiery wartościowe (obligacje) emitowane przez pozostałe banki w kwocie 32 576 tys. zł są objęte gwarancją Skarbu Państwa (31 grudnia 2016 roku: 66 384 tys. zł).

**22. Inwestycje kapitałowe**

w tys. zł	31.12.2017	31.12.2016
Akcje i udziały w jednostkach zależnych	116 054	116 103
Akcje i udziały dostępne do sprzedaży	30 421	29 389
Utrata wartości	(13 936)	(20 385)
<b>Inwestycje kapitałowe razem</b>	<b>132 539</b>	<b>125 107</b>

w tys. zł	31.12.2017	31.12.2016
z tego:		
notowane na aktywnym rynku	987	839
nienotowane na aktywnym rynku	131 552	124 268

Zmiana stanu inwestycji kapitałowych przedstawia się następująco:

w tys. zł	Jednostki zależne	Inne jednostki	Razem
<b>Stan na dzień 1 stycznia 2017</b>	<b>102 545</b>	<b>22 562</b>	<b>125 107</b>
Zwiększenia (z tytułu):			
aktualizacji wyceny	3 873	4 245	8 118
Zmniejszenia (z tytułu):			
sprzedaż*	-	(636)	(636)
rozliczenie z tytułu dopłat	(50)	-	(50)
<b>Stan na dzień 31 grudnia 2017</b>	<b>106 368</b>	<b>26 171</b>	<b>132 539</b>

w tys. zł	Jednostki zależne	Inne jednostki	Razem
<b>Stan na dzień 1 stycznia 2016</b>	<b>232 454</b>	<b>67 492</b>	<b>299 946</b>
Zmniejszenia (z tytułu):			
sprzedaż**	-	(656)	(656)
aktualizacji wyceny	(1 482)	(44 274)	(45 756)
obniżenie kapitału zakładowego	(128 370)	-	(128 370)
rozliczenie z tytułu dopłat	(57)	-	(57)
<b>Stan na dzień 31 grudnia 2016</b>	<b>102 545</b>	<b>22 562</b>	<b>125 107</b>

\*W 2017 roku miały miejsce następujące zdarzenia:

- nastąpiła sprzedaż udziałów w spółce Odlewnie Polskie S.A. Wartość bilansowa zbywanych udziałów w spółce Odlewnie Polskie S.A. wynosiła 636 tys. zł., zaś zysk na sprzedaży 3 377 tys. zł.

\*\*W 2016 roku miały miejsce następujące zdarzenia:

- nastąpiła sprzedaż udziałów w spółce Odlewnie Polskie S.A. Wartość bilansowa zbywanych udziałów w spółce Odlewnie Polskie S.A. wynosiła 656 tys. zł., zaś zysk na sprzedaży 2 938 tys. zł.

### Informacje finansowe dotyczące jednostek zależnych 31.12.2017

w tys. zł										
Nazwa jednostki	Siedziba	Przedmiot przedsiębiorstwa	Charakter powiązania kapitałowego	Udział w kapitale w %*	Wartość bilansowa udziałów/akcji	Aktywa	Zobowiązania	Kapitał	Przychody	Zysk/Strata
HANDLOWY – LEASING Sp. z o.o.	Warszawa	Działalność leasingowa	Jednostka zależna	97,47	15 720	23 134	704	22 430	865	(678)
DOM MAKLERSKI BANKU HANDLOWEGO S.A.	Warszawa	Działalność maklerska	Jednostka zależna	100	70 950	433 070	320 816	112 254	73 538	14 669
PPH SPOMASZ Sp. z o.o. w likwidacji	Warszawa	Nie prowadzi działalności	Jednostka zależna	100	13 502	Jednostka postawiona w stan likwidacji				
HANDLOWY INVESTMENTS S.A.	Luksemburg	Działalność inwestycyjna	Jednostka zależna	100	5 282	18 298	430	17 869	432	61
HANDLOWY – INWESTYCJE Sp. z o.o. <sup>1/</sup>	Warszawa	Działalność inwestycyjna	Jednostka zależna	100	914	11 118	41	11 077	446	242
					<b>106 368</b>					

\*Udział bezpośredni

**Objaśnienie zależności pośrednich:**

1/ Pośrednie powiązania poprzez Handlowy-Inwestycje Sp. z o.o.

w tys. zł

Nazwa jednostki	Siedziba	Przedmiot przedsiębiorstwa	Charakter powiązania kapitałowego	Udział w kapitale w %	Wartość bilansowa udziałów/akcji	Aktywa	Zobowiązania	Kapitał	Przychody	Zysk
HANDLOWY - LEASING Sp. z o.o.	Warszawa	Działalność leasingowa	Jednostka zależna	2,53	414	23 134	704	22 430	865	(678)

Przedstawione dane finansowe jednostek dostępne na dzień sporządzenia sprawozdania, pochodzą z niezbadanych sprawozdań finansowych jednostek. Dane finansowe Handlowy Investments S.A. pochodzą ze sprawozdania finansowego sporządzonego na dzień 28 lutego 2018 roku będący dniem bilansowym jednostki.

**Informacje finansowe dotyczące jednostek zależnych 31.12.2016**

w tys. zł

Nazwa jednostki	Siedziba	Przedmiot przedsiębiorstwa	Charakter powiązania kapitałowego	Udział w kapitale w %*	Wartość bilansowa udziałów/akcji	Aktywa	Zobowiązania	Kapitał	Przychody	Zysk/Strata
HANDLOWY – LEASING Sp. z o.o.	Warszawa	Działalność leasingowa	Jednostka zależna	97,47	15 720	44 921	9 022	35 899	7 772	7 691
DOM MAKLERSKI BANKU HANDLOWEGO S.A.	Warszawa	Działalność maklerska	Jednostka zależna	100	70 950	406 650	297 426	109 224	66 034	12 694
PPH SPOMASZ Sp. z o.o. w likwidacji	Warszawa	Nie prowadzi działalności	Jednostka zależna	100	9 442	Jednostka postawiona w stan likwidacji				
HANDLOWY INVESTMENTS S.A.	Luksemburg	Działalność inwestycyjna	Jednostka zależna	100	5 469	19 303	447	18 856	421	(55)
HANDLOWY – INWESTYCJE Sp. z o.o. 1/	Warszawa	Działalność inwestycyjna	Jednostka zależna	100	964	10 913	29	10 885	212	50
					<b>102 545</b>					

\*Udział bezpośredni

**Objaśnienie zależności pośrednich:**

1/ Pośrednie powiązania poprzez Handlowy-Inwestycje Sp. z o.o.

w tys. zł

Nazwa jednostki	Siedziba	Przedmiot przedsiębiorstwa	Charakter powiązania kapitałowego	Udział w kapitale w %	Wartość bilansowa udziałów/akcji	Aktywa	Zobowiązania	Kapitał	Przychody	Zysk
HANDLOWY - LEASING Sp. z o.o.	Warszawa	Działalność leasingowa	Jednostka zależna	2,53	414	44 921	9 022	35 899	7 772	7 691

Przedstawione dane finansowe jednostek dostępne na dzień sporządzenia sprawozdania, pochodzą ze zbadanych sprawozdań finansowych jednostek, z wyjątkiem PPH Spomasz Sp. z o.o. w likwidacji. Dane finansowe Handlowy Investments S.A. pochodzą ze zbadanego sprawozdania finansowego sporządzonego na dzień 28 lutego 2017 roku będący dniem bilansowym jednostki.

**23. Należności od klientów**

w tys. zł

31.12.2017

31.12.2016

**Należności od podmiotów sektora finansowego**

Kredyty i pożyczki	444 777	293 117
Nienotowane dłużne papiery wartościowe	1 200 636	1 199 671
Fundusze gwarancyjne i lokaty stanowiące zabezpieczenie	286 432	160 349
<b>Łączna wartość brutto</b>	<b>1 931 845</b>	<b>1 653 137</b>
Odpisy z tytułu utraty wartości	(17 473)	(17 810)
<b>Łączna wartość netto</b>	<b>1 914 372</b>	<b>1 635 327</b>

**Należności od podmiotów sektora niefinansowego**

Kredyty i pożyczki	16 722 365	16 051 239
Nienotowane dłużne papiery wartościowe	496 125	514 401
Skupione wierzytelności	1 193 041	1 116 054

w tys. zł	31.12.2017	31.12.2016
Zrealizowane gwarancje i poręczenia	1 038	1 056
Inne należności	7 998	18 671
<b>Łączna wartość brutto</b>	<b>18 420 567</b>	<b>17 701 421</b>
Odpisy z tytułu utraty wartości	(568 136)	(541 407)
<b>Łączna wartość netto</b>	<b>17 852 431</b>	<b>17 160 014</b>
<b>Należności od klientów netto razem</b>	<b>19 766 803</b>	<b>18 795 341</b>

\*Na dzień 31 grudnia 2017 roku kwota „Inne należności” zawiera należności z tytułu leasingu w kwocie 1 808 tys. zł. (31 grudnia 2016 roku: 0,0 tys. zł).

W należnościach od klientów w pozycji Nienotowane dłużne papiery wartościowe zaprezentowane zostały aktywa sekurytyzacyjne objęte przez Bank. Podejmując decyzję o inwestowaniu w papiery sekurytyzacyjne Bank opiera się na rachunku ekonomicznym, mierząc opłacalność inwestycji wobec potencjalnych ryzyk. W ramach każdej transakcji sekurytyzacji bank będący właścicielem portfela (Inicjator) tworzy spółkę specjalnego przeznaczenia (SPV) w celu wyemitowania papierów dłużnych, które są spłacane wyłącznie z przepływów pieniężnych generowanych przez sekurytyzowany portfel wierzytelności, które SPV kupiło od Inicjatora. Dotychczas Bank występował jako Inwestor w dwóch takich transakcjach obejmując transze senioralne w kwocie łącznej 1 199 611 tys. PLN. Aktywa sekurytyzacyjne objęte przez Bank nie są przedmiotem obrotu na rynku. Zamiarem Banku jest utrzymanie inwestycji do daty zapadalności. Głównym ryzykiem, na jakie narażone są transakcje sekurytyzacyjne będące w posiadaniu Banku jest ryzyko kredytowe. Maksymalna ekspozycja Banku na ryzyko kredytowe z tytułu udziału w tych jednostkach jest równa ich wartości bilansowej brutto, zatem na dzień 31 grudnia 2017 r. wynosi 1 200 636 tys. PLN (31 grudnia 2016 r.: 1 199 671 tys. PLN). Wartość bilansowa netto aktywów dotyczących udziału Banku w jednostkach strukturyzowanych, które nie podlegają konsolidacji na dzień 31 grudnia 2017 r. wynosi 1 200 576 tys. PLN (31 grudnia 2016 r.: 1 199 611 tys. PLN).

Na saldo zamknięcia odpisów z tytułu utraty wartości rozpoznanej na należności od klientów składały się następujące kategorie:

w tys. zł	31.12.2017	31.12.2016
Odpisy z tytułu utraty wartości na należności oceniane portfelowo	(244 633)	(227 432)
Odpisy z tytułu utraty wartości na należności oceniane indywidualnie	(261 608)	(252 096)
Odpis na poniesione niezidentyfikowane straty (IBNR)	(79 368)	(79 689)
<b>Odpisy z tytułu utraty wartości razem</b>	<b>(585 609)</b>	<b>(559 217)</b>

Zmiana stanu odpisów z tytułu utraty wartości należności od klientów przedstawia się następująco:

w tys. zł	2017			2016		
	Klienci instytucjonalni	Klienci indywidualni	Razem	Klienci instytucjonalni	Klienci indywidualni	Razem
<b>Stan na dzień 1 stycznia</b>	<b>(274 435)</b>	<b>(284 782)</b>	<b>(559 217)</b>	<b>(313 480)</b>	<b>(263 916)</b>	<b>(577 396)</b>
Zwiększenia (z tytułu):						
utworzenie odpisów	(90 419)	(121 011)	(211 430)	(50 673)	(138 634)	(189 307)
inne	-	-	-	(12 830)	607	(12 223)
Zmniejszenia (z tytułu):						
spisane należności w ciężar odpisów	24 358	13 470	37 828	22 033	24 272	46 305
odwrócenie odpisów (netto) na należności z tytułu zapadłych transakcji instrumentami pochodnymi	1 390	-	1 390	7 620	-	7 620
rozwiązanie odpisów	45 749	53 885	99 634	52 788	50 742	103 530
sprzedaż wierzytelności	-	42 458	42 458	20 107	42 147	62 254
inne	3 287	441	3 728	-	-	-
<b>Stan na dzień 31 grudnia</b>	<b>(290 070)</b>	<b>(295 539)</b>	<b>(585 609)</b>	<b>(274 435)</b>	<b>(284 782)</b>	<b>(559 217)</b>

## Należności z tytułu leasingu finansowego

W IV kwartale 2016 roku podjęta została decyzja o zakupie przez Bank - od Handlowy Leasing Sp. z o.o. – pozostałego, pracującego portfela leasingowego. Wykonanie transakcji nastąpiło ze skutkiem na koniec I kwartału 2017 roku.

Produkty leasingowe pozostały w ofercie Banku i są oferowane w ramach tak zwanej 'otwartej architektury', tj. na podstawie współpracy Banku z podmiotami spoza Grupy.

Pozycja aktywów „Należności od klientów” zawiera następujące pozycje dotyczące należności od podmiotów sektora niefinansowego z tytułu leasingu finansowego:

<i>w tys. zł</i>	<b>31.12.2017</b>
Należności (brutto) z tytułu leasingu finansowego	1 808
Odpisy z tytułu utraty wartości	(2)
Niezrealizowane przychody finansowe	-
<b>Należności (netto) z tytułu leasingu finansowego razem</b>	<b>1 806</b>

Należności (brutto) z tytułu leasingu finansowego w rozbiciu na okresy zapadalności przedstawia poniższa tabela:

<i>w tys. zł</i>	<b>31.12.2017</b>
Poniżej 1 roku	1 808
	<b>1 808</b>

Należności (netto) z tytułu leasingu finansowego w rozbiciu na okresy zapadalności przedstawia poniższa tabela:

<i>w tys. zł</i>	<b>31.12.2017</b>
Poniżej 1 roku	1 808
Odpisy z tytułu utraty wartości	(2)
	<b>1 806</b>

Przychody z tytułu umów leasingu finansowego prezentowane są w pozycji przychodów z tytułu odsetek.

## 24. Rzeczowe aktywa trwałe

### Zmiana stanu rzeczowych aktywów trwałych w 2017 roku

<i>w tys. zł</i>	<b>Grunty i budynki</b>	<b>Środki transportu</b>	<b>Inne środki trwałe</b>	<b>W budowie</b>	<b>Razem</b>
<b>Wartość brutto</b>					
<b>Stan na dzień 1 stycznia 2017</b>	<b>583 295</b>	<b>121</b>	<b>276 693</b>	<b>19 465</b>	<b>879 574</b>
Zwiększenia:					
Zakupy	53	10 524	4 435	76 904	91 916
Inne zwiększenia	-	-	466	-	466
Zmniejszenia:					
Zbycia	(20 895)	-	(13 446)	-	(34 341)
Likwidacje	(623)	-	(17 702)	-	(18 325)
Inne zmniejszenia	(22)	-	(4)	-	(26)
Transfery	10 327	-	5 508	(25 729)	(9 894)
<b>Stan na dzień 31 grudnia 2017</b>	<b>572 135</b>	<b>10 645</b>	<b>255 950</b>	<b>70 640</b>	<b>909 370</b>
<b>Umorzenie</b>					
<b>Stan na dzień 1 stycznia 2017</b>	<b>298 363</b>	<b>121</b>	<b>248 754</b>	<b>-</b>	<b>547 238</b>
Zwiększenia:					
Koszty amortyzacji za okres	16 545	513	12 450	-	29 508
Inne zwiększenia	-	-	462	-	462
Zmniejszenia:					
Zbycia	(12 153)	-	(13 293)	-	(25 446)
Likwidacje	(623)	-	(17 439)	-	(18 062)
Inne zmniejszenia	-	-	(3)	-	(3)
<b>Stan na dzień 31 grudnia 2017</b>	<b>302 132</b>	<b>634</b>	<b>230 931</b>	<b>-</b>	<b>533 697</b>
<b>Wartość bilansowa</b>					
Na dzień 1 stycznia 2017	284 932	-	27 939	19 465	332 336
<b>Na dzień 31 grudnia 2017</b>	<b>270 003</b>	<b>10 011</b>	<b>25 019</b>	<b>70 640</b>	<b>375 673</b>

**Zmiana stanu rzeczowych aktywów trwałych w 2016 roku**

<i>w tys. zł</i>	<b>Grunty i budynki</b>	<b>Środki transportu</b>	<b>Inne środki trwałe</b>	<b>W budowie</b>	<b>Razem</b>
<b>Wartość brutto</b>					
<b>Stan na dzień 1 stycznia 2016</b>	<b>604 216</b>	<b>121</b>	<b>290 664</b>	<b>9 457</b>	<b>904 458</b>
Zwiększenia:					
Zakupy	137	-	3 388	24 227	27 752
Inne zwiększenia	45	-	227	-	272
Zmniejszenia:					
Likwidacje	(25 560)	-	(22 002)	-	(47 562)
Inne zmniejszenia	(20)	-	(742)	-	(762)
Transfery	4 477	-	5 158	(14 219)	(4 584)
<b>Stan na dzień 31 grudnia 2016</b>	<b>583 295</b>	<b>121</b>	<b>276 693</b>	<b>19 465</b>	<b>879 574</b>
<b>Umorzenie</b>					
<b>Stan na dzień 1 stycznia 2016</b>	<b>305 481</b>	<b>119</b>	<b>255 917</b>	<b>-</b>	<b>561 517</b>
Zwiększenia:					
Koszty amortyzacji za okres	17 037	2	14 832	-	31 871
Inne zwiększenia	8	-	231	-	239
Zmniejszenia:					
Likwidacje	(24 163)	-	(21 479)	-	(45 642)
Inne zmniejszenia	-	-	(747)	-	(747)
<b>Stan na dzień 31 grudnia 2016</b>	<b>298 363</b>	<b>121</b>	<b>248 754</b>	<b>-</b>	<b>547 238</b>
<b>Wartość bilansowa</b>					
Na dzień 1 stycznia 2016	298 735	2	34 747	9 457	342 941
<b>Na dzień 31 grudnia 2016</b>	<b>284 932</b>	<b>-</b>	<b>27 939</b>	<b>19 465</b>	<b>332 336</b>

**25. Wartości niematerialne****Zmiana stanu wartości niematerialnych w 2017 roku**

<i>w tys. zł</i>	<b>Wartość firmy</b>	<b>Koncesje, patenty, licencje i podobne wartości</b>	<b>Oprogramo- wanie komputerowe</b>	<b>Inne wartości niematerialne</b>	<b>Zaliczki na wartości niematerialne</b>	<b>Razem</b>
<b>Wartość brutto</b>						
<b>Stan na dzień 1 stycznia 2017</b>	<b>1 245 976</b>	<b>735</b>	<b>409 904</b>	<b>18 242</b>	<b>12 690</b>	<b>1 687 547</b>
Zwiększenia:						
Zakupy	-	-	217	-	38 569	38 786
Zmniejszenia:						
Likwidacje	-	-	(7 434)	-	-	(7 434)
Transfery	-	-	37 368	-	(31 433)	5 935
<b>Stan na dzień 31 grudnia 2017</b>	<b>1 245 976</b>	<b>735</b>	<b>440 055</b>	<b>18 242</b>	<b>19 826</b>	<b>1 724 834</b>
<b>Umorzenie</b>						
<b>Stan na dzień 1 stycznia 2017</b>	<b>-</b>	<b>735</b>	<b>318 760</b>	<b>18 242</b>	<b>-</b>	<b>337 737</b>
Zwiększenia:						
Koszty amortyzacji za okres	-	-	42 948	-	-	42 948
Zmniejszenia:						
Likwidacje	-	-	(7 434)	-	-	(7 434)
<b>Stan na dzień 31 grudnia 2017</b>	<b>-</b>	<b>735</b>	<b>354 274</b>	<b>18 242</b>	<b>-</b>	<b>373 251</b>
<b>Wartość bilansowa</b>						
Na dzień 1 stycznia 2017	1 245 976	-	91 144	-	12 690	1 349 810
<b>Na dzień 31 grudnia 2017</b>	<b>1 245 976</b>	<b>-</b>	<b>85 781</b>	<b>-</b>	<b>19 826</b>	<b>1 351 583</b>

**Zmiana stanu wartości niematerialnych w 2016 roku**

w tys. zł	Wartość firmy	Koncesje, patenty, licencje i podobne wartości	Oprogramowanie komputerowe	Inne wartości niematerialne	Zaliczki na wartości niematerialne	Razem
<b>Wartość brutto</b>						
<b>Stan na dzień 1 stycznia 2016</b>	<b>1 245 976</b>	<b>735</b>	<b>400 064</b>	<b>18 242</b>	<b>10 332</b>	<b>1 675 349</b>
Zwiększenia:						
Zakupy	-	-	812	-	14 629	15 441
Zmniejszenia:						
Likwidacje	-	-	(4 610)	-	-	(4 610)
Transfery	-	-	13 638	-	(12 271)	1 367
<b>Stan na dzień 31 grudnia 2016</b>	<b>1 245 976</b>	<b>735</b>	<b>409 904</b>	<b>18 242</b>	<b>12 690</b>	<b>1 687 547</b>
<b>Umorzenie</b>						
<b>Stan na dzień 1 stycznia 2016</b>	-	<b>735</b>	<b>285 980</b>	<b>18 242</b>	-	<b>304 957</b>
Zwiększenia:						
Koszty amortyzacji za okres	-	-	37 257	-	-	37 257
Zmniejszenia:						
Likwidacje	-	-	(4 477)	-	-	(4 477)
<b>Stan na dzień 31 grudnia 2016</b>	-	<b>735</b>	<b>318 760</b>	<b>18 242</b>	-	<b>337 737</b>
<b>Wartość bilansowa</b>						
Na dzień 1 stycznia 2016	1 245 976	-	114 084	-	10 332	1 370 392
<b>Na dzień 31 grudnia 2016</b>	<b>1 245 976</b>	-	<b>91 144</b>	-	<b>12 690</b>	<b>1 349 810</b>

Na dzień 31 grudnia 2017 roku wartość firmy obejmuje kwotę 1 243 645 tys. zł powstałą w wyniku połączenia Banku Handlowego w Warszawie SA z Citibank (Poland) S.A., które nastąpiło z dniem 28 lutego 2001 roku oraz kwotę 2 331 tys. zł powstałą w wyniku nabycia zorganizowanej części przedsiębiorstwa bankowego ABN Amro Bank (Polska) S.A., które nastąpiło z dniem 1 marca 2005 roku.

**26. Test utraty wartości dla wartości firmy**

Dla potrzeb przeprowadzenia testów na utratę wartości, wartość firmy została przyporządkowana do dwóch ośrodków wypracowujących środki pieniężne: sektora Bankowości Instytucjonalnej oraz sektora Bankowości Detalicznej. Przyporządkowanie zostało dokonane na podstawie modelu zdyskontowanych przepływów pieniężnych na bazie strategii sprzed połączenia. Po fuzji realokacja wartości firmy została przeprowadzona w oparciu o wartości względne aktywów przeniesionych do innego ośrodka w porównaniu z aktywami zatrzymanymi w danym ośrodku. Dla obu ośrodków wartość użytkowa przewyższa wartość bilansową, dlatego też nie rozpoznano utraty wartości firmy.

Poniższa tabela prezentuje przyporządkowanie wartości firmy do ośrodków wypracowujących środki pieniężne.

**Wartość bilansowa wartości firmy przypisanej do ośrodka**

w tys. zł	31.12.2017
Sektor Bankowości Instytucjonalnej	851 944
Sektor Bankowości Detalicznej	394 032
	<b>1 245 976</b>

Podstawą wyceny wartości odzyskiwalnej ośrodków jest ich wartość użytkowa oszacowana w oparciu o plan finansowy. Plan opiera się na racjonalnych i mających poparcie faktograficzne założeniach, odzwierciedlających ocenę kierownictwa Banku odnośnie przyszłych warunków gospodarczych oraz oczekiwanych wyników działalności Banku. Plan podlega okresowej aktualizacji i zatwierdzeniu przez Radę Nadzorczą Banku. Zarząd przyjmuje okres 3 letni w procesie planowania finansowego.

W wycenie wykorzystano stopę dyskontową oszacowaną na bazie modelu wyceny aktywów kapitałowych (CAPM) przy zastosowaniu wartości wskaźnika beta dla sektora bankowego, premii za ryzyko oraz krzywych rentowności obligacji skarbowych. Tak wyliczona stopa dyskontowa na koniec 2017 roku wyniosła 9,00% (na koniec 2016 roku: 9,20%).

Ekstrapolacja przepływów pieniężnych wykraczających poza okres objęty planem finansowym została oparta o stopy wzrostu odzwierciedlające długoterminowy cel inflacyjny NBP, który na dzień 31 grudnia 2017 roku wynosi 2,5 p.p.

Zarząd Banku uważa, że uzasadnione i prawdopodobne zmiany kluczowych założeń przyjętych do wyceny wartości odzyskiwalnej wyodrębnionych ośrodków wypracowujących środki pieniężne nie spowodują, iż wartości bilansowe tych



ośrodków przewyższą ich wartości odzyskiwalne.

## 27. Aktywo z tytułu odroczonego podatku dochodowego

w tys. zł	31.12.2017	31.12.2016
Aktywo z tytułu odroczonego podatku dochodowego	370 308	405 472
Rezerwa z tytułu odroczonego podatku dochodowego	193 329	206 118
<b>Aktywo netto z tytułu odroczonego podatku dochodowego</b>	<b>176 979</b>	<b>199 354</b>

Rezerwa i aktywo z tytułu odroczonego podatku dochodowego wykazywane są w sprawozdaniu z sytuacji finansowej po skompensowaniu.

### Dodatnie i ujemne różnice przejściowe przyjęte do wyliczenia aktywa i rezerwy z tytułu podatku dochodowego

Aktywo z tytułu odroczonego podatku dochodowego związane są z następującymi pozycjami:

w tys. zł	31.12.2017	31.12.2016
Odsetki naliczone i inne koszty	9 483	10 763
Odpisy aktualizacyjne z tytułu utraty wartości	48 321	39 680
Niezrealizowana premia od papierów wartościowych	58 436	46 370
Ujemna wycena pochodnych instrumentów finansowych	164 972	158 447
Ujemna wycena papierów wartościowych przeznaczonych do obrotu	688	2 938
Przychody pobrane z góry	29 480	26 455
Wycena udziałów	779	2 039
Prowizje	6 137	8 181
Dłużne i kapitałowe papiery wartościowe dostępne do sprzedaży	2 199	50 446
Koszty świadczeń pracowniczych i inne koszty do zapłacenia	45 136	57 155
Pozostałe	4 677	2 998
<b>Aktywo z tytułu odroczonego podatku dochodowego</b>	<b>370 308</b>	<b>405 472</b>

Rezerwa z tytułu podatku odroczonego związana jest z następującymi pozycjami:

w tys. zł	31.12.2017	31.12.2016
Odsetki naliczone (przychód)	37 733	39 035
Dodatnia wycena pochodnych instrumentów finansowych	115 419	127 598
Niezrealizowane dyskonto od papierów wartościowych	7 097	7 372
Przychody do otrzymania	3 243	4 842
Dodatnia wycena papierów wartościowych przeznaczonych do obrotu	568	(69)
Dłużne i kapitałowe papiery wartościowe dostępne do sprzedaży	10 833	9 313
Ulga inwestycyjna	11 401	12 334
Pozostałe	7 035	5 693
<b>Rezerwa z tytułu odroczonego podatku dochodowego</b>	<b>193 329</b>	<b>206 118</b>
<b>Aktywo netto z tytułu odroczonego podatku dochodowego</b>	<b>176 979</b>	<b>199 354</b>

### Zmiany różnic przejściowych w ciągu 2017 roku

Zmiany różnic przejściowych dotyczących aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego:

w tys. zł	Saldo na 1 stycznia 2017	Zmiany odnoszone na wynik finansowy	Zmiany odnoszone na kapitał	Saldo na 31 grudnia 2017
Odsetki naliczone i inne koszty	10 763	(1 280)	-	9 483
Odpisy aktualizacyjne z tytułu utraty wartości	39 680	8 641	-	48 321
Niezrealizowana premia od papierów wartościowych	46 370	12 066	-	58 436
Ujemna wycena pochodnych instrumentów finansowych	158 447	6 525	-	164 972
Ujemna wycena papierów wartościowych przeznaczonych do obrotu	2 938	(2 250)	-	688
Przychody pobrane z góry	26 455	3 025	-	29 480

<i>w tys. zł</i>	Saldo na 1 stycznia 2017	Zmiany odnoszone na wynik finansowy	Zmiany odnoszone na kapitał	Saldo na 31 grudnia 2017
Wycena udziałów	2 039	(1 260)	-	779
Prowizje	8 181	(2 044)	-	6 137
Dłużne i kapitałowe papiery wartościowe dostępne do sprzedaży	50 446	-	(48 247)	2 199
Koszty świadczeń pracowniczych i inne koszty do zaplacen	57 155	(12 068)	49	45 136
Pozostałe	2 998	1 679	-	4 677
	<b>405 472</b>	<b>13 034</b>	<b>(48 198)</b>	<b>370 308</b>

Zmiany różnic przejściowych dotyczących rezerwy z tytułu odroczonego podatku dochodowego:

<i>w tys. zł</i>	Saldo na 1 stycznia 2017	Zmiany odnoszone na wynik finansowy	Zmiany odnoszone na kapitał	Saldo na 31 grudnia 2017
Odsetki naliczone (przychód)	39 035	(1 302)	-	37 733
Dodatnia wycena pochodnych instrumentów finansowych	127 598	(12 179)	-	115 419
Niezrealizowane dyskonto od papierów wartościowych	7 372	(275)	-	7 097
Przychody do otrzymania	4 842	(1 599)	-	3 243
Dodatnia wycena papierów wartościowych przeznaczonych do obrotu	(69)	637	-	568
Dłużne i kapitałowe papiery wartościowe dostępne do sprzedaży	9 313	1 520	-	10 833
Ulga inwestycyjna	12 334	(933)	-	11 401
Pozostałe	5 693	1 342	-	7 035
	<b>206 118</b>	<b>(12 789)</b>	<b>-</b>	<b>193 329</b>
<b>Zmiana aktywa netto z tytułu odroczonego podatku dochodowego</b>	<b>199 354</b>	<b>25 823</b>	<b>(48 198)</b>	<b>176 979</b>

### Zmiany różnic przejściowych w ciągu 2016 roku

Zmiany różnic przejściowych dotyczących aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego:

<i>w tys. zł</i>	Saldo na 1 stycznia 2016	Zmiany odnoszone na wynik finansowy	Zmiany odnoszone na kapitał	Saldo na 31 grudnia 2016
Odsetki naliczone i inne koszty	14 489	(3 726)	-	10 763
Odpisy aktualizacyjne z tytułu utraty wartości	36 950	2 730	-	39 680
Niezrealizowana premia od papierów wartościowych	8 273	38 097	-	46 370
Ujemna wycena pochodnych instrumentów finansowych	374 063	(215 616)	-	158 447
Ujemna wycena papierów wartościowych przeznaczonych do obrotu	2 892	46	-	2 938
Przychody pobrane z góry	19 122	7 333	-	26 455
Wycena udziałów	2 545	(506)	-	2 039
Prowizje	8 526	(345)	-	8 181
Dłużne i kapitałowe papiery wartościowe dostępne do sprzedaży	38 424	-	12 022	50 446
Koszty świadczeń pracowniczych i inne koszty do zaplacen	56 318	837	-	57 155
Pozostałe	4 756	(1 758)	-	2 998
	<b>566 358</b>	<b>(172 908)</b>	<b>12 022</b>	<b>405 472</b>

Zmiany różnic przejściowych dotyczących rezerwy z tytułu odroczonego podatku dochodowego:

<i>w tys. zł</i>	Saldo na 1 stycznia 2016	Zmiany odnoszone na wynik finansowy	Zmiany odnoszone na kapitał	Saldo na 31 grudnia 2016
Odsetki naliczone (przychód)	21 375	17 660	-	39 035
Dodatnia wycena pochodnych instrumentów finansowych	318 957	(191 359)	-	127 598
Niezrealizowane dyskonto od papierów wartościowych	1 105	6 267	-	7 372
Przychody do otrzymania	4 131	711	-	4 842
Dodatnia wycena papierów wartościowych przeznaczonych do obrotu	1 950	(2 019)	-	(69)

w tys. zł	Saldo na 1 stycznia 2016	Zmiany odnoszone na wynik finansowy	Zmiany odnoszone na kapitał	Saldo na 31 grudnia 2016
Dłużne i kapitałowe papiery wartościowe dostępne do sprzedaży	18 602	(9 289)	-	9 313
Ulga inwestycyjna	13 236	(902)	-	12 334
Pozostałe	24 943	(19 250)	-	5 693
	<b>404 299</b>	<b>(198 181)</b>	-	<b>206 118</b>
<b>Zmiana aktywa netto z tytułu odroczonego podatku dochodowego</b>	<b>162 059</b>	<b>25 273</b>	<b>12 022</b>	<b>199 354</b>

## 28. Inne aktywa

w tys. zł	31.12.2017	31.12.2016
Rozrachunki międzybankowe	3 495	3 556
Przychody do otrzymania	53 256	67 456
Pożyczki dla pracowników z Funduszu Świadczeń Socjalnych	16 912	17 574
Dłużnicy różni	77 703	72 597
Rozliczenia międzyokresowe	7 322	4 173
<b>Inne aktywa razem</b>	<b>158 688</b>	<b>165 356</b>
w tym aktywa finansowe*	98 110	93 727

\*Do aktywów finansowych zaliczono wszystkie pozycje „Innych aktywów” z wyjątkiem pozycji „Przychody do otrzymania” oraz „Rozliczenia międzyokresowe”.

## 29. Zobowiązania wobec banków

w tys. zł	31.12.2017	31.12.2016
Rachunki bieżące	1 108 686	1 466 806
Depozyty terminowe*	248 261	173 310
Kredyty i pożyczki otrzymane	36 467	121 026
Zobowiązania z tytułu sprzedanych papierów wartościowych z udzielonym przyrzeczeniem odkupu	9 085	212 372
Inne zobowiązania*, w tym:	165 762	330 113
depozyty zabezpieczające	163 769	330 099
<b>Zobowiązania wobec banków razem</b>	<b>1 568 261</b>	<b>2 303 627</b>

\* W 2017 roku dokonano zmiany prezentacji depozytów zabezpieczających przenosząc je z pozycji Depozyty terminowe do pozycji Inne Zobowiązania, dane porównawcze zmieniono odpowiednio.

Zmiany stanu zobowiązań z tytułu kredytów otrzymanych:

w tys. zł	2017	2016
<b>Stan na dzień 1 stycznia</b>	<b>121 026</b>	<b>156 867</b>
Zwiększenia (z tytułu):		
kredyty i pożyczki otrzymane	31 292	21 873
odsetki od kredytów i pożyczek otrzymanych	500	865
różnice kursowe	-	4 331
Zmniejszenia (z tytułu):		
spłata kredytów i pożyczek	(111 713)	(62 001)
spłata odsetek	(403)	(909)
różnice kursowe	(4 235)	-
<b>Stan na dzień 31 grudnia</b>	<b>36 467</b>	<b>121 026</b>

**30. Zobowiązania wobec klientów**

<i>w tys. zł</i>	<b>31.12.2017</b>	<b>31.12.2016</b>
<b>Depozyty podmiotów sektora finansowego</b>		
Rachunki bieżące	571 248	695 551
Depozyty terminowe*	4 406 480	4 189 434
	<b>4 977 728</b>	<b>4 884 985</b>
<b>Depozyty podmiotów sektora niefinansowego</b>		
Rachunki bieżące, z tego:	22 027 628	22 202 431
klientów instytucjonalnych	10 758 084	10 883 841
klientów indywidualnych	8 442 804	8 192 551
jednostek budżetowych	2 826 740	3 126 039
Depozyty terminowe*, z tego:	4 975 540	6 815 479
klientów instytucjonalnych	3 073 215	5 040 424
klientów indywidualnych	1 805 359	1 664 395
jednostek budżetowych	96 966	110 660
	<b>27 003 168</b>	<b>29 017 910</b>
<b>Depozyty razem</b>	<b>31 980 896</b>	<b>33 902 895</b>
<b>Pozostałe zobowiązania</b>		
Inne zobowiązania*, w tym:	191 545	129 052
zobowiązania z tytułu kaucji	112 611	80 622
depozyty zabezpieczające	40 671	11 548
<b>Pozostałe zobowiązania razem</b>	<b>191 545</b>	<b>129 052</b>
<b>Zobowiązania wobec klientów razem</b>	<b>32 172 441</b>	<b>34 031 947</b>

\* W 2017 roku dokonano zmiany prezentacji depozytów zabezpieczających przenosząc je z pozycji Depozyty terminowe do pozycji Inne Zobowiązania, dane porównawcze zmieniono odpowiednio.

**31. Rezerwy**

<i>w tys. zł</i>	<b>31.12.2017</b>	<b>31.12.2016</b>
Na sprawy sporne	3 154	3 823
Na udzielone zobowiązania finansowe i gwarancyjne	12 789	7 215
Na restrukturyzację zatrudnienia	-	3 383
Na restrukturyzację sieci placówek	1 928	7 647
<b>Rezerwy razem</b>	<b>17 871</b>	<b>22 068</b>

Zmiana stanu rezerw przedstawia się następująco:

<i>w tys. zł</i>	<b>2017</b>	<b>2016</b>
<b>Stan na dzień 1 stycznia</b>	<b>22 068</b>	<b>22 814</b>
Z czego dotyczy:		
Rezerw na sprawy sporne	3 823	10 522
Rezerw na udzielone zobowiązania finansowe i gwarancyjne	7 215	10 451
Na restrukturyzację zatrudnienia	3 383	-
Na restrukturyzację sieci placówek	7 647	1 841
Zwiększenia:		
Utworzenie odpisów na rezerwy w okresie, z tego:	23 347	35 406
na sprawy sporne	5 574	1 571
na udzielone zobowiązania finansowe i gwarancyjne	17 773	17 913
na restrukturyzację zatrudnienia	-	3 948
na restrukturyzację sieci placówek	-	11 974
Zmniejszenia:		
Rozwiązanie rezerw w okresie, z tego:	(13 612)	(27 088)

<i>w tys. zł</i>	2017	2016
na sprawy sporne	(1 071)	(4 962)
na udzielone zobowiązania finansowe i gwarancyjne	(12 198)	(21 149)
na restrukturyzację sieci placówek	(343)	(977)
Wykorzystanie rezerw w okresie, z tego:	(13 864)	(9 064)
na sprawy sporne	(5 104)	(3 308)
na restrukturyzację zatrudnienia	(3 383)	(565)
na restrukturyzację sieci placówek	(5 377)	(5 191)
Inne zmniejszenia rezerw, z tego:	(68)	-
na sprawy sporne	(68)	-
<b>Stan na dzień 31 grudnia</b>	<b>17 871</b>	<b>22 068</b>

### 32. Inne zobowiązania

<i>w tys. zł</i>	31.12.2017	31.12.2016
Fundusz Świadczeń Socjalnych	37 590	43 812
Rozrachunki międzybankowe	293 405	145 536
Rozrachunki międzysystemowe	4 728	718
Rozliczenia z Urzędem Skarbowym i ZUS	20 020	24 637
Wierzyciele różni	172 067	143 652
Rozliczenia międzyokresowe kosztów, z tego:	231 089	282 629
koszty do zapłacenia z tytułu zobowiązań wobec pracowników	81 652	89 439
rezerwa na odprawy emerytalne	49 832	40 290
koszty usług IT i wsparcia operacji bankowych	29 449	62 098
koszty usług doradczych i wsparcia biznesu	9 273	24 091
inne koszty do zapłacenia	60 883	66 711
Przychody przyszłych okresów	18 312	23 585
<b>Inne zobowiązania razem</b>	<b>777 211</b>	<b>664 569</b>
w tym zobowiązania finansowe*	738 879	616 347

\*Do zobowiązań finansowych zaliczono wszystkie pozycje „Innych zobowiązań” z wyjątkiem pozycji „Rozliczenia z Urzędem Skarbowym i ZUS” oraz „Przychody przyszłych okresów”.

### 33. Aktywa i zobowiązania finansowe według umownych terminów wymagalności/zapadalności

Na dzień 31 grudnia 2017 roku

<i>w tys. zł</i>	Nota	Razem	Do 1 miesiąca	Od 1 do 3 miesięcy	Od 3 miesięcy do 1 roku	Od 1 roku do 5 lat	Ponad 5 lat
<b>Należności od banków (brutto)</b>	18	837 277	568 693	1 044	-	267 540	-
<b>Aktywa finansowe przeznaczone do obrotu</b>							
Dłużne papiery wartościowe przeznaczone do obrotu	19	1 143 908	3 037	-	30 104	624 158	486 609
<b>Aktywa finansowe dostępne do sprzedaży</b>							
Dłużne papiery wartościowe dostępne do sprzedaży	21	17 439 439	1 399 713	-	-	11 589 050	4 450 676
<b>Należności od klientów (brutto)</b>							
Należności od podmiotów sektora finansowego	23	1 931 845	431 845	-	-	1 500 000	-
Należności od podmiotów sektora niefinansowego	23	18 420 567	6 535 495	1 586 969	1 402 874	6 833 854	2 061 375
<b>Zobowiązania wobec banków</b>	29	1 568 261	1 512 791	6 624	42 594	6 252	-
<b>Zobowiązania wobec klientów</b>							
Zobowiązania wobec podmiotów sektora finansowego	30	5 015 317	4 835 998	174 350	4 957	12	-
Zobowiązania wobec podmiotów sektora niefinansowego	30	27 157 124	26 016 689	750 293	358 935	31 207	-

## Na dzień 31 grudnia 2016 roku

w tys. zł	Nota	Razem	Do 1 miesiąca	Od 1 do 3 miesięcy	Od 3 miesięcy do 1 roku	Od 1 roku do 5 lat	Ponad 5 lat
<b>Należności od banków (brutto)</b>	18	587 150	381 285	205 865	-	-	-
<b>Aktywa finansowe przeznaczone do obrotu</b>							
Dłużne papiery wartościowe przeznaczone do obrotu	19	2 605 028	313 250	-	246 232	1 492 755	552 791
<b>Aktywa finansowe dostępne do sprzedaży</b>							
Dłużne papiery wartościowe dostępne do sprzedaży	21	19 072 371	2 239 715	-	-	15 163 320	1 669 336
<b>Należności od klientów (brutto)</b>							
Należności od podmiotów sektora finansowego	23	1 653 137	198 137	70 000	185 000	1 200 000	-
Należności od podmiotów sektora niefinansowego	23	17 701 421	6 798 322	1 227 233	2 057 996	5 556 584	2 061 286
<b>Zobowiązania wobec banków</b>	29	2 303 627	2 140 199	20 897	27 628	114 903	-
<b>Zobowiązania wobec klientów</b>							
Zobowiązania wobec podmiotów sektora finansowego	30	4 895 202	4 849 610	41 959	3 633	-	-
Zobowiązania wobec podmiotów sektora niefinansowego	30	29 136 745	28 151 169	706 906	261 019	17 651	-

## 34. Kapitały

## Kapitał zakładowy

Serial/emisja	Rodzaj akcji	Rodzaj uprzywilejowania akcji	Rodzaj ograniczenia praw do akcji	Liczba akcji	Wartość serii/emisji wg wartości nominalnej (w tys. zł)	Sposób pokrycia kapitału	Data rejestracji	Prawo do dywidendy (od daty)
A	na okaziciela	akcje zwykłe	-	65 000 000	260 000	w całości opłacony	27.03.97r.	01.01.97r.
B	na okaziciela	akcje zwykłe	-	1 120 000	4 480	w całości opłacony	27.10.98r.	01.01.97r.
B	na okaziciela	akcje zwykłe	-	1 557 500	6 230	w całości opłacony	25.06.99r.	01.01.97r.
B	na okaziciela	akcje zwykłe	-	2 240 000	8 960	w całości opłacony	16.11.99r.	01.01.97r.
B	na okaziciela	akcje zwykłe	-	17 648 500	70 594	w całości opłacony	24.05.02r.	01.01.97r.
B	na okaziciela	akcje zwykłe	-	5 434 000	21 736	w całości opłacony	16.06.03r.	01.01.97r.
C	na okaziciela	akcje zwykłe	-	37 659 600	150 638	przeniesienie majątku Citibank (Poland) S.A. na Bank	28.02.01r.	01.01.00r.
				<b>130 659 600</b>	<b>522 638</b>			

## Wartość nominalna jednej akcji wynosi 4,00 zł

Na dzień 31 grudnia 2017 roku kapitał zakładowy Banku wynosił 522 638 400 zł i podzielony był na 130 659 600 akcji zwykłych na okaziciela o wartości nominalnej 4 zł każda i w okresie od 31 grudnia 2016 roku nie uległ zmianie.

Bank nie emitował akcji uprzywilejowanych.

Zarówno w 2017 roku, jak również w 2016 roku, nie miało miejsca podwyższenie kapitału zakładowego w drodze emisji akcji.

## Lista akcjonariuszy

Poniższa tabela przedstawia akcjonariuszy posiadających na dzień 31 grudnia 2017 roku oraz 31 grudnia 2016 roku co najmniej 5% ogólnej liczby głosów na Walnym Zgromadzeniu lub co najmniej 5% kapitału zakładowego Banku:

	Wartość akcji (w tys. zł)	Liczba akcji	Akcje %	Liczba głosów na WZ	Głosy w WZ %
Citibank Overseas Investment Corporation, USA	391 979	97 994 700	75,0	97 994 700	75,0
Pozostali akcjonariusze	130 659	32 664 900	25,0	32 664 900	25,0
	<b>522 638</b>	<b>130 659 600</b>	<b>100,0</b>	<b>130 659 600</b>	<b>100,0</b>

W ciągu 2017 roku oraz w okresie od przekazania poprzedniego okresowego raportu kwartalnego za III kwartał 2017 roku do dnia przekazania niniejszego rocznego jednostkowego sprawozdania finansowego za 2017 rok struktura własności znacznych pakietów akcji Banku nie uległa zmianie.

## Kapitał zapasowy

Na dzień 31 grudnia 2017 roku kapitał zapasowy wynosił 2 944 585 tys. zł (31 grudnia 2016 roku: 2 944 585 tys. zł). Kapitał zapasowy przeznaczony jest na pokrycie strat bilansowych Banku lub na inne cele, w tym na wypłatę dywidendy dla

akcjonariuszy. O wykorzystaniu kapitału zapasowego rozstrzyga Walne Zgromadzenie, jednakże część kapitału zapasowego w wysokości jednej trzeciej kapitału zakładowego może być wykorzystana jedynie na pokrycie straty wykazanej w sprawozdaniu finansowym.

Kwota kapitału zapasowego obejmuje kwotę 2 485 534 tys. zł stanowiącą nadwyżkę wartości godziwej wyemitowanych akcji ponad ich wartość nominalną w związku z połączeniem Banku z Citibank (Poland) S.A., które nastąpiło z dniem 28 lutego 2001 roku.

## Kapitał z aktualizacji wyceny

w tys. zł	31.12.2017	31.12.2016
Różnice z wyceny aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży	(9 376)	(215 061)

Kapitał z aktualizacji wyceny nie podlega dystrybucji. Na dzień wyłączenia ze sprawozdania z sytuacji finansowej całości lub części składnika aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży, skumulowane zyski lub straty ujęte uprzednio w pozostałych dochodach całkowitych i zakumulowane w kapitale z aktualizacji wyceny ujmuje się w rachunku zysków i strat.

## Pozostałe kapitały rezerwowe

w tys. zł	31.12.2017	31.12.2016
Kapitał rezerwowy	2 344 446	2 343 335
Fundusz ogólnego ryzyka	540 200	529 000
Straty aktuarialne z wyceny programu określonych świadczeń	(4 977)	(4 770)
<b>Pozostałe kapitały rezerwowe razem</b>	<b>2 879 669</b>	<b>2 867 565</b>

W dniu 22 czerwca 2017 roku Zwyczajne Walne Zgromadzenie Banku Handlowego w Warszawie S.A. podjęło uchwałę w sprawie podziału zysku netto za 2016 rok, w tym postanowiło przeznaczyć kwotę 11 200 tys. PLN na fundusz ogólnego ryzyka oraz kwotę 1 111 tys. zł. na kapitał rezerwowy.

## Kapitał rezerwowy

Kapitał rezerwowy tworzy się z corocznych odpisów dokonywanych z zysku lub z innych źródeł, niezależnie od kapitału zapasowego.

Kapitał rezerwowy przeznaczony jest na pokrycie strat bilansowych Banku lub na inne cele, w tym na wypłatę dywidendy dla akcjonariuszy. O wykorzystaniu kapitału rezerwowego rozstrzyga Walne Zgromadzenie.

## Fundusz ogólnego ryzyka

Fundusz ogólnego ryzyka tworzony jest z zysku z przeznaczeniem na niezidentyfikowane ryzyka działalności bankowej. O wykorzystaniu funduszu rozstrzyga Walne Zgromadzenie, z zastrzeżeniem obowiązujących przepisów.

## Dywidendy

### Dywidendy wypłacone za 2016 rok

W dniu 22 czerwca 2017 roku Zwyczajne Walne Zgromadzenie Banku Handlowego w Warszawie S.A. (dalej jako WZ) podjęło uchwałę w sprawie podziału zysku netto za 2016 rok, w tym postanowiło przeznaczyć na wypłatę dywidendy kwotę 591 887 988,00 zł. Dywidenda ma charakter pieniężny. Kwota dywidendy przypadająca na jedną akcję wynosi 4 złote 53 grosze. Liczba akcji objętych dywidendą wynosi 130 659 600 sztuk.

Jednocześnie WZ postanowiło określić termin ustalenia prawa do dywidendy na dzień 3 lipca 2017 roku (dzień dywidendy) oraz termin wypłaty dywidendy na dzień 20 lipca 2017 roku (termin wypłaty dywidendy) i w tym dniu dywidenda została wypłacona.

### Dywidendy zadeklarowane

W dniu 14 marca 2018 roku Zarząd Banku podjął uchwałę w sprawie proponowanego podziału zysku za 2017 rok. Zarząd Banku zaproponował przeznaczyć na wypłatę dywidendy kwotę 537 010 956,00 zł. Dywidenda ma charakter pieniężny. Powyższa propozycja oznacza, że dywidenda przypadająca na jedną akcję wynosi 4 złote 11 groszy. Liczba akcji objętych dywidendą wynosi 130 659 600 sztuk. Zarząd Banku zaproponował termin ustalenia prawa do dywidendy na dzień 18 czerwca 2018 roku oraz termin wypłaty dywidendy na dzień 25 czerwca 2018 roku. Powyższa propozycja Zarządu Banku zostanie przedłożona Radzie Nadzorczej do zaopiniowania, a następnie Walnemu Zgromadzeniu do zatwierdzenia.



## 35. Transakcje repo oraz reverse repo

### Transakcje z przyrzeczeniem odkupu (repo)

Bank pozyskuje płynne środki poprzez sprzedaż instrumentów finansowych z przyrzeczeniem ich odkupu w przyszłości po tej samej cenie powiększonej o z góry ustaloną kwotę odsetek.

Transakcje repo są używane powszechnie jako narzędzie krótkoterminowego finansowania aktywów odsetkowych, w zależności od poziomu stóp procentowych.

Na dzień 31 grudnia 2017 roku następujące aktywa były sprzedane w ramach transakcji repo:

w tys. zł	Wartość godziwa aktywów	Wartość bilansowa odpowiadających zobowiązań*	Termin odkupu	Wartość odkupu
Dłużne papiery wartościowe przeznaczone do obrotu	9 079	9 085	do tygodnia	9 086

\* z uwzględnieniem odsetek

Na dzień 31 grudnia 2016 roku następujące aktywa były sprzedane w ramach transakcji repo:

w tys. zł	Wartość godziwa aktywów	Wartość bilansowa odpowiadających zobowiązań*	Termin odkupu	Wartość odkupu
Dłużne papiery wartościowe przeznaczone do obrotu	212 143	212 372	do tygodnia	212 397

\* z uwzględnieniem odsetek

W przypadku transakcji z przyrzeczeniem odkupu wszelkie korzyści oraz ryzyka związane z posiadaniem aktywów pozostają po stronie Banku.

Na dzień 31 grudnia 2017 roku i 31 grudnia 2016 roku aktywa sprzedane w ramach transakcji repo nie mogły być przedmiotem dalszego obrotu.

W 2017 roku łączne koszty odsetek z transakcji repo wyniosły 12 981 tys. zł (w 2016 roku: 6 495 zł).

### Transakcje z przyrzeczeniem odsprzedaży (reverse repo)

Bank nabywa także instrumenty finansowe z przyrzeczeniem ich odsprzedaży w przyszłości (transakcje reverse repo). Sprzedawca zobowiązuje się do odkupienia tych samych lub podobnych instrumentów w uzgodnionym przyszłym terminie. Transakcje reverse repo służą jako narzędzie pozyskiwania finansowania dla klientów.

Na dzień 31 grudnia 2017 roku aktywa nabyte w celu ich późniejszej odsprzedaży były następujące:

w tys. zł	Wartość bilansowa należności*	Wartość godziwa aktywów będących zabezpieczeniem	Termin odsprzedaży	Wartość odsprzedaży
Należności od banków:	9 085	8 974	do tygodnia	9 086
	266 522	342 810	do 2 lat	342 188

\*z uwzględnieniem odsetek

Na dzień 31 grudnia 2016 roku aktywa nabyte w celu ich późniejszej odsprzedaży były następujące:

w tys. zł	Wartość bilansowa należności*	Wartość godziwa aktywów będących zabezpieczeniem	Termin odsprzedaży	Wartość odsprzedaży
Należności od banków	212 361	207 952	do tygodnia	212 377
	205 922	181 933	do 3 miesięcy	178 886

\*z uwzględnieniem odsetek

Na dzień 31 grudnia 2017 roku i 31 grudnia 2016 roku Bank miał możliwość zastawu lub zbycia papierów wartościowych nabytych w ramach transakcji reverse repo.

W 2017 roku łączne przychody z tytułu odsetek z transakcji reverse repo wyniosły 12 488 tys. zł (w 2016 roku: 10 522 tys. zł).

Na dzień 31 grudnia 2017 roku Bank nie miał zobowiązań z tytułu krótkiej sprzedaży papierów wartościowych zakupionych w transakcjach reverse repo (na dzień 31 grudnia 2016 roku: 208 106 tys. zł).

## 36. Kompensowanie należności i zobowiązań finansowych

Zgodnie z informacją w notcie 2, obecnie Bank nie kompensuje aktywów i zobowiązań finansowych. W związku z tym, zgodnie z wymogami MSSF 7, poniższe informacje dotyczą tylko aktywów i zobowiązań finansowych wynikających z

transakcji terminowych i pochodnych, rozliczanych przez kontrahenta centralnego (CCP) - KDPW\_CCP S.A. lub zawieranych na podstawie umów ramowych typu ISDA Master Agreement, Umowy Ramowej stanowiącej Rekomendację Związku Banków Polskich oraz innych umów ramowych przewidujących w sytuacji wystąpienia określonego przypadku naruszenia, możliwość rozwiązania transakcji i rozliczenia z kontrahentem na podstawie skompensowanej kwoty wzajemnych należności i zobowiązań, gdzie takie kompensowanie zostało uznane za skutecznie prawnie skuteczne.

W poniższej tabeli zaprezentowano kwoty wyceny do wartości godziwej instrumentów pochodnych (zarówno zaklasyfikowanych do portfela przeznaczonego do obrotu, jak i desygnowanych jako instrumenty zabezpieczające w rachunkowości zabezpieczeń) oraz egzekwowalnych zabezpieczeń pieniężnych dla transakcji terminowych i pochodnych objętych umowami ramowymi umożliwiającymi prawnie skuteczne kompensowanie w określonych okolicznościach.

w tys. zł	31.12.2017		31.12.2016	
	Aktywa finansowe	Zobowiązania finansowe	Aktywa finansowe	Zobowiązania finansowe
Wycena instrumentów pochodnych	1 064 803	1 365 131	1 239 184	1 173 839
Wartość przyjętych/złożonych zabezpieczeń	(166 550)	(528 493)	(286 475)	(208 094)
<b>Aktywa i zobowiązania podlegające kompensacie zgodnie z umową ramową</b>	<b>898 253</b>	<b>836 638</b>	<b>952 709</b>	<b>965 745</b>
Maksymalna kwota ewentualnej kompensaty	(778 682)	(778 682)	(680 079)	(680 079)
<b>Aktywa i zobowiązania podlegające kompensacie zgodnie z umową ramową przy uwzględnieniu maksymalnej kwoty ewentualnej kompensaty</b>	<b>119 571</b>	<b>57 956</b>	<b>272 630</b>	<b>285 666</b>

### 37. Rachunkowość zabezpieczeń

Bank stosuje rachunkowość zabezpieczeń wartości godziwej w celu zabezpieczenia zmian wartości godziwej instrumentów dłużnych o stałej stopie procentowej zaklasyfikowanych do portfela aktywów dostępnych do sprzedaży przed ryzykiem wynikającym ze zmiany stóp procentowych.

Instrumentami zabezpieczającymi są transakcje Interest Rate Swap, denominowane w tej samej walucie co instrumenty zabezpieczane, w których Bank otrzymuje zmienne przepływy, a płaci stałe.

Wynik z tytułu zmiany wyceny do wartości godziwej pozycji zabezpieczanej w zakresie zabezpieczanego ryzyka odnoszony jest do wyniku z tytułu rachunkowości zabezpieczeń wartości godziwej. Pozostała część zmiany wyceny do wartości godziwej instrumentów dłużnych dostępnych do sprzedaży ujmowana jest w pozostałych całkowitych dochodach. Przychody odsetkowe od dłużnych papierów wartościowych ujmowane są w wyniku odsetkowym.

Zmiana wyceny do wartości godziwej pochodnych instrumentów zabezpieczających ujmowana jest w wyniku na rachunkowości zabezpieczeń wartości godziwej. Odsetki od instrumentów pochodnych desygnowanych jako instrumenty zabezpieczające w rachunkowości zabezpieczeń wartości godziwej ujmowane są w wyniku odsetkowym.

#### Wartość godziwa instrumentów objętych rachunkowością zabezpieczeń wartości godziwej papierów wartościowych

w tys. zł	31.12.2017		31.12.2016	
	Wartość nominalna	Wartość godziwa	Wartość nominalna	Wartość godziwa
<b>Instrumenty zabezpieczane</b>				
Dłużne papiery wartościowe dostępne do sprzedaży				
Obligacje skarbowe	2 290 000	2 492 215	4 604 396	4 794 696
Obligacje emitowane przez banki	30 000	32 576	-	-
<b>Instrumenty zabezpieczające</b>				
Pochodne instrumenty				
Swapy odsetkowe (IRS) – wycena dodatnia	-	-	2 431 660	12 244
Swapy odsetkowe (IRS) – wycena ujemna	2 320 000	50 191	2 172 736	39 897

### 38. Wartość godziwa

#### Wartość godziwa aktywów i zobowiązań finansowych

Wartość godziwa to cena, którą otrzymano by za sprzedaż składnika aktywów lub zapłacono by za przeniesienie zobowiązania w transakcji przeprowadzonej na zwykłych warunkach między uczestnikami rynku na dzień wyceny.

Poniżej znajduje się podsumowanie wartości bilansowych (w podziale na kategorie) i godziwych dla każdej grupy aktywów i zobowiązań finansowych.

## Na dzień 31 grudnia 2017 roku

w tys. zł	Nota	Przeznaczone do obrotu	Kredyty, pożyczki i inne należności	Dostępne do sprzedaży	Pozostałe aktywa/zobowiązania finansowe	Łączna wartość bilansowa	Wartość godziwa
<b>Aktywa finansowe</b>							
Kasa, operacje z Bankiem Centralnym	17	-	462 126	-	-	462 126	462 126
Należności od banków	18	-	836 166	-	-	836 166	836 166
Aktywa finansowe przeznaczone do obrotu	19	2 162 040	-	-	-	2 162 040	2 162 040
Dłużne papiery wartościowe dostępne do sprzedaży	21	-	-	17 439 439	-	17 439 439	17 439 439
Inwestycje kapitałowe	22	-	-	26 171	106 368	132 539	201 002
Należności od klientów	23	-	19 766 803	-	-	19 766 803	19 727 148
		<b>2 162 040</b>	<b>21 065 095</b>	<b>17 465 610</b>	<b>106 368</b>	<b>40 799 113</b>	<b>40 827 921</b>
<b>Zobowiązania finansowe</b>							
Zobowiązania wobec banków	29	-	-	-	1 568 261	1 568 261	1 568 359
Zobowiązania finansowe przeznaczone do obrotu	19	1 351 031	-	-	-	1 351 031	1 351 031
Pochodne instrumenty zabezpieczające	20	50 191	-	-	-	50 191	50 191
Zobowiązania wobec klientów	30	-	-	-	32 172 441	32 172 441	32 171 614
		<b>1 401 222</b>	<b>-</b>	<b>-</b>	<b>33 740 702</b>	<b>35 141 924</b>	<b>35 141 195</b>

## Na dzień 31 grudnia 2016 roku

w tys. zł	Nota	Przeznaczone do obrotu	Kredyty, pożyczki i inne należności	Dostępne do sprzedaży	Pozostałe aktywa/zobowiązania finansowe	Łączna wartość bilansowa	Wartość godziwa
<b>Aktywa finansowe</b>							
Kasa, operacje z Bankiem Centralnym	17	-	665 755	-	-	665 755	665 755
Należności od banków	18	-	586 973	-	-	586 973	586 957
Aktywa finansowe przeznaczone do obrotu	19	3 772 162	-	-	-	3 772 162	3 772 162
Pochodne instrumenty zabezpieczające	20	12 244	-	-	-	12 244	12 244
Dłużne papiery wartościowe dostępne do sprzedaży	21	-	-	19 072 371	-	19 072 371	19 072 371
Inwestycje kapitałowe	22	-	-	22 562	102 545	125 107	193 334
Należności od klientów	23	-	18 795 341	-	-	18 795 341	18 813 995
		<b>3 784 406</b>	<b>20 048 069</b>	<b>19 094 933</b>	<b>102 545</b>	<b>43 029 953</b>	<b>43 116 818</b>
<b>Zobowiązania finansowe</b>							
Zobowiązania wobec banków	29	-	-	-	2 303 627	2 303 627	2 303 661
Zobowiązania finansowe przeznaczone do obrotu	19	1 305 614	-	-	-	1 305 614	1 305 614
Pochodne instrumenty zabezpieczające	20	39 897	-	-	-	39 897	39 897
Zobowiązania wobec klientów	30	-	-	-	34 031 947	34 031 947	34 031 387
		<b>1 345 511</b>	<b>-</b>	<b>-</b>	<b>36 335 574</b>	<b>37 681 085</b>	<b>37 680 559</b>

W zależności od stosowanej metody ustalania wartości godziwej, poszczególne składniki aktywów/zobowiązań finansowych klasyfikuje się do następujących kategorii:

- poziom I: aktywa/zobowiązania finansowe wyceniane bezpośrednio w oparciu o ceny pochodzące z aktywnego rynku, na którym dostępne są regularne kwotowania i obroty.

Do rynku aktywnego możemy zaliczyć notowania giełdowe, brokerskie oraz notowania w systemach typu serwisy cenowe takie jak Reuters i Bloomberg, które reprezentują faktyczne transakcje rynkowe zawierane na warunkach

rynkowych. Do poziomu pierwszego zaliczamy przede wszystkim papiery wartościowe przeznaczone do obrotu lub dostępne do sprzedaży,

- poziom II: aktywa/zobowiązania finansowe wyceniane w oparciu o modele oparte na danych wejściowych pochodzących z aktywnego rynku i prezentowane w systemach Reuters lub Bloomberg i w zależności od instrumentów finansowych stosowane są następujące szczegółowe techniki wycen:
  - notowane ceny rynkowe dla danego instrumentu lub notowane ceny rynkowe dla instrumentu alternatywnego;
  - wartość godziwą swapów na stopę procentową oraz terminowych kontraktów walutowych oblicza się jako wartość bieżącą przyszłych przepływów pieniężnych w oparciu o rynkowe krzywe dochodowości oraz aktualne kursy fixing NBP w przypadku instrumentów walutowych;
  - inne techniki, takie jak krzywe dochodowości oparte na cenach alternatywnych dla danego instrumentu finansowego.
- poziom III: aktywa/zobowiązania finansowe wyceniane w oparciu o techniki wyceny wykorzystujące istotne parametry niepochodzące z rynku.

W 2017 roku Bank nie dokonywał zmian w zasadach klasyfikacji instrumentów finansowych (prezentowanych w sprawozdaniu z sytuacji finansowej według wartości godziwej) do poszczególnych kategorii odzwierciedlających stosowaną metodę ustalania wartości godziwej (poziom I, poziom II i poziom III).

Poniższe tabele przedstawiają wartości bilansowe instrumentów finansowych prezentowanych w sprawozdaniu z sytuacji finansowej według wartości godziwej usystematyzowane według powyższych kategorii:

### Na dzień 31 grudnia 2017 roku

w tys. zł	Nota	Poziom I	Poziom II	Poziom III	Razem
<b>Aktywa finansowe</b>					
Aktywa finansowe przeznaczone do obrotu	19	1 144 095	1 017 945	-	2 162 040
instrumenty pochodne		188	1 017 944	-	1 018 132
dłużne papiery wartościowe		1 143 907	1	-	1 143 908
Dłużne papiery wartościowe dostępne do sprzedaży	21	16 007 151	1 432 288	-	17 439 439
Inwestycje kapitałowe dostępne do sprzedaży	22	987	-	23 062	24 049
<b>Zobowiązania finansowe</b>					
Zobowiązania finansowe przeznaczone do obrotu	19	65	1 350 966	-	1 351 031
krótka sprzedaż papierów wartościowych		-	-	-	-
instrumenty pochodne		65	1 350 966	-	1 351 031
Pochodne instrumenty zabezpieczające	20	-	50 191	-	50 191

### Na dzień 31 grudnia 2016 roku

w tys. zł	Nota	Poziom I	Poziom II	Poziom III	Razem
<b>Aktywa finansowe</b>					
Aktywa finansowe przeznaczone do obrotu	19	2 604 546	1 167 616	-	3 772 162
instrumenty pochodne		-	1 167 134	-	1 167 134
dłużne papiery wartościowe		2 604 546	482	-	2 605 028
Pochodne instrumenty zabezpieczające	20	-	12 244	-	12 244
Dłużne papiery wartościowe dostępne do sprzedaży	21	16 766 272	2 306 099	-	19 072 371
Inwestycje kapitałowe dostępne do sprzedaży	22	838	-	18 965	19 803
<b>Zobowiązania finansowe</b>					
Zobowiązania finansowe przeznaczone do obrotu	19	208 305	1 097 309	-	1 305 614
krótka sprzedaż papierów wartościowych		208 106	-	-	208 106
instrumenty pochodne		199	1 097 309	-	1 097 508
Pochodne instrumenty zabezpieczające	20	-	39 897	-	39 897

Na dzień 31 grudnia 2017 roku kwota aktywów finansowych klasyfikowanych do poziomu III obejmuje wartość udziału w spółce Visa Inc. w wysokości 23 062 tys. zł. (31 grudnia 2016 roku: 18 965 tys. zł.).

Sposób oszacowania wartości godziwej uwzględnia wartość akcji Visa Inc. oraz korekty wynikające ze sporów (bieżących lub potencjalnych), których stroną byłaby Visa lub Bank.

Zmiany aktywów i zobowiązań finansowych wycenianych do wartości godziwej określonej z wykorzystaniem istotnych parametrów niepochodzących z rynku przedstawia poniższa tabela:

w tys. zł	1.01.-31.12.2017	1.01.-31.12.2016
	Aktywa finansowe dostępne do sprzedaży	Aktywa finansowe dostępne do sprzedaży
	Inwestycje kapitałowe	Inwestycje kapitałowe
<b>Stan na 1 stycznia</b>	<b>18 965</b>	<b>63 323</b>
Wysięgowanie wyceny udziałów	-	(63 323)
Ujęcie wyceny udziałów	-	17 355
Aktualizacja wyceny	4 097	1 610
<b>Stan na 31 grudnia</b>	<b>23 062</b>	<b>18 965</b>

W wyniku ostatecznej alokacji rozliczenia transakcji przejęcia Visa Europe Limited przez Visa Inc. w 2016 roku Bank rozpoznał wynik na sprzedaży akcji i udziałów mniejszościowych (AFS) w wysokości 92 975 tys. zł, na który składają się otrzymana gotówka, płatność odroczone płatna po 3 latach od daty transakcji oraz wycena akcji uprzywilejowanych Visa Inc.

W 2017 roku i w 2016 roku Bank nie dokonywał transferu pomiędzy poziomami wartości godziwej instrumentów finansowych ze względu na stosowaną metodę ustalania wartości godziwej.

### Określanie wartości godziwej

W przypadku krótkoterminowych aktywów i zobowiązań finansowych zakłada się, że wartość bilansowa tych instrumentów jest zasadniczo równa ich wartości godziwej. W przypadku instrumentów innych niż krótkoterminowe zastosowano następujące metody i założenia.

#### Inwestycje kapitałowe

W przypadku aktywów finansowych stanowiących udziały w podmiotach zależnych jako wartość godziwą zaprezentowano procent aktywów netto podmiotu przypadający na udziały Banku w danym podmiocie. Zdaniem Zarządu Banku jest to najlepsze możliwe do ustalenia przybliżenie wartości godziwej dla tych instrumentów.

W udziałach niekontrolujących w pozycji wartość godziwa zaprezentowana cenę nabycia skorygowaną o odpisy aktualizacyjne z tytułu utraty wartości zarówno dla inwestycji nienotowanych, jak i dla inwestycji notowanych, ze względu na umowne czasowe ograniczenia możliwości ich zbycia.

Według założeń strategicznych Banku zakłada się stopniową redukcję przedstawionych zaangażowań kapitałowych, z wyjątkiem wybranych zaangażowań strategicznych w tzw. spółkach infrastrukturalnych prowadzących działalność na rzecz sektora finansowego. Poszczególne podmioty będą sprzedawane w najbardziej dogodnym momencie wynikającym z uwarunkowań rynkowych.

W 2017 roku spośród inwestycji kapitałowych, których wycena wartości godziwej nie była możliwa, Bank dokonał zbycia udziałów w spółce Odlewnie Polskie S.A. Wartość bilansowa zbywanych udziałów w spółce Odlewnie Polskie S.A. wynosiła 636 tys. zł., zaś zysk na sprzedaży 3 377 tys. zł.

W 2016 roku spośród inwestycji kapitałowych, których wycena wartości godziwej nie była możliwa, Bank dokonał zbycia udziałów w spółce Odlewnie Polskie S.A. Wartość bilansowa zbywanych udziałów w spółce Odlewnie Polskie S.A. wynosiła 656 tys. zł., zaś zysk na sprzedaży 2 938 tys. zł.

#### Należności od banków i klientów

W kolumnie „wartość bilansowa” zaprezentowano wartość kredytów według zamortyzowanego kosztu pomniejszoną o odpisy z tytułu utraty wartości. Wartość godziwa kredytów i pożyczek jest wyliczana jako zdyskontowana wartość oczekiwanych przyszłych płatności kapitału i uwzględnia zmiany rynkowych stóp procentowych, a także zmiany marż dla danego okresu sprawozdawczego. Zmiany marż dla kredytów wyliczane są w oparciu o faktyczne transakcje. Zakłada się, że spłaty kredytów i pożyczek nastąpią w terminach uzgodnionych w umowach. Wyjątkiem są kredyty gotówkowe detaliczne oparte na stopie zarządzanej przez Bank, dla tych kredytów jako wartość godziwą przyjęto wartość bilansową tych kredytów. W przypadku kredytów, dla których terminy spłat nie są określone (np. kredytów w rachunku bieżącym) jako wartość godziwą zaprezentowano kwotę konieczną do zapłaty, gdyby należność stała się wymagalna w dniu bilansowym.

Wartością godziwą lokat overnight jest ich wartość bilansowa. Wartość godziwa lokat oprocentowanych według stałej stopy procentowej jest szacowana w oparciu o zdyskontowane przepływy przy zastosowaniu bieżących stóp procentowych rynku pieniężnego dla należności o podobnym ryzyku kredytowym, pozostającym terminie do wykupu oraz walucie.

Powyższe techniki wyceny są kwalifikowane do poziomu III hierarchii wartości godziwej, czyli aktywów finansowych wycenianych w oparciu o techniki wyceny wykorzystujące istotne parametry nie pochodzące z rynku.

#### Zobowiązania wobec banków i klientów

W przypadku depozytów wypłacanych na żądanie i depozytów bez ustalonej daty wymagalności za wartość godziwą przyjmowana jest kwota, która byłaby wypłacona na żądanie na dzień bilansowy. Wartość godziwą depozytów o ustalonym terminie zapadalności oszacowano na podstawie przepływów pieniężnych zdyskontowanych bieżącymi stopami procentowymi z uwzględnieniem bieżących marż, w sposób analogiczny jak w przypadku kredytów.



Jak opisano powyżej, modele zastosowane do ustalenia wartości godziwej należności i zobowiązań wobec banków i klientów, wykazywanych w sprawozdaniu z sytuacji finansowej według zamortyzowanego kosztu, wykorzystują techniki wyceny oparte na parametrach nie pochodzących z rynku. Bank kwalifikuje zatem wycenę tych instrumentów finansowych dla potrzeb ujawnień do poziomu III hierarchii wartości godziwej. Dla pozostałych instrumentów finansowych niewycenianych w wartości godziwej Bank uważa, że ich wartość godziwa jest zasadniczo zbliżona do wartości bilansowej.

### 39. Zobowiązania warunkowe i sprawy sporne

#### Informacja o toczących się postępowaniach sądowych

W 2017 roku nie toczyło się przed sądem, organem administracji publicznej lub organem właściwym dla postępowania arbitrażowego postępowanie dotyczące wierzytelności lub zobowiązań Banku, którego wartość stanowiłaby co najmniej 10% kapitałów własnych Banku.

Łączna wartość wszystkich toczących się postępowań sądowych z udziałem Banku dotyczących wierzytelności w 2017 roku nie przekroczyła 10% kapitałów własnych Banku.

Łączna wartość zobowiązań Banku z tytułu postępowań sądowych w zakresie zobowiązań w 2017 roku nie przekroczyła 10% kapitałów własnych Banku.

Na wierzytelności będące przedmiotem postępowań sądowych Bank, zgodnie z obowiązującymi przepisami, dokonuje odpowiednich odpisów z tytułu utraty wartości.

W przypadku postępowań sądowych wiążących się z ryzykiem wypływu środków z tytułu wypełnienia zobowiązania przez Bank utworzone są odpowiednie rezerwy.

Według stanu na dzień 31 grudnia 2017 roku Bank był między innymi stroną 17 postępowań sądowych, które nie zostały prawomocnie zakończone, związanych z terminowymi operacjami finansowymi, przy czym w 11 sprawach Bank występował jako pozwany, zaś w 6 jako powód. Dodatkowo w tym czasie toczyły się dwa postępowania kasacyjne w sprawach prawomocnie rozstrzygniętych na korzyść Banku (jedno w sprawie z powództwa Banku, drugie w sprawie przeciwko Bankowi). Żądania i zarzuty w poszczególnych sprawach przeciwko Bankowi oparte są na różnych podstawach prawnych. Przedmiot sporu dotyczy w szczególności ważności zawartych terminowych operacji finansowych oraz wymagalności zobowiązań klienta z nich wynikających wobec Banku, a także potencjalnych roszczeń związanych z ich ewentualnym unieważnieniem przez sąd. Klienci starają się uniemożliwić Bankowi dochodzenie należności wynikających z terminowych operacji finansowych, kwestionują zobowiązania wobec Banku, podważają ważność zawartych umów, a także w niektórych przypadkach żądają zapłaty od Banku. W roku 2017, w sprawach związanych z terminowymi operacjami finansowymi, w których Bank występował jako strona pozwana lub powodowa, prawomocnie zakończyły się 2 sprawy, obydwie korzystnie dla Banku.

Bank był stroną postępowania wszczętego przez Prezesa UOKiK przeciwko operatorom systemu płatniczego Visa, Europay oraz bankom – emitentom kart Visa oraz Europay/Eurocard/Mastercard i jednym z adresatów decyzji Prezesa UOKiK w tej sprawie. Postępowanie to dotyczyło praktyk ograniczających konkurencję na rynku płatności za pomocą kart płatniczych w Polsce, mających polegać na wspólnym ustalaniu opłaty „interchange” za transakcje dokonane kartami systemu Visa oraz Europay/Eurocard/Mastercard, a także ograniczaniu dostępu rynku przedsiębiorcom nie należącym do związków emitentów kart płatniczych, przeciw którym wszczęte zostało przedmiotowe postępowanie. Decyzja Prezesa UOKiK była przedmiotem rozważań w postępowaniach odwoławczych. W dniu 22 kwietnia 2010 roku Sąd Apelacyjny uchylił w całości wyrok SOKiK, przekazując sprawę do ponownego rozpoznania przez sąd pierwszej instancji. W dniu 21 listopada 2013 roku SOKiK wydał wyrok, na podstawie którego zmodyfikował karę nałożoną na Bank i ustalił jej wysokość na kwotę 1 775 720 zł. W dniu 6 października 2015 roku Sąd Apelacyjny ponownie zmienił zaskarżony wyrok SOKiK oddalając wszystkie odwołania od decyzji Prezesa UOKiK, również w zakresie modyfikacji nałożonych na banki kar, na skutek czego została przywrócona pierwotnie nałożona na Bank kara w kwocie 10 228 470 zł. Na skutek wniesionej przez Bank skargi kasacyjnej w dniu 25 października 2017 r. roku Sąd Najwyższy uchylił wyrok Sądu Apelacyjnego, a sprawa została przekazana Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania. Pierwsza rozprawa została wyznaczona na dzień 17 kwietnia 2018 r.

W 2017 roku Bank dokonał istotnego rozliczenia z tytułu sprawy sądowej. W wyniku prawomocnego rozstrzygnięcia sporu Bank zaspokoił zasądzoną na rzecz powoda kwotę w wysokości 5 155 tys. zł.

#### Zobowiązania z tytułu udzielonych i otrzymanych zobowiązań finansowych i gwarancyjnych

Wartości udzielonych i otrzymanych zobowiązań finansowych i gwarancyjnych według poszczególnych kategorii produktów prezentowały się następująco:

w tys. zł	31.12.2017	31.12.2016
<b>Zobowiązania finansowe i gwarancyjne udzielone</b>		
Akredytywy	167 983	145 852
Gwarancje i poręczenia udzielone	2 312 023	2 131 868
Linie kredytowe udzielone	14 373 084	13 382 369
Gwarancje emisji papierów wartościowych udzielone innym emitentom	-	1 246 100
	<b>16 853 090</b>	<b>16 906 189</b>

<i>w tys. zł</i>	<b>31.12.2017</b>	<b>31.12.2016</b>
<b>Akredytywy według kategorii</b>		
Akredytywy importowe wystawione	148 607	144 829
Akredytywy eksportowe potwierdzone	19 376	1 023
	<b>167 983</b>	<b>145 852</b>

Na zobowiązania finansowe i gwarancyjne udzielone przez Bank tworzone są rezerwy. Na dzień 31 grudnia 2017 roku kwota utworzonych rezerw na udzielone zobowiązania finansowe i gwarancyjne wynosiła 12 789 tys. zł (31 grudnia 2016 roku: 7 215 tys. zł).

Gwarancje udzielone obejmują gwarancje spłaty kredytu za zleceniodawcę, inne gwarancje zapłaty, gwarancje zwrotu zaliczki, gwarancje należytego wykonania kontraktu, gwarancje przetargowe oraz poręczenia wekslowe.

<i>w tys. zł</i>	<b>31.12.2017</b>	<b>31.12.2016</b>
<b>Zobowiązania finansowe i gwarancyjne otrzymane</b>		
Finansowe	-	-
Gwarancyjne	18 142 380	18 125 921
	<b>18 142 380</b>	<b>18 125 921</b>

#### 40. Aktywa stanowiące zabezpieczenie

Aktywa stanowią zabezpieczenie następujących zobowiązań:

<i>w tys. zł</i>	<b>31.12.2017</b>	<b>31.12.2016</b>
<b>Zobowiązania podlegające zabezpieczeniu</b>		
Zobowiązania wobec banków		
zobowiązania z tytułu sprzedanych papierów wartościowych z udzielonym przyrzeczeniem odkupu	9 085	212 372
zobowiązania z tytułu otrzymanego kredytu	36 970	114 903
	<b>46 055</b>	<b>327 275</b>

Wartości bilansowe aktywów stanowiących zabezpieczenie przedstawione są poniżej:

<i>w tys. zł</i>	<b>31.12.2017</b>	<b>31.12.2016</b>
<b>Aktywa stanowiące zabezpieczenie</b>		
Dłużne papiery wartościowe przeznaczone do obrotu	9 079	212 143
Dłużne papiery wartościowe dostępne do sprzedaży	334 396	336 624
Należności od banków		
lokata zabezpieczająca operacje instrumentami pochodnymi i transakcje giełdowe	505 526	159 169
Należności od klientów		
fundusze gwarancyjne i lokaty zabezpieczające transakcje giełdowe	286 432	160 349
	<b>1 135 433</b>	<b>868 285</b>

Według stanu na dzień 31 grudnia 2017 roku przedstawione w tabeli dłużne papiery wartościowe dostępne do sprzedaży stanowiły zabezpieczenie na pokrycie funduszu ochrony środków gwarantowanych na rzecz Bankowego Funduszu Gwarancyjnego w kwocie 183 843 tys. zł (31 grudnia 2016 roku: 183 022 tys. zł), oraz zabezpieczenie otrzymanego kredytu w kwocie 150 553 tys. zł (31 grudnia 2016 roku: 153 602 tys. zł)

Dłużne papiery wartościowe przeznaczone do obrotu według stanu na dzień 31 grudnia 2017 roku stanowią zabezpieczenie zobowiązań Banku z tytułu sprzedanych papierów wartościowych z udzielonym przyrzeczeniem odkupu.

Więcej informacji o aktywach stanowiących zabezpieczenie zobowiązań Banku z tytułu transakcji repo znajduje się w nocie 35.

Pozostałe aktywa wykazane powyżej stanowią zabezpieczenie rozliczenia transakcji instrumentami pochodnymi oraz transakcji giełdowych. Warunki i zasady dokonanych transakcji nie odbiegają od tych powszechnie przyjętych i obowiązujących dla tego typu umów.

#### 41. Działalność powiernicza

Bank oferuje usługi powiernicze związane z prowadzeniem rachunków papierów wartościowych dla zagranicznych inwestorów instytucjonalnych oraz usługi depozytariusza przeznaczone dla krajowych podmiotów finansowych,



szczególnie funduszy emerytalnych, inwestycyjnych i kapitałowych funduszy ubezpieczeniowych. Według stanu na dzień 31 grudnia 2017 roku, jak również według stanu na dzień 31 grudnia 2016 roku Bank prowadził ponad 9,2 tys. rachunków papierów wartościowych.

## 42. Leasing operacyjny

### Umowy leasingu, w których Bank jest leasingobiorcą

Płatności leasingowe z tytułu nieodwołalnego leasingu operacyjnego według terminów zapadalności przedstawia poniższa tabela:

w tys. zł	31.12.2017	31.12.2016
Poniżej 1 roku	4 399	7 047
Od 1 do 5 lat	28 734	57 859
Powyżej 5 lat	18 974	19 096
	<b>52 107</b>	<b>84 002</b>
<b>Łączna opłata roczna dla umów zawartych na czas nieokreślony</b>	<b>341</b>	<b>683</b>

Bank leasinguje powierzchnię biurową oraz samochody, zgodnie z umowami leasingu operacyjnego.

Większość umów leasingowanych powierzchni biurowych zawierana jest na okres 5 lat z możliwością przedłużenia na kolejne 3 lata, niektóre umowy jednak zawarte są na okres do 1 roku lub na okresy dłuższe niż 10 lat. Płatności leasingowe są indeksowane w trybie rocznym. W 2017 roku łączna kwota opłat z tego tytułu wyniosła 21 548 tys. zł (w 2016 roku: 29 646 tys. zł).

Umowy leasingowe samochodów zawarte są na okres 3 lat. Płatności leasingowe ustalone są według stałej stopy odsetkowej przez cały okres leasingu. W 2017 roku łączna kwota opłat z tego tytułu wyniosła 4 951 tys. zł (w 2016 roku: 6 812 tys. zł).

Opłaty te ujęte są w rachunku zysków i strat w pozycji „Koszty działania i koszty ogólnego zarządu”.

### Umowy leasingu, w których Bank jest leasingodawcą

Płatności leasingowe z tytułu nieodwołalnego leasingu operacyjnego według terminów zapadalności przedstawia poniższa tabela:

w tys. zł	31.12.2017	31.12.2016
Poniżej 1 roku	28	296
Od 1 do 5 lat	2 958	5 403
Powyżej 5 lat	3 363	6 163
	<b>6 349</b>	<b>11 862</b>
<b>Łączna opłata roczna dla umów zawartych na czas nieokreślony</b>	<b>6 974</b>	<b>7 826</b>

Bank wynajmuje część powierzchni biurowych na podstawie umów najmu, które spełniają ekonomiczne znamiona leasingu operacyjnego.

Większość umów leasingowanych powierzchni biurowych zawarta jest na czas nieokreślony. Pozostałe umowy zawarte są na okres od 2 do 10 lat. Płatności leasingowe są indeksowane w trybie rocznym. W 2017 roku łączna kwota otrzymanych opłat z tego tytułu wyniosła 9 919 tys. zł (w 2016 roku: 9 935 tys. zł).

Opłaty te ujęte są w rachunku zysków i strat w pozycji „Pozostałe przychody operacyjne”.

## 43. Sprawozdanie z przepływów pieniężnych

### Środki pieniężne

w tys. zł	31.12.2017	31.12.2016
<b>Stan środków pieniężnych:</b>		
Środki pieniężne w kasie	431 574	380 757
Rachunek bieżący nostro w Banku Centralnym	29 031	283 587
Rachunki bieżące w innych bankach (nostro, przekroczenia sald na rachunkach loro)	53 872	8 410
	<b>514 477</b>	<b>672 754</b>

#### 44. Transakcje z kluczowym personelem kierowniczym

<i>w tys. zł</i>	31.12.2017		31.12.2016	
	Członkowie Zarządu Banku	Członkowie Rady Nadzorczej Banku	Członkowie Zarządu Banku	Członkowie Rady Nadzorczej Banku
<b>Kredyty udzielone</b>	174	48	719	-
<b>Depozyty</b>				
Rachunki bieżące	9 246	3 508	10 078	4 216
Depozyty terminowe	7 935	450	5 227	1 000
	<b>17 181</b>	<b>3 958</b>	<b>15 305</b>	<b>5 216</b>

Na dzień 31 grudnia 2017 roku i 31 grudnia 2016 roku nie zawierano transakcji gwarancji i poręczeń z członkami Zarządu i Rady Nadzorczej Banku.

Wszystkie transakcje Banku z członkami Zarządu i Rady Nadzorczej Banku zawierane są na warunkach rynkowych.

Z zakresu stosunku pracy, spośród umów o pracę zawartych między Bankiem a członkami Zarządu Banku, wyłącznie w przypadku jednego Członka Zarządu jego umowa o pracę zawiera postanowienie mówiące o odszkodowaniu pieniężnym w wypadku jej rozwiązania za wypowiedzeniem.

Każdego z członków Zarządu Banku obowiązuje zawarta z Bankiem odrębna umowa o zakazie konkurencji. Zgodnie z jej zapisami, w przypadku rozwiązania stosunku pracy z Bankiem, w okresie 12 miesięcy (w przypadku jednego Członka Zarządu przez 6 miesięcy) od dnia rozwiązania umowy o pracę Członek Zarządu jest obowiązany powstrzymać się od zajmowania działalnością konkurencyjną wobec Banku. Z tytułu powyższego ograniczenia Bank będzie zobowiązany do wypłaty Członkowi Zarządu odszkodowania.

#### 45. Jednostki powiązane

Bank jest członkiem Citigroup Inc. Jednostką dominującą dla Banku jest Citibank Overseas Investment Corporation, podmiot zależny od Citibank N.A., który jest jednostką dominującą najwyższego szczebla.

W ramach prowadzonej działalności biznesowej Bank zawiera transakcje z jednostkami powiązanymi, a w szczególności z jednostkami wchodzącymi w skład Citigroup Inc. oraz jednostkami zależnymi (patrz nota 22).

Transakcje z jednostkami powiązanymi wynikają z bieżącej działalności Banku i obejmują głównie kredyty, depozyty, gwarancje oraz transakcje pochodnymi instrumentami finansowymi.

Poza transakcjami opisanymi w niniejszym rozdziale, we wskazanym okresie ani Bank, ani jednostki zależne od Banku nie dokonały innych transakcji z podmiotami powiązanymi, które pojedynczo lub łącznie były istotne. Żadna z transakcji z podmiotami powiązanymi nie została zawarta na innych warunkach niż warunki rynkowe.

#### Transakcje z jednostkami zależnymi

Należności i zobowiązania wobec jednostek zależnych przedstawiają się następująco:

<i>w tys. zł</i>	31.12.2017	31.12.2016
<b>Należności</b>		
Kredyty w rachunku bieżącym	21	5
	<b>21</b>	<b>5</b>
<b>Należności</b>		
Stan na początek okresu	5	5
Stan na koniec okresu	21	5
<b>Depozyty</b>		
Rachunki bieżące	80 094	55 279
Depozyty terminowe	141 895	201 314
	<b>221 989</b>	<b>256 593</b>
<b>Depozyty</b>		
Stan na początek okresu	256 593	286 895
Stan na koniec okresu	221 989	256 593
<b>Zobowiązania warunkowe udzielone</b>		
Linie kredytowe udzielone	80 550	50 968

w tys. zł	31.12.2017	31.12.2016
w tys. zł	2017	2016
Przychody z tytułu odsetek i prowizji	11 607	9 979
Koszty z tytułu odsetek i prowizji	2 846	2 918
Pozostałe przychody operacyjne	2 593	1 913

Na dzień 31 grudnia 2017 roku i 31 grudnia 2016 roku na należności oraz zobowiązania warunkowe udzielone jednostkom zależnym nie utworzono odpisów z tytułu utraty ich wartości.

W I połowie 2016 roku miało miejsce obniżenie kapitału zakładowego w jednostkach zależnych Banku. Kapitał zakładowy spółki Handlowy Leasing Sp. z o.o. uległ obniżeniu o kwotę 106 991 tys. zł., zaś kapitał zakładowy spółki Handlowy Investments S.A. uległ obniżeniu o kwotę 24 090 tys. PLN.

## Transakcje z pozostałymi jednostkami powiązanymi

Należności i zobowiązania wobec jednostek Citigroup Inc. przedstawiają się następująco:

w tys. zł	31.12.2017	31.12.2016
Należności, w tym:	347 515	89 369
Lokaty	-	-
Zobowiązania, w tym:	1 032 018	1 184 307
Depozyty*	220 304	204 911
Wycena bilansowa transakcji pochodnymi instrumentami finansowymi:		
Aktywa przeznaczone do obrotu	446 178	823 853
Aktywa z tytułu pochodnych instrumentów zabezpieczających	-	11 912
Zobowiązania przeznaczone do obrotu	716 669	669 388
Zobowiązania z tytułu pochodnych instrumentów zabezpieczających	17 507	26 482
Zobowiązania warunkowe udzielone	373 018	264 347
Zobowiązania warunkowe otrzymane	71 587	68 290
Transakcje warunkowe z tytułu instrumentów pochodnych (wartość nominalna instrumentów), z tego:	40 741 781	77 856 118
Instrumenty stopy procentowej	25 946 494	68 946 263
FRA	-	14 745 600
swapy odsetkowe (IRS)	9 456 993	33 717 144
swapy odsetkowo – walutowe (CIRS)	15 566 804	19 310 382
opcje na stopę procentową	894 863	1 085 269
kontrakty futures	27 834	87 868
Instrumenty walutowe	14 591 578	8 439 712
FX forward/spot	745 294	1 215 512
FX swap	11 687 926	4 549 027
opcje walutowe	2 158 358	2 675 173
Transakcje na papierach wartościowych	100 674	195 488
papiery wartościowe zakupione do otrzymania	79 250	102 785
papiery wartościowe sprzedane do wydania	21 424	92 703
Transakcje związane z towarami	103 035	274 655
swap	92 688	208 760
opcje	10 347	65 895

\* w tym depozyty jednostki dominującej w kwocie 7 tys. zł. (31 grudnia 2016 roku: 2 tys. zł)

w tys. zł	2017	2016
Przychody z tytułu odsetek i prowizji*	39 598	36 807
Koszty z tytułu odsetek i prowizji*	42 914	64 824
Koszty działania i koszty ogólnego zarządu	182 785	174 247
Pozostałe przychody operacyjne	8 467	9 905

\* w tym przychody z tytułu odsetek i prowizji w kwocie 1 431 tys. zł (2016 rok: 1 477 tys. zł) oraz koszty z tytułu odsetek i prowizji w kwocie 5 tys. zł. (za 2016 rok: 0 tys. zł) dotyczą jednostki dominującej

Bank osiąga dochody oraz ponosi koszty z tytułu transakcji na instrumentach pochodnych zawieranych z jednostkami Citigroup Inc. w celu zabezpieczenia ryzyka rynkowego. Są to transakcje przeciwstawne (back to back) do transakcji na instrumentach pochodnych zawieranych z pozostałymi klientami Banku oraz domykające pozycję własną Banku. Na dzień 31 grudnia 2017 roku wycena bilansowa netto transakcji pochodnymi instrumentami finansowymi z podmiotami powiązanymi wynosiła (287 998) tys. zł (31 grudnia 2016 roku: 139 895 tys. zł). Okresowo Bank przeprowadza kompresję portfeli transakcji na instrumentach pochodnych, będącą jedną z technik ograniczania ryzyka takich

transakcji, zalecanych przez Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady UE nr 648/2012 z dnia 4 lipca 2012 r. w sprawie instrumentów pochodnych będących przedmiotem obrotu poza rynkiem regulowanym, kontrahentów centralnych i repozytoriów transakcji oraz rozporządzenia wykonawcze (Rozporządzenie EMIR). Dotyczy to w szczególności portfeli przekraczających 500 transakcji na instrumentach pochodnych, zgodnie z postanowieniami Rozporządzenia EMIR.

Ponadto Bank ponosi koszty i uzyskuje przychody z tytułu zawartych pomiędzy jednostkami Citigroup Inc. i Bankiem umów dotyczących wzajemnie świadczonych usług.

Koszty poniesione i naliczone (uwzględniające odzwierciedlony w kosztach Banku podatek VAT) w 2017 roku oraz w 2016 roku, z tytułu zawartych umów dotyczyły w szczególności kosztów z tytułu świadczenia na rzecz Banku usług związanych z utrzymaniem i wsparciem bankowych systemów informatycznych oraz wsparciem doradczym i ujemowane są w kosztach działania i kosztach ogólnego zarządu; przychody dotyczyły w szczególności świadczenia przez Bank na rzecz tych jednostek usług związanych z przetwarzaniem danych i prezentowane są w pozostałych przychodach operacyjnych.

W 2017 roku miała miejsce kapitalizacja nakładów inwestycyjnych związanych z pracami nad modyfikacją funkcjonalności systemów informatycznych Banku. Łączna kwota płatności na rzecz podmiotów Citigroup Inc. z tego tytułu wyniosła 79 805 tys. zł (w 2016 roku: 11 229 tys. zł).

## 46. Świadczenia na rzecz pracowników

Świadczenia pracownicze dzielą się na następujące kategorie:

- świadczenia krótkoterminowe, które obejmują wynagrodzenia, składki na ubezpieczenia społeczne, płatne nieobecności i świadczenia niepieniężne (takie jak opieka medyczna, mieszkania służbowe, samochody i inne nieodpłatnie przekazywane lub subsydiowane świadczenia). Koszty świadczeń krótkoterminowych ujemowane są w rachunku zysków i strat na bieżąco w okresie, którego dotyczą. Na koniec okresu sprawozdawczego pozostała do wypłaty przewidywana niezdykontowana wartość krótkoterminowych świadczeń za dany okres obrotowy Bank ujmuje jako element biernych międzyokresowych rozliczeń kosztów;
- świadczenia po okresie zatrudnienia – w ramach tego typu świadczeń Bank oferuje pracownikom odprawy, opisane w nocie 2 oraz przedstawiony poniżej program emerytalny.

Na przyszłe wypłaty odpraw emerytalnych tworzona jest rezerwa wykazana w pasywach w sprawozdaniu z sytuacji finansowej w pozycji „Inne zobowiązania”. Rezerwa ta jest okresowo weryfikowana przez niezależnego aktuarusza z zastosowaniem przepisów MSSF EU;

Program emerytalny oferowany przez Bank stanowi program określonych składek zgodnie z MSR 19. Za pracowników uczestniczących w programie Bank odprowadza składki do odrębnej jednostki i z chwilą ich uiszczenia nie posiada dalszych obowiązków w zakresie dokonywania płatności. Składki ujmuje się jako koszty świadczeń pracowniczych w okresie, którego dotyczą.

### Opis Pracowniczego Programu Emerytalnego

Bank prowadzi dla swoich pracowników pracowniczy program emerytalny („PPE”, „Program”) zarejestrowany przez Organ Nadzoru pod numerem RPPE 178/02. Umowa zakładowa oparta jest na zapisach o wnoszenie przez pracodawcę składek pracowników do funduszu inwestycyjnego. Program jest prowadzony i zarządzany przez Esaliens TFI S.A. (dawniej pod nazwą Legg Mason TFI S.A.).

Składka podstawowa finansowana przez pracodawcę określona jest jako procent wynagrodzenia uczestnika Programu. Stawka składki podstawowej wynosi 7%. Składka dodatkowa- dobrowolna, finansowana jest przez pracownika - uczestnika Programu. Minimalna wysokość miesięcznej składki dodatkowej wynosi 10,00 zł, a maksymalna wysokość składki dodatkowej jest ograniczona do kwoty wynikającej z Obwieszczenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej w sprawie wysokości kwoty odpowiadającej sumie składek dodatkowych wniesionych przez uczestnika jednego programu w danym roku, na podstawie art. 25 ust. 4a ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o pracowniczych programach emerytalnych (Dz. U. z 2016 r. poz. 1449). Składka podstawowa stanowi przychód uczestnika Programu, od którego obowiązany jest on zapłacić podatek dochodowy od osób fizycznych (art. 12 i 13 ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych Dz. U. z 2016 r. poz. 2032, z późn. zm.).

Wypłata środków z Programu następuje na wniosek uczestnika Programu lub osoby uprawnionej w trybie i na zasadach ściśle określonych w programie.

Uczestnik Programu może zrezygnować z udziału w Programie. Pracodawca zaprzestaje naliczania i odprowadzania na rzecz uczestnika Programu składek podstawowych i składek dodatkowych, a środki dotychczas zgromadzone na rejestrach Uczestnika Programu pozostają na tych rejestrach do czasu wypłaty, wypłaty transferowej, przeniesienia lub zwrotu.

- inne długoterminowe świadczenia pracownicze – nagrody za wieloletnią pracę i inne świadczenia z tytułu długiego stażu pracy oraz odroczone nagrody pieniężne. Od 1 stycznia 2015 r. pracownicy o długoletnim stażu pracy (10, 20, 30 itd.) są uprawnieni do nagrody w formie rzeczowej;
- kapitałowe świadczenia pracownicze – w postaci akcji fantomowych Banku Handlowego w Warszawie S.A., a także w formie programu tzw. „akcji odroczonej” Citigroup. Zasady wyceny oraz prezentacji tych programów w sprawozdaniu finansowym przedstawione zostały w nocy 2 w punkcie „Płatności w formie akcji”. W 2017 roku nie było pracowników, którym przyznano by warunkowo nagrody pod programem tzw. „akcji odroczonej” Citigroup. Szczegółowe informacje dotyczące zasad funkcjonowania programów kapitałowych świadczeń pracowniczych opisane są w dalszej części niniejszej noty.

Stan rezerw na opisane powyżej świadczenia przedstawiał się następująco:

w tys. zł	31.12.2017	31.12.2016
Rezerwa na wynagrodzenia i koszty pochodne od wynagrodzeń	53 233	59 103
Rezerwa na niewykorzystane urlopy	13 535	13 864
Rezerwa na odprawy emerytalno-rentowe	49 832	40 290
Rezerwa na pracownicze świadczenia kapitałowe	14 885	16 472
Rezerwa na restrukturyzację zatrudnienia	-	3 383
	<b>131 485</b>	<b>133 112</b>

Rezerwa na odprawy emerytalne i rentowe tworzona jest indywidualnie na podstawie wyceny aktuarialnej sporządzanej okresowo przez niezależną firmę doradztwa aktuarialnego. Wycena rezerw na świadczenia pracownicze dokonywana jest z zastosowaniem technik i założeń aktuarialnych. W kalkulacji rezerwy uwzględniono wszystkie odprawy emerytalne i rentowe, które mogą być w przyszłości wypłacone. Bank dokonał aktualizacji szacunków na dzień 31 grudnia 2017 roku wykorzystując kalkulacje przeprowadzone przez zewnętrznego, niezależnego aktuarusza. Naliczone rezerwy są równe zdyskontowanym płatnościom, które w przyszłości zostaną dokonane, z uwzględnieniem rotacji zatrudnienia i dotyczą okresu do dnia kończącego okres sprawozdawczy. Przyjęto stopę dyskonta na poziomie 3,25%. Istotnym czynnikiem była zmiana wieku emerytalnego, która skutkowałą przeszacowaniem rezerwy w efekcie którego rozpoznano koszt przeszłego zatrudnienia w wysokości 6,7 mln zł.

Zmiana stanu rezerw na odprawy emerytalno-rentowe przedstawiała się następująco:

w tys. zł	2017	2016
	Rezerwa na odprawy emerytalno-rentowe	Rezerwa na odprawy emerytalno-rentowe
<b>Stan na dzień 1 stycznia</b>	<b>40 290</b>	<b>36 672</b>
Zwiększenia (z tytułu):	11 379	5 944
zyski/straty aktuarialne z wyceny	256	-
w tym wynikające ze:		
zmiany założeń ekonomicznych	1 885	-
zmiany założeń demograficznych	216	-
korekty założeń aktuarialnych ex post	(1 845)	-
koszt wynagrodzenia	3 006	-
koszt odsetek	1 410	-
koszt przeszłego zatrudnienia	6 707	-
dotworzenie rezerwy	-	5 944
Zmniejszenia (z tytułu):	(1 837)	(2 326)
wykorzystanie rezerw	(1 837)	(2 326)
<b>Stan na dzień 31 grudnia</b>	<b>49 832</b>	<b>40 290</b>

Analiza wrażliwości dla istotnych założeń aktuarialnych:

w tys. zł	2017
	Rezerwa na odprawy emerytalno-rentowe
Wartość centralna	49 832
Zmniejszenie stopy wzrostu płac o 1 p.p.	44 150
Zwiększenie stopy wzrostu płac o 1 p.p.	56 524
Zmniejszenie rotacji o 10%	56 524
Zwiększenie rotacji o 10%	47 693

w tys. zł

	2017
	Rezerwa na odprawy emerytalno-rentowe
Zmniejszenie stopy dyskonta o 0,5 p.p., w tym:	51 388
przypadająca na świadczenia płatne w ciągu 1 roku	5 034
Zwiększenie stopy dyskonta o 0,5 p.p., w tym:	48 343
przypadająca na świadczenia płatne w ciągu 1 roku	5 034

Więcej informacji o ujęciu programu określonych świadczeń w sprawozdaniu finansowym Grupy znajduje się w notcie 2.

Koszty poniesione przez Bank w 2017 roku z tytułu składek na pracowniczy program emerytalny wyniosły 23 485 tys. zł (w 2016 roku: 24 003 tys. zł).

### Zatrudnienie w Banku:

w etatach	2017	2016
Średnie zatrudnienie w roku	3 511	3 730
Stan zatrudnienia na koniec roku	3 438	3 587

### Charakter i zasady funkcjonowania programów kapitałowych świadczeń pracowniczych

W ramach programu świadczeń kapitałowych wybranym pracownikom oferowane są akcje fantomowe Banku Handlowego w Warszawie S.A. oraz w formie nagrody akcje Citigroup (tzw. program akumulacji kapitału lub CAP).

W ramach programu CAP uprawnieni pracownicy otrzymują tzw. „akcje odroczone” Citigroup. „Akcje odroczone” w ramach programu CAP przyznawane są po średniej cenie zamknięcia z giełdy NYSE z ostatnich 5 dni poprzedzających przyznanie nagrody. „Akcje odroczone” pozwalają uczestniczyć w ekwiwalencie dywidendy, nie dają jednak prawa głosu i nie mogą zostać sprzedane do dnia przekazania. „Akcje odroczone” przekształcają się w akcje zwykłe po upływie okresu określonego w regulaminie programu CAP. Co do zasady, pracownik traci prawo do przyznanych akcji z chwilą ustania zatrudnienia w Citigroup, chyba że rozwiązanie umowy o pracę następuje w trybie gwarantującym zachowanie prawa do przyznanych akcji. Szczegółowe warunki opisane są w dokumencie „Capital Accumulation Program – Prospectus”. Akcje przyznane w poprzednich latach będą przekazywane w częściach po 25% rocznie w ciągu czterech lat począwszy od pierwszej rocznicy przyznania akcji.

W 2017 roku nie było pracowników, którym przyznano by warunkowo nagrody pod tym Programem.

Program akcji pracowniczych podlega wewnętrznej kontroli w Biurze Polityki Wynagradzania.

W 2012 roku Bank wdrożył „Politykę zmiennych składników wynagrodzenia osób zajmujących stanowiska kierownicze w Banku Handlowym w Warszawie S.A.”, zgodnie z wymogami opisanymi w Uchwale Komisji Nadzoru Finansowego nr 258/2011 z dnia 4 października 2011 roku. W dniu 22 grudnia 2017 roku Polityka ta została uchylona i zastąpiona Polityką wynagrodzeń osób, których działalność zawodowa ma istotny wpływ na profil ryzyka Banku Handlowego w Warszawie S.A., zgodną z Rozporządzeniem Ministra Rozwoju i Finansów z dnia 6 marca 2017 r. w sprawie systemu zarządzania ryzykiem i systemu kontroli wewnętrznej, polityki wynagrodzeń oraz szczegółowego sposobu szacowania kapitału wewnętrznego w bankach.

Zgodnie z obiema ww. politykami, Zarząd Banku oraz osoby zajmujące stanowiska kierownicze, mające istotny wpływ na profil ryzyka Banku, otrzymują zmienne wynagrodzenia na podstawie wyników indywidualnych oraz całego Banku.

Część zmiennych wynagrodzeń przyznanych warunkowo w 2017 roku osobom objętym Polityką będzie wypłacana w transzach przez kolejne 3,5 roku. Polityka przyjęta w dniu 22 grudnia 2017 roku, wprowadzająca zmiany między innymi w zakresie okresu odroczenia i retencji miała zastosowanie dla wynagrodzeń zmiennych przyznanych warunkowo w 2018 roku.

### Zmienne wynagrodzenia – Akcje Fantomowe

Rodzaj transakcji w świetle MSSF EU	Transakcje płatności w formie akcji rozliczane w środkach pieniężnych zgodnie z MSSF 2
Data przyznania nagrody w postaci akcji fantomowych	20 stycznia 2015 roku 18 stycznia 2016 roku 16 stycznia 2017 roku
Liczba instrumentów przyznanych	Została ustalona w dacie przyznania nagrody akcji fantomowych
Data zapadalności	co najmniej 6, 18, 30, 42 miesiące od daty przyznania akcji fantomowych
Data nabycia uprawnień	co najmniej 6, 12, 24 i 36 miesięcy od daty przyznania akcji

### Zmienne wynagrodzenia – Akcje Fantomowe

	fantomowych
Warunki nabycia uprawnień dla nagrody	Spełnienie warunków dotyczących wyników Banku, indywidualnych wyników pracy oraz zatrudnienia w Grupie w latach 2015- 2018 w odniesieniu do nagrody z 2015 roku oraz w latach 2016- 2019 w odniesieniu do nagrody z 2016 roku oraz w latach 2017- 2020 w odniesieniu do nagrody z 2017 roku.
Rozliczenie programu	W dniu rozliczenia uczestnikowi zostanie wypłacona kwota środków pieniężnych stanowiąca iloczyn posiadanych przez uczestnika akcji fantomowych oraz średniej arytmetycznej najniższej i najwyższej ceny akcji Banku na GPW w dniu zapadalności nagrody. Nabycie uprawnienia będzie każdorazowo potwierdzone decyzją Rady Nadzorczej w stosunku do Zarządu oraz decyzją Zarządu w stosunku do pozostałych pracowników objętych Polityką. Zgodnie z decyzją ww. władz Banku kwota wypłaty może zostać pomniejszona lub całkowicie zredukowana zgodnie z warunkami podanymi w Polityce. Warunki te odnoszą się do wyników Banku, indywidualnych wyników pracowników, zatrudnienia i będą się odnosić do całego okresu nabywania uprawnień dla poszczególnych transz.

Innym elementem składowym wynagrodzenia zmiennego przyznawanego w oparciu o Politykę jest Odroczone Nagroda Pieniężna.

### Zmienne wynagrodzenia – Odroczone Nagroda Pieniężna

Rodzaj transakcji w świetle MSSF EU	Inne długoterminowe świadczenia pracownicze zgodnie z MSR 19
Data przyznania nagrody w postaci Odroczonej Nagrody Pieniężnej	20 stycznia 2015 roku 18 stycznia 2016 roku 16 stycznia 2017 roku
Przyznana kwota	Została ustalona w dacie przyznania Odroczonej Nagrody Pieniężnej
Data zapadalności	co najmniej 18, 30, 42 miesiące od daty przyznania nagrody
Data nabycia uprawnień	co najmniej 12, 24 i 36 miesięcy od daty przyznania nagrody
Warunki nabycia uprawnień dla nagrody	Spełnienie warunków dotyczących wyników Banku, indywidualnych wyników pracy oraz zatrudnienia w Grupie w latach 2015- 2018 w odniesieniu do nagrody z 2015 roku oraz w latach 2016- 2019 w odniesieniu do nagrody z 2016 roku oraz w latach 2017- 2020 w odniesieniu do nagrody z 2017 roku.
Rozliczenie programu	W dniu rozliczenia uczestnikowi zostanie wypłacona kwota środków pieniężnych stanowiąca transzę Odroczonej Nagrody Pieniężnej powiększona o kwotę odsetek za okres odroczenia aż do dnia wypłaty. Wysokość odsetek została ustalona w styczniu 2014, 2015, 2016 i 2017 roku Uchwałą Rady Nadzorczej Banku. Nabycie uprawnienia do nagrody będzie każdorazowo potwierdzone decyzją Rady Nadzorczej w stosunku do Zarządu oraz decyzją Zarządu w stosunku do pozostałych pracowników objętych Polityką. Zgodnie z decyzją ww. władz Banku kwota wypłaty może zostać pomniejszona lub całkowicie zredukowana zgodnie z warunkami podanymi w Polityce. Warunki te odnoszą się do wyników Banku, indywidualnych wyników pracowników, zatrudnienia i będą się odnosić do całego okresu nabywania uprawnień dla poszczególnych transz.

W dniu 22 grudnia 2017 roku Bank przyjął Politykę wynagrodzeń pracowników Banku Handlowego w Warszawie S.A., która zastąpiła wcześniej obowiązującą Politykę Wynagrodzeń Osób Kluczowych w Banku Handlowym w Warszawie S.A.. Nowo przyjęta Polityka Wynagrodzeń określa przyjęte w Banku zasady wynagradzania wszystkich pracowników Banku, w tym w szczególności Osób Kluczowych, osób, których działalność zawodowa ma istotny wpływ na profil ryzyka Banku, pracowników zaangażowanych w sprzedaż produktów i usług Banku oraz pracowników funkcji kontrolnych. Niniejsza Polityka Wynagrodzeń wdraża postanowienia dotyczące kształtowania zasad wynagradzania zawarte w powszechnie obowiązujących przepisach prawa, Zasadach Ładu Korporacyjnego dla Instytucji Nadzorowanych przyjętych przez Komisję Nadzoru Finansowego, Dobrych Praktykach Spółek Notowanych na Giełdzie Papierów Wartościowych 2016, rekomendacjach Komisji Nadzoru Finansowego dotyczących sektora bankowego oraz uwzględnia Wytyczne Europejskiego Urzędu Nadzoru Bankowego dotyczące prawidłowej polityki wynagrodzeń, o których mowa w art. 74 ust. 3 i 75 ust. 2 dyrektywy 2013/36/UE, i ujawniania informacji zgodnie z art. 450 rozporządzenia (UE) nr 575/2013, Wytyczne Europejskiego Urzędu Nadzoru Bankowego dotyczące polityki i praktyk w zakresie wynagrodzeń w odniesieniu do sprzedaży i dystrybucji detalicznych produktów i usług bankowych, Wytyczne Europejskiego Urzędu



Nadzoru Giełd i Papierów Wartościowych w sprawie zasad i praktyk dotyczących wynagrodzeń (MiFID).

### Założenia przyjęte do wyceny programów pracowniczych świadczeń kapitałowych

Wartość godziwa poszczególnych nagród oraz założenia przyjęte do wyceny przedstawione są poniżej:

Program CAP	Data przyznania	Cena wykonania/Wartość akcji na moment przyznania (w USD)	Liczba nagrodzonych pracowników	Liczba opcji/akcji
1	18.02.2014	49,66	6	1 189
2	16.02.2015	50,07	1	224

Program Akcje Fantomowe	Data przyznania	Cena wykonania/Wartość akcji na moment przyznania (w PLN)	Liczba nagrodzonych pracowników	Liczba opcji/akcji
1	20.01.2015	103,98	30	19 215
2	18.01.2016	72,21	45	39 243
3	16.01.2017	77,31	44	49 255

	Program CAP	Program Akcje Fantomowe
Okres nabywania uprawnień (lata)	25% po każdym kolejnym roku	40% po 0,5 roku i 20% po każdym kolejnym roku lub 60% po 0,5 roku i 13,33% po każdym kolejnym roku
Średni oczekiwany okres trwania instrumentu (życia)	W momencie nabycia uprawnień	W momencie nabycia uprawnień
Prawdopodobieństwo zakończenia zatrudnienia przed terminem (roczny wskaźnik rotacji nagrodzonych pracowników)	0,00%	4,17%
Wartość godziwa jednego instrumentu*	75,49 (USD)	77,92 (PLN)

\*różni się w zależności od daty wykonania

Liczbę oraz średnie ważone ceny akcji (program CAP) przedstawia poniższa tabela:

	31.12.2017		31.12.2016	
	Liczba	Średnia ważona cena akcji (w USD)	Liczba	Średnia ważona cena akcji (w USD)
Występujące na początek okresu	4 251	48,09	24 107	39,33
Wykonane/umorzone/wygasłe w danym okresie	2 838	-	19 856	-
Występujące na koniec okresu	1 413	49,73	4 251	48,09

Liczbę oraz średnie ważone ceny akcji fantomowych przedstawia poniższa tabela:

	31.12.2017		31.12.2016	
	Liczba	Średnia ważona cena akcji (w PLN)	Liczba	Średnia ważona cena akcji (w PLN)
Występujące na początek okresu	118 489	88,03	131 687	102,19
Przyznane w danym okresie	114 484	77,31	131 042	72,21
Wykonane w danym okresie	123 807	68,37	144 240	69,05
Umorzone/wygasłe w danym okresie	1 453	-	-	-
Występujące na koniec okresu	107 713	80,21	118 489	88,03

Na dzień 31 grudnia 2017 roku wartość bilansowa zobowiązań wynikających z akcji fantomowych oraz programów CAP wyniosła 24 558 tys. zł (31 grudnia 2016 roku: 28 402 tys. zł). Koszty ujęte z tego tytułu wyniosły w 2017 roku 7 364 tys. zł (w 2016 roku: 8 319 tys. zł, w tym również koszty programów SOP).

## 47. Zarządzanie ryzykiem

### STRUKTURA ORGANIZACYJNA I PROCESY ZARZĄDZANIA RYZYKIEM

Bank dokonuje analizy, oceny, aprobaty oraz zarządza wszystkimi rodzajami ryzyka związanymi z jego działalnością, wynikającymi z przyjętej strategii biznesowej. Proces zarządzania ryzykiem jest realizowany we wszystkich jednostkach i wszystkich poziomach organizacji i pokrywa między innymi: ryzyko kredytowe (włączając ryzyko kontrahenta, ryzyko rezydualne związane z przyjmowanymi zabezpieczeniami i ryzyko koncentracji), ryzyko płynności, ryzyko rynkowe oraz ryzyko operacyjne.

Głównym założeniem strategii zarządzania ryzykiem w Banku jest podejmowanie wyważonego ryzyka przy zachowaniu

zasad wspólnej odpowiedzialności. Koncepcja zarządzania ryzykiem w oparciu o wspólną odpowiedzialność zorganizowana jest na trzech niezależnych poziomach („trzech liniach obrony”):

- Poziom 1 tj. jednostki organizacyjne odpowiedzialne za prowadzenie działalności, z której wynika podejmowanie ryzyka oraz odpowiedzialne za zarządzanie ryzykiem w działalności operacyjnej Banku, jak również za identyfikowanie i raportowanie ryzyka do jednostek 2-giej linii,
- Poziom 2 tj. zarządzanie ryzykiem w Jednostkach organizacyjnych, niezależnie od zarządzania ryzykiem na pierwszej linii oraz działalność komórki do spraw zgodności – jednostki organizacyjne Sektora Zarządzania Ryzykiem, Departament Monitoringu Zgodności, Pion Finansowy, Pion Prawny, Pion Zarządzania Kadrami
- Poziom 3 tj. jednostki Audytu zapewniające niezależną ocenę procesów zarządzania ryzykiem oraz systemu kontroli wewnętrznej.

W zakresie zarządzania ryzykiem Rada Nadzorcza Banku jest upoważniona do podejmowania uchwał w sprawie:

- zatwierdzania strategii działalności Banku oraz zasad ostrożnego i stabilnego zarządzania ryzykiem, uwzględniających strategię zarządzania ryzykiem operacyjnym Banku,
- zatwierdzania ogólnego, dopuszczalnego poziomu ryzyka w Banku („Ogólnego Apetytu na ryzyko”) w ramach procesu szacowania i alokacji kapitału wewnętrznego w danym roku (ICAAP),
- zatwierdzania podstawowej struktury organizacyjnej Banku ustalonej przez Zarząd, dostosowanej do zakresu i profilu podejmowanego ryzyka.

Ponadto, Rada Nadzorcza sprawuje nadzór nad zgodnością polityki Banku w zakresie podejmowania ryzyka ze strategią i planem finansowym Banku oraz realizuje obowiązki Rady wynikające z w/w strategii/regulacji lub innych zatwierdzonych przez Radę Nadzorczą dokumentów.

Zarząd Banku zatwierdza w drodze uchwał:

- Strukturę organizacyjną Banku z dobrze określonymi, przejrzystymi i spójnymi zakresami odpowiedzialności, dostosowaną do zakresu i profilu podejmowanego ryzyka oraz zapewnia oddzielenie funkcji pomiaru, monitorowania i kontroli ryzyka od jednostek prowadzących działania wymagające podejmowania ryzyka;
- Profil Ryzyka Banku poprzez określenie istotnych rodzajów ryzyka, jednocześnie zapewniając wdrożenie procesów zarządzania nimi i/lub alokację kapitału wewnętrznego;
- Strategię działalności Banku, zasady ostrożnego i stabilnego zarządzania ryzykiem stanowiące strategię zarządzania ryzykiem w Banku, w tym ryzykiem operacyjnym;
- Ogólny akceptowalny poziom ryzyka w Banku („Ogólny Apetyt na ryzyko”) w ramach dokumentu podsumowującego proces szacowania i alokacji kapitału wewnętrznego na dany rok.

Zarząd Banku powołał niezależnego Szefa Sektora Zarządzania Ryzykiem (ang. Chief Risk Officer), podlegającego bezpośrednio Prezesowi Zarządu i odpowiedzialnego za zarządzanie i kontrolę ryzyka kredytowego, rynkowego, operacyjnego, a w szczególności za:

- wdrożenie systemu zarządzania ryzykiem w Banku, metod identyfikacji, pomiaru i systemu kontroli oraz sprawozdawczości ryzyka;
- kształtowanie polityki zarządzania ryzykiem i opracowanie systemów oceny i kontroli ryzyka;
- podejmowanie decyzji kredytowych zgodnie z zasadami wynikającymi z procedur kredytowych oraz dokumentów wyznaczających politykę kredytową Banku;
- zapewnienie odpowiedniego poziomu bezpieczeństwa portfela kredytowego;
- zarządzanie portfelem kredytów trudnych (włączając windykację i restrukturyzację wierzytelności).

oraz odpowiada za opracowanie, wprowadzenie oraz aktualizację pisemnych polityk, strategii oraz procedur w zakresie systemu zarządzania ryzykiem, systemu kontroli wewnętrznej oraz szacowania kapitału wewnętrznego i dokonywania przeglądów procesu szacowania i utrzymywania kapitału wewnętrznego oraz polityki zmiennych składników wynagrodzeń.

Procesy zarządzania ryzykiem są wdrażane w Banku na podstawie pisemnych polityk i zasad dotyczących identyfikacji, pomiaru, ograniczania, kontroli, monitorowania i raportowania ryzyka, na które Bank jest narażony, zatwierdzonych przez Zarząd, osoby upoważnione zgodnie z zasadami wydawania aktów normatywnych w Banku lub odpowiednio powołane Komitety.

W ramach systemu zarządzania ryzykiem w Banku działają następujące Komitety:

- Komitet Zarządzania Aktywami i Pasywami,
- Komitet ds. Zarządzania Ryzykiem i Kapitałem, zawierający Komisję ds. Ryzyka Operacyjnego, Systemu Kontroli i Zgodności (BRCC),
- Komitet ds. Ryzyka Sektora Bankowości Detalicznej.

Wiceprezes Zarządu Banku, pełniący jednocześnie funkcję Szefa Sektora Zarządzania Ryzykiem przedstawia Zarządowi Banku do zatwierdzenia strukturę organizacyjną Sektora, która uwzględnia specyfikę zarządzania ryzykiem kredytowym, rynkowym, płynności i operacyjnym w poszczególnych segmentach klientów. Dla tego celu w ramach Sektora Zarządzania Ryzykiem zostały wyodrębnione jednostki organizacyjne odpowiedzialne za:

- zarządzanie ryzykiem kredytowym Bankowości Korporacyjnej,
- zarządzanie ryzykiem kredytowym Bankowości Przedsiębiorstw,
- zarządzanie ryzykiem kredytowym Bankowości Detalicznej,
- zarządzanie należnościami z utratą wartości,
- zarządzanie ryzykiem rynkowym, z uwzględnieniem ryzyka stopy procentowej w księdze bankowej,

- zarządzanie ryzykiem płynności,
- zarządzanie ryzykiem operacyjnym,
- zarządzanie procesem kapitałowym i ryzykiem modeli,
- walidację modeli,
- wsparcie zarządzania ryzykiem w wyżej wymienionych obszarach, w tym w ramach funkcji kontrolnych,
- proces całościowej i ciągłej oceny ryzyka kredytowego (Fundamentalna Ocena Ryzyka Kredytowego).

Menedżerowie z Sektora Zarządzania Ryzykiem i jednostek biznesowych są odpowiedzialni za ustalanie i wdrażanie polityki i praktyki zarządzania ryzykiem w odpowiednich jednostkach biznesowych, nadzór nad ryzykiem w tych jednostkach oraz reagowanie na potrzeby i problemy w nich występujące.

Zarządzanie ryzykiem w Banku wspierane jest przez szereg systemów informatycznych w zakresie:

- oceny ryzyka kredytowego klienta i ekspozycji,
- pomiaru, raportowania i monitoringu ryzyka kredytowego, rynkowego i operacyjnego,
- monitorowania i raportowania zabezpieczeń,
- kalkulacji i raportowania odpisów z tytułu utraty wartości.

W związku z realizacją zaleceń Rekomendacji C KNF obowiązującej od 1 stycznia 2017 roku wprowadzono zmiany w procesach zarządzania ryzykiem. W celu zwiększenia efektywności zarządzania ryzykiem koncentracji m.in. określono apetyt na ryzyko koncentracji, wprowadzono zasady identyfikacji, pomiaru, monitorowania i raportowania ryzyka koncentracji również dla innych niż ryzyko kredytowe, rodzajów ryzyka tj. ryzyka operacyjnego, rynkowego i płynności oraz zwiększono zakres odpowiedzialności Zarządu oraz Rady Nadzorczej w obszarze zarządzania koncentracją.

### ***Istotne rodzaje ryzyka***

Bank zarządza wszystkimi istotnymi rodzajami ryzyka, wynikającymi z realizacji przyjętej strategii biznesowej.

W ramach procesu identyfikacji istotnych rodzajów ryzyka w 2017 roku Zarząd Banku uznał za istotne następujące rodzaje ryzyka:

- Ryzyko kredytowe i ryzyko kredytowe kontrahenta,
- Ryzyko płynności,
- Ryzyko rynkowe w księdze handlowej,
- Ryzyko stopy procentowej w księdze bankowej,
- Ryzyko operacyjne,
- Ryzyko braku zgodności,
- Ryzyko modeli,
- Ryzyko outsourcingu,
- Ryzyko bezpieczeństwa informacji (włączając ryzyko cyberbezpieczeństwa).

Bank monitoruje wszystkie powyższe rodzaje ryzyka. Z uwagi na charakterystykę portfela, w niniejszym rozdziale zostaną przedstawione zasady związane z procesem monitorowania ryzyka kredytowego (w tym ryzyka kontrahenta i koncentracji), operacyjnego, płynności, rynkowego w księdze handlowej i stopy procentowej księgi bankowej.

**Ryzyko kredytowe**, obejmujące również ryzyko kredytowe kontrahenta, wynika z zaangażowania kredytowego lub związanego z zawieraniem i rozliczaniem niżej wymienionych transakcji, i jest to ewentualność wystąpienia strat finansowych w wyniku niedopełnienia zobowiązań finansowych lub umownych przez kredytobiorcę lub kontrahenta. Ryzyko kredytowe jest elementem wielu aspektów działalności Banku zwanych dalej produktami, takich jak:

- kredyty i pożyczki;
- transakcje walutowe oraz na instrumentach pochodnych;
- transakcje na papierach wartościowych;
- finansowanie i obsługa rozliczeń, w tym handlowych (krajowych i zagranicznych);
- transakcje, w których Bank występuje w charakterze pośrednika wobec klientów lub innych osób trzecich.

Zasady opisane w sekcji „Ryzyko kredytowe” niniejszego dokumentu dotyczą różnych rodzajów ekspozycji, które zostały zdefiniowane w odpowiednich Politykach Kredytowych Banku.

Dodatkowo w ramach systemu zarządzania ryzykiem Bank stosuje zasady ograniczania ryzyka kredytowego (w tym poprzez przyjmowanie zabezpieczeń, ograniczając związane z tym **ryzyko rezydualne**) oraz zarządza **ryzykiem koncentracji**, przy uwzględnieniu istotnych czynników ryzyka koncentracji.

**Ryzyko płynności** to ryzyko, że Bank może być niezdolny do wypełnienia w określonym terminie swoich zobowiązań finansowych wobec klienta, kredytodawcy lub inwestora. Pomiar ryzyka płynności prowadzony zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa, a w szczególności z ustawą Prawo bankowe, opiera się o standardy wyznaczone przez regulatora (regulacyjne miary płynności) oraz o wewnętrzne miary ułatwiające zarządzanie tym ryzykiem.

**Ryzyko rynkowe** to ryzyko utraty zysków wskutek zmian stóp procentowych, kursów wymiany walut i cen towarów oraz ich wahań. Ryzyko rynkowe jest związane z portfelem bankowym oraz handlowym. Pomiar ryzyka rynkowego jest prowadzony zgodnie z ustalonymi standardami w celu zapewnienia spójności pomiarów we wszystkich jednostkach oraz możliwości agregacji ryzyka.

**Ryzyko operacyjne** należy rozumieć jako możliwość poniesienia strat w wyniku niewłaściwych lub wadliwych procesów wewnętrznych, czynników ludzkich, systemów technicznych lub zdarzeń zewnętrznych. Ryzyko operacyjne obejmuje ryzyko utraty reputacji, związane ze zdarzeniami ryzyka operacyjnego oraz z praktykami biznesowymi oraz rynkowymi. Ryzyko operacyjne obejmuje również ryzyko prawne i ryzyko braku zgodności. Ryzyko operacyjne nie obejmuje ryzyka strategicznego i ryzyka potencjalnych strat wynikających z decyzji związanych z podejmowaniem ryzyka kredytowego, rynkowego, ryzyka płynności lub ryzyka związanego z działalnością ubezpieczeniową.

W ramach ryzyka operacyjnego identyfikowane są następujące ryzyka trudnomierzalne, uznane za istotne: ryzyko braku zgodności, ryzyko modeli, ryzyko outsourcingu i ryzyko bezpieczeństwa informacji (włączając ryzyko cyberbezpieczeństwa).

## RYZIKO KREDYTOWE

Głównym celem w zakresie zarządzania ryzykiem kredytowym jest wspieranie długoterminowego planu stabilnego rozwoju portfela kredytowego przy zachowaniu jego odpowiedniej jakości. Służą temu obowiązujące w Banku regulacje i wdrożone procesy kontrolne.

### Zasady polityki zarządzania ryzykiem kredytowym

Za ustalanie zasad Polityki Kredytowej Bankowości Korporacyjnej i Polityki Kredytowej Bankowości Przedsiębiorstw, oraz polityk kredytowych Bankowości Detalicznej, a także pozostałych polityk i procedur, monitorowanie wyników zarządzania ryzykiem kredytowym, bieżącą ocenę ryzyka kredytowego portfela oraz zatwierdzanie indywidualnie znaczących limitów ryzyka kredytowego odpowiedzialne są jednostki zarządzania ryzykiem. Zasady akceptacji ryzyka są dostosowywane do strategii Banku, ogólnego akceptowanego poziomu ryzyka, wyników portfela kredytowego oraz wyników kontroli wewnętrznej.

Zgodnie z charakterem prowadzonej przez Bank działalności, portfel kredytowy został podzielony według metod zarządzania na dwie kategorie:

- ekspozycje kredytowe klientów zarządzanych na bazie klasyfikacji (podejście indywidualne),
- ekspozycje kredytowe klientów zarządzanych na bazie przeterminowania (podejście grupowe).

Kryterium odróżniającym klientów zarządzanych na bazie klasyfikacji (indywidualne podejście) od klientów zarządzanych na bazie przeterminowania (podejście grupowe) jest poziom ekspozycji wobec klienta lub grupy. W szczególnych przypadkach, każda ekspozycja może być oceniana indywidualnie,

W przypadku klientów Bankowości Korporacyjnej i Bankowości Przedsiębiorstw oraz działalności w zakresie bankowości inwestycyjnej w skali całej organizacji, proces kredytowy opiera się na szeregu fundamentalnych zasad, takich jak:

- wspólna odpowiedzialność obszaru biznesu i niezależnych jednostek zarządzania ryzykiem za jakość portfela i procesu kredytowego oraz ponoszone straty kredytowe;
- postępowanie zgodnie z wytycznymi dotyczącymi portfela w celu zapewnienia jego dywersyfikacji i zachowania równowagi pomiędzy ryzykiem i kapitałem;
- wprowadzenie systemu kompetencji kredytowych, który zakłada, iż kompetencje kredytowe mogą być przyznane upoważnionym, przeszkolonym i doświadczonym pracownikom jednostek zarządzania ryzykiem na podstawie ich dotychczasowego doświadczenia zawodowego oraz umiejętności i zdolności oceny ryzyka;
- wymóg podejmowania decyzji kredytowej przez co najmniej dwóch upoważnionych pracowników Banku posiadających stosowne limity kompetencyjne dla wszystkich istotnych ekspozycji;
- uzależnienie wymaganego szczebla akceptacji od ponoszonego ryzyka – ekspozycje związane z większym ryzykiem (uwzględniające wielkość i poziom ryzyka) wymagają zatwierdzenia na wyższym szczeblu decyzyjnym;
- stosowanie zróżnicowanych i adekwatnych standardów oceny ryzyka do każdego kredytobiorcy i zaangażowania, w tym w ramach działań naprawczych;
- określenie ratingu ryzyka dla każdego dłużnika i ekspozycji w spójnym procesie ratingowym w oparciu m.in. o wyniki modeli ratingowych lub scoringowych;
- okresowe monitorowanie wyników z działalności klientów oraz identyfikowanie negatywnych zmian w ich sytuacji, które wymagają podjęcia natychmiastowych działań klasyfikujących należność lub działań naprawczych;
- wymóg zatwierdzania odstępstw od zasad Polityki Kredytowej na wyższych szczeblach organizacyjnych, w celu zapewnienia kontroli realizacji jej zasad przez kierownictwo wyższego szczebla, z zachowaniem zgodności z wewnętrznymi aktami normatywnymi obowiązującymi w Banku, przepisami prawa powszechnie obowiązującymi oraz regulacjami wydawanymi przez właściwych regulatorów.

W Sektorze Bankowości Detalicznej (SBD) Bank posiada zatwierdzone przez Zarząd polityki kredytowe dla poszczególnych produktów kredytowych oferowanych przez SBD.

Ryzyko kredytowe w tym obszarze zarządzane jest przy pomocy:

- szczegółowych polityk kredytowych określających zasady badania zdolności kredytowej i wiarygodności kredytowej;
- systemu przyznawania kompetencji kredytowych oraz niezależnego nadzorowania jakości pracy analityków kredytowych;
- systemu monitorowania jakości narzędzi informatycznych wspomagających analizę zdolności i wiarygodności kredytowej;

- systemu pomiaru i kontroli ryzyka w portfelach kredytowych, na które składają się m.in: szczegółowy system informacji zarządczej o jakości portfela kredytowego oraz czynności windykacyjnych, identyfikacja ekspozycji z utratą wartości, monitorowanie przeterminowań, monitorowanie benchmarków itp., zatwierdzonych przez Zarząd limitów wewnętrznych określających parametry portfela kredytowego;
- zatwierdzonych przez Zarząd zasad polityki windykacyjnej oraz politykę ochrony przed nadużyciami oraz politykę autoryzacji transakcji dokonanych na kartach kredytowych i debetowych;
- sprawozdań, informacji na temat jakości portfela kredytowego na Komitecie ds. Ryzyka Sektora Bankowości Detalicznej, Komitecie Zarządzania Ryzykiem i Kapitałem oraz Komitecie ds. Ryzyka i Kapitału przy Radzie Nadzorczej;
- zasad przeprowadzania testów warunków skrajnych;
- monitoringu działania modeli scoringowych oraz pomiaru i identyfikacji ekspozycji z utratą wartości;
- monitoringu zachowań klientów Banku w Biurze Informacji Kredytowej (BIK);
- polityki wyceny zabezpieczeń kredytów zabezpieczonych hipotecznie oferowanych przez SBD.

Każdy portfel jest poddawany minimum raz w roku testom warunków skrajnych.

## Ocena i pomiar ryzyka kredytowego

Bank stosuje spójną metodykę ratingową w stosunku do całego portfela kredytów w Bankowości Korporacyjnej i Bankowości Przedsiębiorstw, co ułatwia porównanie zaangażowania kredytowego w ramach wszystkich sektorów działalności, regionów geograficznych i produktów.

Rating ryzyka dłużnika i rating limitu dłużnika są elementami oceny ryzyka kredytowego związanego z udzielonymi produktami. Rating ryzyka dłużnika odzwierciedla szacunkowe prawdopodobieństwo niewywiązania się przez dłużnika ze zobowiązania w ciągu 1 roku i jest obliczany zazwyczaj przy wykorzystaniu modeli statystycznych, ocen zewnętrznych agencji ratingowych lub modeli scoringowych.

Rating limitu dłużnika, jako miara oceny ryzyka w horyzoncie średnio i długoterminowym, uwzględnia również dodatkowe parametry jakościowe, między innymi: cykliczność branży, jakość zarządu, strategię biznesową klienta, ryzyko oddziaływania na klienta niekorzystnych zmian regulacyjnych czy jawność i jakość procesów kontroli.

Do każdego limitu kredytowego jest przypisany rating ryzyka limitu, który uwzględnia rating ryzyka dłużnika i parametry transakcji np. zabezpieczenie prawne, pomniejszające straty poniesione w wyniku niewykonania zobowiązania bądź rodzaj produktu. W ten sposób rating ryzyka limitu określa potencjalną oczekiwaną stratę z tytułu transakcji.

Pomiar ryzyka kredytowego jest dokonywany na wielu poziomach, w tym:

- na poziomie limitu, który może obejmować jeden lub więcej kontraktów, dyspozycji lub transakcji;
- na poziomie dłużnika, w przypadku przyznania dłużnikowi kilku limitów, co pozwala ocenić łączne ryzyko braku spłaty zobowiązań przez dłużnika;
- na poziomie grupy powiązanych dłużników;
- na poziomie portfela, przy czym rating ryzyka portfela jest obliczany jako średnia indywidualnych ratingów ekspozycji ważonych wielkością ekspozycji.

W przypadku kwoty zaangażowania metody pomiaru rozpoczynają się od tych najprostszych, takich jak wartość aktywów, a kończą na skomplikowanych, takich jak ocena potencjalnych kosztów zastąpienia aktywa przy transakcji na instrumentach pochodnych. Procesy zastosowane do pomiarów także są różne, począwszy od prostego obliczania sald, a skończywszy na złożonej wielokrotnej symulacji.

W zakresie detalicznych ekspozycji kredytowych Bank wykorzystuje modele oceny punktowej, opracowane na podstawie historii zachowania własnych klientów. Modele te analizują zachowanie klienta w Biurze Informacji Kredytowej oraz cechy demograficzne klientów. Jakość działania modeli scoringowych podlega ocenie bieżącej oraz monitorowaniu rocznemu. W jej wyniku wprowadzane są zmiany w modelu lub polityce kredytowej.

Pomiar ryzyka kredytowego portfela detalicznego opiera się o dedykowane modele scoringowe oraz techniki raportowania obejmujące analizę wskaźników dotyczących nowych klientów oraz istniejących portfeli bez utraty wartości i z utratą wartości.

Skuteczność modeli scoringowych stosowanych w procesie oceny ryzyka jest regularnie monitorowana za pomocą raportów badających stabilność populacji, raportów KS (Kolmogorowa-Smirnowa) i sprawozdań dotyczących jakości portfela (wskaźniki przeterminowań i strat). Każdy model scoringowy podlega corocznej walidacji.

## Monitoring ryzyka kredytowego

Za monitorowanie prawdopodobieństwa niewywiązania się z zobowiązań przez dłużnika odpowiedzialne są jednostki zarządzania ryzykiem, przy wsparciu jednostek biznesowych odpowiedzialnych za współpracę z klientem.

Monitorowanie i zarządzanie ekspozycją na ryzyko kredytowe jest dokonywane na dwóch poziomach: (a) na poziomie klienta, (b) na poziomie portfela.

Monitorowanie i zarządzanie ekspozycją na poziomie klienta odbywa się m.in. poprzez okresowe raporty kontrolne, proces wczesnego ostrzegania, okresowe analizy sytuacji klienta.

Monitorowanie wyników portfela i identyfikowanie trendów w portfelu realizowane jest przy pomocy regularnej informacji zarządczej i raportów kontrolnych, które umożliwiają także aktywne reagowanie w przypadku niepokojących sygnałów

lub trendów.

Oprócz analizy raportów informacji zarządczej, menedżerowie ryzyka odbywają regularne spotkania dotyczące portfela z udziałem przedstawicieli jednostek biznesowych, w celu dokonania przeglądu potencjalnych transakcji i przeanalizowania kwestii kredytowych.

W Sektorze Bankowości Detalicznej monitoringowi podlegają modele ocen scoringowych, pomiaru utraty wartości, poziom przeterminowań, efektywność działań windykacyjnych, limity wewnętrzne, zachowania klientów w BIK, benchmarki itp.

## Ograniczanie ryzyka

Ograniczanie ryzyka kredytowego w ramach określonego apetytu na ryzyko jest stałym i kluczowym elementem procesu zarządzania ryzykiem w Banku. Jest ono prowadzone poprzez:

- selekcję klientów i zatwierdzanie kredytów:
  - wyznaczanie rynku docelowego oraz kryteriów doboru klientów;
  - wyznaczanie maksymalnych, dopuszczalnych limitów zaangażowania kredytowego poprzez limity dla określonych ratingów ryzyka lub poprzez kryteria akceptacji ryzyka;
  - ustanowienie i monitorowanie odpowiednich limitów, w celu ograniczenia ryzyka koncentracji zaangażowań;
  - wyznaczanie i utrzymywanie wysokich standardów analizy informacji o kredytobiorcy (due diligence);
  - ustanawianie standardów w zakresie procesu kredytowego w celu zapewnienia spójnego podejścia do danych segmentów;
  - stosowanie określonych standardów dokumentacji kredytowej;
- stosowanie zabezpieczeń w celu ograniczenia ryzyka i zarządzanie ryzykiem rezydualnym:
  - określanie akceptowalnych zabezpieczeń oraz ich klasyfikacja ze względu na możliwość odzysku w przypadku egzekucji;
  - ustanawianie zabezpieczeń w odpowiedniej formie prawnej (standardy dokumentacji);
  - określanie oczekiwanej struktury zabezpieczeń lub relacji wartości kredytu do wartości zabezpieczenia;
  - wycena rzeczowych zabezpieczeń przez dedykowane i wyspecjalizowane służby w Banku z wykorzystaniem wycen zewnętrznych tam, gdzie zachodzi taka potrzeba;
- monitorowanie i system wczesnego ostrzegania:
  - okresowe monitorowanie ekspozycji kredytowych i stosowanie systemu wczesnego ostrzegania;
  - regularne przeglądy portfela zapewniające identyfikację niekorzystnych tendencji i koncentracji;
  - aktywne zarządzanie portfelem poprzez wdrażanie odpowiednich zmian w strategii kredytowej w oparciu o przeglądy portfela lub testy warunków skrajnych.

## Polityka stosowania zabezpieczeń

Poza ogólnymi zasadami ograniczania ryzyka kredytowego, Bank posiada zdefiniowane zasady, specyficzne dla obszaru korporacyjnego i detalicznego, dla przyjmowania, oceny, ustanawiania i monitorowania różnych rodzajów zabezpieczeń, przede wszystkim w formie gwarancji, poręczeń i podobnych instrumentów wsparcia ale również zastawu na środkach trwałych, (zwanym dalej łącznie: zabezpieczeniami). Zasady te służą minimalizowaniu ryzyka rezydualnego związanego z przyjmowaniem zabezpieczeń.

Dodatkowym czynnikiem ograniczającym to ryzyko jest fakt, że w odniesieniu do finansowania przedsiębiorstw i osób prowadzących działalność gospodarczą podstawowym źródłem spłaty wierzytelności Banku są przychody z bieżącej działalności klientów, będące kluczowym elementem oceny zdolności kredytowej potencjalnych kredytobiorców.

W celu zdwersyfikowania ryzyka związanego z zabezpieczeniami, Bank przyjmuje różne rodzaje zabezpieczeń:

- w obszarze Bankowości Detalicznej są to przede wszystkim nieruchomości mieszkalne,
- w obszarze Bankowości Korporacyjnej i Bankowości Przedsiębiorstw przyjmowane są przede wszystkim:
  - gwarancje i poręczenia,
  - zabezpieczenia gotówkowe,
  - papiery wartościowe,
  - należności,
  - zapasy,
  - nieruchomości,
  - maszyny i urządzenia (w tym pojazdy mechaniczne).

Szczegółowe procedury określające rodzaje akceptowanych przez Bank zabezpieczeń i zasady ich ustanowienia i określania ich wartości oraz wydzielenie specjalistycznej jednostki ryzyka odpowiedzialnej za proces zarządzania zabezpieczeniami pozwoliło na wypracowanie odpowiednich standardów dla tego procesu, obejmujących m.in.:

- kryteria akceptacji i wyceny zabezpieczeń,
- standardy dokumentacji,
- zasady oraz częstotliwość monitoringu i aktualizacji wartości zabezpieczeń (w tym inspekcji).

Ponadto w regulacjach kredytowych Bankowości Przedsiębiorstw określone są takie parametry jak:

- wymagana struktura zabezpieczeń dla poszczególnych rodzajów wierzytelności kredytowych,

- relacje wartości kredytu do wartości zabezpieczenia dla poszczególnych typów zabezpieczeń,
- pożądana struktura poszczególnych rodzajów zabezpieczeń w portfelu wierzytelności kredytowych.

Bank okresowo kontroluje, czy bieżąca struktura portfela zabezpieczeń w Bankowości Przedsiębiorstw jest zgodna z założeniami oraz czy wartość zabezpieczeń jest wystarczająca.

W ramach Bankowości Korporacyjnej oczekiwana wartość kredytu do wartości zabezpieczenia określana jest każdorazowo w decyzji kredytowej. Relacja ta jest również przedmiotem okresowej kontroli/monitorowania.

Podstawowym zabezpieczeniem w przypadku Sektora Bankowości Detalicznej jest wpis w księdze wieczystej uzyskiwany dla kredytów zabezpieczonych hipotecznie. Bank stosuje również ubezpieczenie pomostowe chroniące od ryzyka zaprzestania obsługi zadłużenia przez dłużnika w okresie od wypłaty kredytu do ustanowienia zabezpieczenia w postaci wpisu w księdze wieczystej.

Ocena wartości zabezpieczenia dokonywana jest każdorazowo na podstawie operatu szacunkowego nieruchomości, zleconego przez Bank. Operaty szacunkowe są weryfikowane przez niezależny, wewnętrzny zespół wycen, zgodnie z wytycznymi w zakresie wycen nieruchomości stanowiących zabezpieczenie kredytów na nieruchomości dla Klientów Indywidualnych Sektora Bankowości Detalicznej. Jakość pracy zespołu wycen podlega monitorowaniu.

W Banku na dzień 31 grudnia 2017 roku finansowy efekt uwzględnienia odzysku z przyjętych zabezpieczeń dla należności od klientów z rozpoznaną utratą wartości w analizie indywidualnej wyniósł 138 734 tys. zł (31 grudnia 2016 roku: 46 874 tys. zł). Jest to kwota, o którą poziom wymaganych odpisów z tytułu utraty wartości przypisanych do tego portfela byłby wyższy, gdyby przy szacowaniu odpisu nie zostały uwzględnione przepływy z tych zabezpieczeń.

### **Ryzyko koncentracji w działalności kredytowej**

W celu zapobiegania niekorzystnym zdarzeniom wynikającym z nadmiernej koncentracji, Bank ogranicza ryzyko koncentracji ustanawiając limity wynikające z przepisów zewnętrznych oraz norm koncentracji przyjętych wewnętrznie, tak, aby zapewnić odpowiednie rozproszenie ryzyka w portfelu. Bank ustanawia Ogólne i Szczegółowe limity ograniczające ryzyko koncentracji kredytowej, adekwatnie do zaakceptowanego apetytu na ryzyko Banku i strategii biznesowej.

W ramach zarządzania ryzykiem kredytowym Bank w szczególności uwzględnia ryzyko wynikające z:

- ekspozycji wobec pojedynczych podmiotów (w tym uwzględniania wpływu zaangażowania wobec pojedynczej izby rozliczeniowej - CCP na poziom ponoszonego ryzyka koncentracji, w szczególności w sytuacji potencjalnego braku możliwości wywiązania się izby rozliczeniowej ze zobowiązań) lub podmiotów powiązanych kapitałowo lub ekonomicznie (ryzyko koncentracji kontrahenta),
- ekspozycji wobec podmiotów z tej samej branży, sektora gospodarczego, prowadzących podobny rodzaj działalności lub prowadzących obrót podobnymi towarami (ryzyko koncentracji branży),
- ekspozycji wobec podmiotów z tego samego regionu geograficznego, jak również poszczególnych krajów (ryzyko koncentracji geograficznej),
- ekspozycji wobec podmiotów należących do Grupy kapitałowej Banku
- ekspozycji wobec kontrahentów w ramach transakcji pochodnych,
- stosowanych technik ograniczania ryzyka kredytowego (ekspozycji zabezpieczonych tym samym rodzajem zabezpieczenia), w tym z tytułu dużych pośrednich ekspozycji kredytowych takich jak pojedynczy wystawca (ryzyko koncentracji zabezpieczenia),
- specyfiki produktowej/portfeli Banku oraz długości trwania ekspozycji,
- poszczególnych produktów, rynków lub walut.

Wyznaczone ogólne limity koncentracji zatwierdzone są na poziomie Zarządu Banku i monitorowane zgodnie z zasadami odpowiedniej Polityki, głównie przez Komitet ds. Zarządzania Ryzykiem i Kapitałem. Menedżerowie poszczególnych jednostek zarządzania ryzykiem kredytowym i jednostek biznesowych określają (o ile jest to adekwatne) szczegółowe wewnętrzne limity koncentracji oraz częstotliwość ich kontroli i raportowania, a także zasady akceptacji przekroczeń tych limitów wraz z planem działania. Przekroczenia limitów są raportowane, w zależności od szczegółowych wymogów Polityki, do akceptacji odpowiednich osób, Komitetu ds. Zarządzania Ryzykiem i Kapitałem i Zarządu Banku wraz z planem działania.

W obszarze koncentracji zabezpieczeń, zgodnie z Rekomendacją S, są ustanowione i kontrolowane odpowiednie limity zaangażowań zabezpieczonych hipotecznie.

### ***Ryzyko koncentracji zaangażowania wobec dłużnika***

Bank dąży do ograniczenia koncentracji zaangażowania wobec pojedynczych klientów lub klientów powiązanych. Według danych z dnia 31 grudnia 2017 roku zaangażowanie Banku w transakcje z grupami klientów dotyczące portfela bankowego, wobec których łączne zaangażowanie przekracza 10% funduszy własnych Banku (zdefiniowanych w dalszej części sprawozdania), wynosi 7 286 844 tys. zł, czyli 148 % tych funduszy (31 grudnia 2016 roku: 7 221 065 tys. zł, tj. 153%). W 2017 roku, jak i w 2016 roku, Bank spełniał przepisy dotyczące limitów koncentracji zaangażowań.



Koncentracja zaangażowań wobec poszczególnych największych niebankowych kredytobiorców Banku:

w tys. zł	31.12.2017			31.12.2016		
	Zaangażowanie bilansowe*	Zaangażowanie z tytułu udzielonych zobowiązań finansowych i gwarancyjnych	Łączne zaangażowanie	Zaangażowanie bilansowe*	Zaangażowanie z tytułu udzielonych zobowiązań finansowych i gwarancyjnych	Łączne zaangażowanie
KLIENT 1	1 000 000	-	1 000 000	1 000 000	-	1 000 000
GRUPA 2	828 101	115 658	943 759	431 855	156 716	588 571
GRUPA 3	261 317	574 317	835 634	115 751	763 725	879 476
KLIENT 4	191 400	558 600	750 000	316 900	433 100	750 000
KLIENT 5	251 522	475 980	727 502	564 798	500 185	1 064 983
GRUPA 6	557 053	83 530	640 583	216 836	85 968	302 804
GRUPA 7	18	618 348	618 366	14	641 332	641 346
GRUPA 8	396 000	205 185	601 185	396 000	205 445	601 445
KLIENT 9	600 000	-	600 000	600 000	-	600 000
GRUPA 10	74 439	495 376	569 815	187 415	323 310	510 725
GRUPA 11	-	-	-	531 149	53 370	584 519
<b>Razem</b>	<b>4 159 850</b>	<b>3 126 994</b>	<b>7 286 844</b>	<b>4 360 718</b>	<b>3 163 151</b>	<b>7 523 869</b>

\*Nie obejmuje zaangażowania z tytułu posiadanych akcji i innych papierów wartościowych

Limity maksymalnego zaangażowania Banku określa Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Prawo bankowe oraz rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 575/2013 z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie wymogów ostrożnościowych dla instytucji kredytowych i firm inwestycyjnych, zmieniające rozporządzenie (UE) nr 648/2012 („Rozporządzenia nr 575/2013”). Przy zachowaniu warunków określonych przepisami Rozporządzenia nr 575/2013 dopuszcza się utrzymywanie przez Bank przekroczenia limitów koncentracji wierzytelności ponad limity określone w art. 71 ustawy – Prawo bankowe wyłącznie w zakresie wierzytelności wynikających z operacji zaliczanych do portfela handlowego. Fundusze własne dla celów wyznaczania limitów zaangażowania określonych w ustawie Prawo Bankowe ustalone zostały zgodnie z Rozporządzeniem nr 575/2013.

Według stanu na dzień 31 grudnia 2017 roku Bank posiadał zaangażowanie wobec jednego podmiotu przekraczające ustawowe limity koncentracji zaangażowań. Przekroczenie limitu dotyczyło zaangażowania wynikającego z transakcji zaliczanych do portfela handlowego. Z tytułu przekroczenia limitu koncentracji zaangażowań wyznaczony został dodatkowy wymóg kapitałowy, który włączony został do rachunku całkowitego wymogu kapitałowego na dzień 31 grudnia 2017 roku.

#### Ryzyko koncentracji zaangażowania wobec branży\*

Ze względu na duże zróżnicowanie klientów reprezentujących poszczególne sektory gospodarki w poniższej tabeli przedstawiono zagregowane dane dotyczące zaangażowań (brutto) Banku w branży gospodarki.

Branża gospodarki według PKD*	31.12.2017		31.12.2016	
	w tys. zł	w %	w tys. zł	w %
Handel hurtowy, z wyłączeniem handlu pojazdami samochodowymi	4 458 076	18,2%	4 122 906	17,3%
Finansowa działalność usługowa, z wyłączeniem ubezpieczeń i funduszy emerytalnych	3 039 423	12,4%	2 493 023	10,4%
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych	2 645 822	10,8%	2 526 268	10,6%
Produkcja artykułów spożywczych	1 071 761	4,4%	1 169 614	4,9%
Wytwarzanie i przetwarzanie koksu i produktów rafinacji ropy naftowej	884 023	3,6%	936 473	3,9%
Handel detaliczny, z wyłączeniem handlu detalicznego pojazdami samochodowymi	825 311	3,4%	1 313 366	5,5%
Handel hurtowy i detaliczny pojazdami samochodowymi, naprawa pojazdów samochodowych	739 417	3,0%	582 693	2,4%
Górnictwo rud metali	727 502	3,0%	1 064 982	4,5%
Produkcja metalowych wyrobów gotowych, z wyłączeniem maszyn i urządzeń	657 375	2,7%	615 380	2,6%
Produkcja pojazdów samochodowych, przyczep i naczep, z wyłączeniem motocykli	633 978	2,6%	512 187	2,1%
<b>„10” branż gospodarki</b>	<b>15 682 688</b>	<b>64,1%</b>	<b>15 336 892</b>	<b>64,3%</b>
<b>Pozostałe branże</b>	<b>8 789 811</b>	<b>35,9%</b>	<b>8 531 484</b>	<b>35,7%</b>
<b>Razem</b>	<b>24 472 499</b>	<b>100,0%</b>	<b>23 868 376</b>	<b>100,0%</b>

\*Zaangażowanie bilansowe i pozabilansowe brutto wobec klientów instytucjonalnych (w tym banków), w oparciu o NACE Revision 2.

Należności brutto od klientów i banków w podziale na typ prowadzonej działalności:

w tys. zł	31.12.2017	31.12.2016
<b>Należności brutto od podmiotów gospodarczych i banków</b>		
finansowa	2 809 513	2 209 402
produkcyjna	4 041 837	4 391 227
usługowa	4 528 131	4 402 099
pozostała	2 718 123	2 242 082
	<b>14 097 604</b>	<b>13 244 810</b>
<b>Należności brutto od klientów indywidualnych</b>	<b>7 092 085</b>	<b>6 696 898</b>
	(patrz nota 18, 23)	
	<b>21 189 689</b>	<b>19 941 708</b>

### Zarządzanie ekspozycjami z rozpoznaną utratą wartości

Ekspozycje dla których zidentyfikowana została utrata wartości lub istnieje zagrożenie utraty wartości, są zarządzane przez wyspecjalizowaną jednostkę w ramach Sektora Zarządzania Ryzykiem. W zależności od sytuacji ekonomicznej lub prawnej, Bank podejmuje wobec nich działania naprawcze bądź windykacyjne przewidziane przepisami prawa.

Bank uznaje, że bilansowa ekspozycja kredytowa utraciła wartość, zaś strata z tytułu utraty wartości została poniesiona, gdy spełnione zostały dwa warunki:

- istnieją obiektywne dowody (przesłanki) utraty wartości wynikające z jednego lub więcej zdarzeń, mających miejsce po początkowym ujęciu bilansowej ekspozycji kredytowej w księgach rachunkowych; oraz
- zdarzenie (lub zdarzenia) powodujące stratę ma wpływ na oczekiwane przyszłe przepływy pieniężne, wynikające z bilansowej ekspozycji kredytowej lub grupy bilansowych ekspozycji kredytowych, których wiarygodne oszacowanie jest możliwe.

Bank identyfikuje następujące zdarzenia/przesłanki, których następstwem może być utrata wartości ekspozycji bilansowych:

- pojawienie się istotnych trudności finansowych dłużnika,
- niedotrzymywanie warunków umowy, np. opóźnienia w spłacie rat kapitałowych lub odsetkowych,
- pojawienie się przyczyn ekonomicznych lub prawnych związanych z trudnościami finansowymi kredytobiorcy wraz z wyrażeniem zgody przez Bank na warunki finansowe wobec kredytobiorcy, których kredytodawca nie brałby pod uwagę w innym przypadku,
- wysokie prawdopodobieństwo upadłości klienta lub uzyskanie informacji o wszczęciu postępowania upadłościowego,
- krajowa lub lokalna sytuacja gospodarcza, która może mieć związek z niespłaceniem ekspozycji,
- opóźnienie w spłacie powyżej 60 dni,
- znaczące pogorszenie oceny ratingowej klienta,
- wniosek Banku o wszczęcie postępowania egzekucyjnego wobec klienta,
- obniżenie ratingu kontrahenta przez uznaną i akceptowaną przez Bank zewnętrzną instytucję oceny wiarygodności kredytowej,

oraz inne zdarzenia, które mogą mieć negatywny wpływ na możliwe do oceny przyszłe przepływy gotówkowe wynikające z bilansowej ekspozycji kredytowej.

Dla klientów ocenianych na podstawie zaległości obiektywnym dowodem utraty wartości ekspozycji kredytowych jest przede wszystkim przekroczenie określonych progów dni zaległości.

Kadra zarządzająca ryzykiem kredytowym regularnie ocenia adekwatność ustanowionych odpisów na ekspozycjach z rozpoznaną utratą wartości.

### *Klienci zarządzani na bazie klasyfikacji (oceniani indywidualnie)*

Utrata wartości jest określana przez szacowanie straty na ekspozycji, odrębnie dla każdej ekspozycji, uwzględniając:

- łączne zaangażowanie klienta,
- szanse utrzymania się na rynku modelu biznesowego klienta i zdolność do pomyślnego rozwiązania problemów finansowych,
- pokrycie przez klienta swoich zobowiązań generowanymi przepływami pieniężnymi,
- kwoty i terminy oczekiwanych spłat należności,
- prawdopodobieństwo realizacji udzielonych zobowiązań warunkowych,
- możliwa do odzyskania wartość zabezpieczenia i prawdopodobieństwo udanego przejęcia zabezpieczenia (z uwzględnieniem wszystkich ryzyk prawnych oraz kosztów utrzymywania zabezpieczenia do momentu zbycia),

- oczekiwane wpływy środków z tytułu prowadzonego postępowania egzekucyjnego, upadłościowego lub likwidacji,
- oszacowane prawdopodobne koszty związane z dochodzeniem zaległych płatności,
- w niektórych przypadkach również cena rynkowa wierzytelności.

Poziom odpisów na znaczących ekspozycjach zarządzanych na bazie klasyfikacji jest przeglądany miesięcznie. Przegląd obejmuje posiadane zabezpieczenia oraz weryfikację wartości dokonanych i oczekiwanych spłat.

#### *Klienci zarządzani na bazie dni zaległości (oceniani portfelowo)*

Dla ekspozycji, które nie są uznane za znaczące, utrata wartości jest obliczana na bazie portfelowej, zasadniczo w oparciu o zaległości w spłacie. Stosowane jest podejście sformalizowane, które przypisuje progresywnie tym wyższy odpis, im dłużej klient zalega ze spłatą kredytu.

W przypadku klientów Sektora Bankowości Detalicznej podstawowym kryterium rozpoznania utraty wartości jest wystąpienie opóźnień w spłacie rat kapitałowo-odsetkowych, minimalnej kwoty do zapłaty, prowizji lub przekroczenia dozwolonego salda. Na potrzeby wyliczenia odpisów z tytułu utraty wartości przyjmuje się, że kryterium to spełnione jest w przypadku wystąpienia opóźnienia w spłacie równego lub przekraczającego 90 dni w momencie wyliczenia utraty wartości.

Za dodatkowe przestanki utraty wartości uznawane są:

- śmierć, trwale kalectwo lub poważna choroba,
- nadużycie finansowe,
- uzyskanie informacji o wszczęciu postępowania upadłościowego klienta lub ogłoszenie przez klienta upadłości,
- utrata wartości lub zagrożenie utraty wartości zabezpieczenia,
- pobyt klienta w areszcie lub więzieniu,
- częściowe umorzenie kapitału,
- wypowiedzenie umowy,
- wniosek Banku o wszczęcie postępowania egzekucyjnego wobec klienta.

Poniżej zaprezentowano zestawienie określające maksymalną ekspozycję Banku na ryzyko kredytowe:

<i>w tys. zł</i>	<b>Nota</b>	<b>31.12.2017</b>	<b>31.12.2016</b>
Należności od Banku Centralnego*	17	29 031	283 595
Należności od banków (brutto)	18	837 277	587 150
Należności od klientów instytucjonalnych (brutto)**		13 260 327	12 657 660
Należności od klientów indywidualnych (brutto)***		7 092 085	6 696 898
Dłużne papiery wartościowe przeznaczone do obrotu	19	1 143 908	2 605 028
Instrumenty pochodne	19	1 018 132	1 167 134
Instrumenty pochodne zabezpieczające	20	-	12 244
Dłużne papiery wartościowe dostępne do sprzedaży	21	17 439 439	19 072 371
Inne aktywa finansowe	28	98 110	93 727
Zobowiązania warunkowe udzielone	39	16 853 090	16 906 189
		<b>57 771 399</b>	<b>60 081 996</b>

\* W 2016 roku w wartości należności od Banku Centralnego dodatkowo uwzględniono złożone lokaty w kwocie 280 008 tys. PLN.

\*\* Na koniec 2017 wartość zabezpieczeń pomniejszających maksymalną ekspozycję na ryzyko kredytowe dla należności od klientów instytucjonalnych wyniosła 2 279 820 tys. PLN w porównaniu do 2 670 621 tys., PLN w 2016.

\*\*\* Na koniec 2017 wartość zabezpieczeń pomniejszających maksymalną ekspozycję na ryzyko kredytowe dla należności od klientów indywidualnych wyniosła 1 481 839 tys. PLN w porównaniu do 1 321 925 tys., PLN w 2016.

Poniżej został zaprezentowany portfel Banku, pogrupowany na należności klientów ze stwierdzoną utratą oraz należności bez utraty wartości. Zaprezentowano również szczegóły odpisów z tytułu utraty wartości.

Zgodnie z podejściem do zarządzania ryzykiem kredytowym, Bank wyodrębnia portfel zarządzany na podstawie indywidualnej klasyfikacji (należności oceniane indywidualnie) oraz na podstawie portfelowej klasyfikacji (należności oceniane portfelowo).

Ekspozycje oceniane indywidualnie, bez rozpoznanej utraty wartości klasyfikowane są na podstawie wewnętrznych ratingów ryzyka przyjmujących wartości od 1 do 7, przy czym kategoria ryzyka 1 jest ratingiem najlepszym.

Ekspozycjom ocenianym indywidualnie z rozpoznaną utratą wartości nadawane są ratingi od 8 do 10.

Wewnętrzne ratingi ryzyka są otrzymywane w kompleksowym procesie oceny kredytowej, na który składają się modele i metodyki ratingowe, dodatkowe korekty wynikające m.in. z posiadanego wsparcia i z zabezpieczenia oraz wszelkie inne zdefiniowane procesy stosowane, w celu uzyskania ratingów ryzyka.

Rating ryzyka określa prawdopodobieństwo niewywiązania się przez dłużnika z zobowiązań w okresie jednego roku. Ratingi od 1 do 4- włącznie są traktowane jako odpowiednik ratingów z poziomu inwestycyjnego zewnętrznych agencji oceny wiarygodności kredytowej, co oznacza, że świadczą o niskim bądź średnim poziomie ryzyka kredytowego. Ratingi poniżej 4- świadczą o podwyższonym poziomie ryzyka kredytowego, przy czym rating 7 oznacza wysokie ryzyko

kredytowe i niską zdolność do obsługi zobowiązań nawet przy sprzyjających warunkach makroekonomicznych. Struktura portfela zaangażowań wobec klientów z punktu widzenia ryzyka kredytowego:

w tys. zł	31.12.2017			31.12.2016		
	Należności od klientów instytucjonalnych	Należności od klientów indywidualnych	Należności od banków	Należności od klientów instytucjonalnych	Należności od klientów indywidualnych	Należności od banków
<b>Należności z rozpoznaną utratą wartości</b>						
<b>Należności oceniane indywidualnie</b>						
Wartość brutto	376 854	10 897	-	297 092	11 873	-
Odpisy z tytułu utraty wartości	254 975	6 633	-	245 864	6 232	-
Wartość netto	121 879	4 264	-	51 228	5 641	-
<b>Należności oceniane portfelowo</b>						
Wartość brutto	23 258	309 418	-	14 339	305 513	-
Odpisy z tytułu utraty wartości	17 632	227 001	-	9 191	218 241	-
Wartość netto	5 626	82 417	-	5 148	87 272	-
<b>Należności bez utraty wartości</b>						
<b>wg ratingu ryzyka</b>						
rating ryzyka 1-4-	9 634 012	-	805 754	9 084 789	-	580 537
rating ryzyka +5-6-	3 070 022	-	31 523	3 065 281	-	6 613
rating ryzyka +7 i powyżej	156 181	-	-	196 159	-	-
<b>wg przeterminowania należności</b>						
bez opóźnień w spłacie	-	6 436 616	-	-	6 098 826	-
1-30 dni	-	283 109	-	-	233 240	-
31-90 dni	-	52 045	-	-	47 446	-
Wartość brutto	12 860 215	6 771 770	837 277	12 346 229	6 379 512	587 150
Odpisy z tytułu utraty wartości	17 463	61 905	1 111	19 380	60 309	177
Wartość netto	12 842 752	6 709 865	836 166	12 326 849	6 319 203	586 973
<b>Łączna wartość netto</b>	<b>12 970 257</b>	<b>6 796 546</b>	<b>836 166</b>	<b>12 383 225</b>	<b>6 412 116</b>	<b>586 973</b>

w tys. zł	31.12.2017			31.12.2016		
	Należności od klientów instytucjonalnych	Należności od klientów indywidualnych	Należności od banków	Należności od klientów instytucjonalnych	Należności od klientów indywidualnych	Należności od banków
<b>Odpisy z tytułu utraty wartości na należności z rozpoznaną utratą wartości</b>						
<b>Odpisy z tytułu utraty wartości na należności oceniane indywidualnie</b>						
	254 975	6 633	-	245 864	6 232	-
<b>Odpisy z tytułu utraty wartości na należności oceniane portfelowo</b>						
	17 632	227 001	-	9 191	218 241	-
<b>Odpis na poniesione niezidentyfikowane straty</b>						
<b>wg ratingu ryzyka</b>						
rating ryzyka 1-4-	3 380	-	950	3 320	-	88
rating ryzyka +5-6-	8 566	-	161	8 983	-	89
rating ryzyka +7 i powyżej	5 517	-	-	7 077	-	-
<b>wg przeterminowania należności</b>						
bez opóźnień w spłacie	-	20 935	-	-	21 992	-
1-30 dni	-	16 066	-	-	15 227	-
31-90 dni	-	24 904	-	-	23 090	-
	17 463	61 905	1 111	19 380	60 309	177

w tys. zł	31.12.2017			31.12.2016		
	Należności od klientów instytucjonalnych	Należności od klientów indywidualnych	Należności od banków	Należności od klientów instytucjonalnych	Należności od klientów indywidualnych	Należności od banków
<b>Łączne odpisy z tytułu utraty wartości</b>	<b>290 070</b>	<b>295 539</b>	<b>1 111</b>	<b>274 435</b>	<b>284 782</b>	<b>177</b>

Należności od klientów indywidualnych bez utraty wartości i opóźnień w spłacie według historii przeterminowania:

w tys. zł	31.12.2017	31.12.2016
<b>Należności od klientów indywidualnych bez utraty wartości i opóźnień w spłacie, w tym:</b>	<b>6 436 616</b>	<b>6 098 826</b>
należności, które przynajmniej raz przekroczyły 30 dni opóźnienia w spłacie (lecz nie przekroczyły 90)	370 836	365 690
należności, które przynajmniej raz przekroczyły 90 dni opóźnienia w spłacie	5 823	5 498

Należności bez utraty wartości według przeterminowania:

w tys. zł	31.12.2017			31.12.2016		
	Należności od klientów instytucjonalnych	Należności od klientów indywidualnych	Należności od banków	Należności od klientów instytucjonalnych	Należności od klientów indywidualnych	Należności od banków
<b>Należności objęte odpisem na poniesione niezidentyfikowane straty</b>						
Należności nieprzeterminowane	12 818 752	6 436 616	837 277	12 332 619	6 098 826	587 150
Należności przeterminowane, w tym:	41 463	335 154	-	13 610	280 686	-
1-30 dni	37 240	283 109	-	6 281	233 240	-
<b>Wartość brutto</b>	<b>12 860 215</b>	<b>6 771 770</b>	<b>837 277</b>	<b>12 346 229</b>	<b>6 379 512</b>	<b>587 150</b>

Struktura instrumentów pochodnych z punktu widzenia ryzyka kredytowego:

w tys. zł	31.12.2017			31.12.2016		
	Transakcje z klientami instytucjonalnymi	Transakcje z klientami indywidualnymi	Transakcje z bankami	Transakcje z klientami instytucjonalnymi	Transakcje z klientami indywidualnymi	Transakcje z bankami
<b>Instrumenty pochodne wg ratingu ryzyka</b>						
rating ryzyka 1-4-	234 724	4 632	753 408	96 107	6 141	1 053 076
rating ryzyka +5-6-	25 090	-	2	14 650	-	8 242
rating ryzyka +7 i powyżej	276	-	-	1 162	-	-
<b>Razem</b>	<b>260 090</b>	<b>4 632</b>	<b>753 410</b>	<b>111 919</b>	<b>6 141</b>	<b>1 061 318</b>

Poniżej zaprezentowano podział ekspozycji w portfelu dłużnych papierów wartościowych przeznaczonych do obrotu oraz w portfelu dłużnych papierów wartościowych dostępnych do sprzedaży według ratingów agencji Fitch:

w tys. zł	31.12.2017		31.12.2016	
	Dłużne papiery wartościowe przeznaczone do obrotu	Dłużne papiery wartościowe dostępne do sprzedaży	Dłużne papiery wartościowe przeznaczone do obrotu	Dłużne papiery wartościowe dostępne do sprzedaży
<b>Rating emitenta agencji Fitch</b>				
A (w tym: od A do AAA)	1 143 908	17 439 439	2 605 028	19 072 371
<b>Razem</b>	<b>1 143 908</b>	<b>17 439 439</b>	<b>2 605 028</b>	<b>19 072 371</b>

Inne aktywa finansowe w kwocie 98 110 tys. zł na koniec 2017 roku (93 727 tys. zł na koniec 2016 roku) obejmują należności z opóźnieniem w spłacie przekraczającym 90 dni w wysokości 2 520 tys. zł (1 709 tys. zł na koniec 2016 roku).

Struktura zobowiązań warunkowych udzielonych z punktu widzenia ryzyka kredytowego:

w tys. zł	31.12.2017		31.12.2016	
	Zobowiązania wobec klientów instytucjonalnych	Zobowiązania wobec banków	Zobowiązania wobec klientów instytucjonalnych	Zobowiązania wobec banków
<b>Zobowiązania warunkowe udzielone wg ratingu ryzyka</b>				
rating ryzyka 1-4-	7 261 959	383 555	7 740 598	276 957
rating ryzyka +5-6-	2 696 078	6 326	2 828 993	9 024
rating ryzyka +7 i powyżej	58 102	-	33 266	-
<b>Razem</b>	<b>10 016 139</b>	<b>389 881</b>	<b>10 602 857</b>	<b>285 981</b>

Zobowiązania warunkowe udzielone klientom indywidualnym według historii przeterminowania:

w tys. zł	31.12.2017	31.12.2016
<b>Zobowiązania warunkowe udzielone klientom indywidualnym, w tym:</b>	<b>6 447 070</b>	<b>6 017 351</b>
zobowiązania warunkowe, które przynajmniej raz przekroczyły 30 dni opóźnienia w spłacie (lecz nie przekroczyły 90)	322 651	319 995
zobowiązania warunkowe, które przynajmniej raz przekroczyły 90 dni opóźnienia w spłacie	1 526	1 584

Poziom pokrycia odpisami z tytułu utraty wartości należności Banku przedstawia poniższa tabela:

w tys. zł	31.12.2017	31.12.2016
<b>Wartość brutto</b>		
Należności z rozpoznaną utratą wartości, z tego:	720 427	628 817
Należności oceniane indywidualnie	387 751	308 965
Należności oceniane portfelowo	332 676	319 852
Należności bez rozpoznanego utraty wartości	20 469 262	19 312 891
<b>Łączna wartość brutto</b>	<b>21 189 689</b>	<b>19 941 708</b>
<b>Odpisy z tytułu utraty wartości</b>		
Należności z rozpoznaną utratą wartości, z tego:	506 241	479 528
Należności oceniane indywidualnie	261 608	252 096
Należności oceniane portfelowo	244 633	227 432
Należności bez rozpoznanego utraty wartości	80 479	79 866
<b>Łączne odpisy z tytułu utraty wartości</b>	<b>586 720</b>	<b>559 394</b>
<b>Wartość netto</b>		
Należności z rozpoznaną utratą wartości, z tego:	214 186	149 289
Należności oceniane indywidualnie	126 143	56 869
Należności oceniane portfelowo	88 043	92 420
Należności bez rozpoznanego utraty wartości	20 388 783	19 233 025
<b>Łączna wartość netto</b>	<b>20 602 969</b>	<b>19 382 314</b>
<b>Wskaźnik pokrycia odpisami z tytułu utraty wartości należności z rozpoznaną utratą wartości</b>	<b>70,3%</b>	<b>76,3%</b>

### Praktyki „forbearance”

W Banku w ramach zarządzania ryzykiem kredytowym identyfikuje się ekspozycje „forborne”. Bank uwzględnia ekspozycje „forborne” zgodnie z wymaganiami sprawozdawczymi wynikającymi ze Standardów Technicznych EBA/ITS/2013/03.

Bank jako „forborne” traktuje ekspozycje, gdzie Bank udziela dłużnikowi doświadczającemu trudności finansowych preferencyjnych warunków finansowania (np. na warunkach nierynkowych), które w innej sytuacji nie byłyby rozważane. Bank poprzez preferencyjne warunki finansowania rozumie sytuację, w której np. zmodyfikowane oprocentowanie kredytu jest niższe niż umowna wartość oprocentowania sprzed restrukturyzacji i/lub zmodyfikowane oprocentowanie kredytu jest niższe niż oprocentowanie rynkowe dla danego okresu finansowania i ryzyka kredytowego.

Zakres, w którym zmieniane są warunki finansowania, ustalany jest indywidualnie dla każdego dłużnika, którego dotyczy przedmiotowa sytuacja. W szczególności działania takie obejmują:

- przejęcie aktywów,
- udzielenia nowego, zrestrukturyzowanego zaangażowania w celu częściowej lub całkowitej spłaty istniejącego zaangażowania,



- modyfikację warunków istniejącego zaangażowania, w tym zmiany harmonogramu spłat (np. wydłużenie okresu kredytowania), zmiany oprocentowania należności lub sposobu spłaty, lub redukcji kwoty do spłaty (kwoty głównej lub narosłych odsetek).

Proces nadawania ekspozycjom statusu „forborne” jest ściśle związany z procesem zarządzania ryzykiem kredytowym, w tym również z procesem rozpoznawania utraty wartości dla ekspozycji.

W przypadku klientów instytucjonalnych Grupa nadaje status „forborne” dla ekspozycji z rozpoznaną utratą wartości, co wiąże się z koniecznością dokonania odpisu w straty części należności.

W przypadku klientów indywidualnych status „forborne” może dotyczyć zarówno ekspozycji z portfela z utratą wartości jak i z portfela bez utraty wartości. Grupa jako „forborne” bez utraty wartości traktuje ekspozycje na których były przeprowadzone działania restrukturyzacyjne, natomiast zmiana warunków finansowania nie implikowała pogorszenia przyszłych strumieni płatności. W takich przypadkach zmiana statusu ekspozycji na „forborne” nie stanowi dowodu utraty wartości.

Bank przyjmuje, że ekspozycje pozostają w statusie „forborne” aż do ich całkowitej spłaty.

Ekspozycje ze zmodyfikowanymi warunkami podlegającymi zasadom w zakresie forbearance (ekspozycje forborne) są przedmiotem raportowania regulacyjnego oraz wewnętrznego.

w tys. zł	Wg stanu na dzień	
	31.12.2017	31.12.2016
Należności bez rozpoznanej utraty wartości, w tym:	19 631 985	18 725 741
podmiotów sektora niefinansowego	17 717 273	17 089 740
klientów instytucjonalnych	10 945 503	10 710 228
klientów indywidualnych	6 771 770	6 379 512
Należności z rozpoznaną utratą wartości, w tym:	720 427	628 817
podmiotów sektora niefinansowego	703 293	611 681
klientów instytucjonalnych, w tym:	382 978	294 295
„forborne”	77 706	78 766
klientów indywidualnych, w tym:	320 315	317 386
„forborne”	19 556	24 273
<b>Należności od klientów brutto razem, w tym:</b>	<b>20 352 412</b>	<b>19 354 558</b>
podmiotów sektora niefinansowego	18 420 567	17 701 421
klientów instytucjonalnych, w tym:	11 328 482	11 004 523
„forborne”	77 706	78 766
klientów indywidualnych, w tym:	7 092 085	6 696 898
„forborne”	19 556	24 273
<b>Odpisy z tytułu utraty wartości, w tym:</b>	<b>(585 609)</b>	<b>(559 217)</b>
na należności „forborne”	(58 855)	(56 959)
<b>Należności od klientów netto, razem, w tym:</b>	<b>19 766 803</b>	<b>18 795 341</b>
należności „forborne”	38 407	46 080

Ekspozycje „forborne” (brutto) według długości przeterminowania:

w tys. zł	Wg stanu na dzień	
	31.12.2017	31.12.2016
Nieprzeterminowane	31 964	49 435
Przeterminowane, z tego:	65 298	53 604
1-30 dni	1 980	2 125
31-90 dni	11 151	6 576
powyżej 90 dni	52 167	44 903
<b>Łączna wartość brutto</b>	<b>97 262</b>	<b>103 039</b>

## RYZYKO PŁYNNOŚCI

### Procesy i organizacja zarządzania ryzykiem płynności

Ryzyko płynności jest definiowane jako niebezpieczeństwo nie wywiązania się Banku z wykonania wymagalnych zobowiązań finansowych wobec klientów i kontrahentów.

Celem zarządzania ryzykiem płynności jest terminowe wywiązanie się Banku z wszystkich zobowiązań wobec swoich klientów oraz zabezpieczenie środków, w celu terminowego rozliczenia wszystkich transakcji na rynku pieniężnym.



Zarządzanie ryzykiem płynności opiera się na:

- obowiązujących przepisach prawa w szczególności ustawie Prawo bankowe,
- wymaganiach polskich instytucji regulacyjnych, a zwłaszcza na uchwałach Komisji Nadzoru Finansowego,
- zasadach ostrożnego i stabilnego zarządzania Bankiem oraz ogólnym poziomie ryzyka zaakceptowanym przez Radę Nadzorczą Banku,

z uwzględnieniem najlepszych praktyk stosowanych na rynku.

Ostateczna odpowiedzialność za przestrzeganie ustalonych poziomów ekspozycji na ryzyko płynności w Banku spoczywa na Zarządzie Banku, natomiast bieżące zarządzanie ryzykiem rynkowym jest prowadzone przez:

- Członka Zarządu – Szefa Sektora Zarządzania Ryzykiem,
- Komitet Zarządzania Aktywami i Pasywami (ALCO),
- Szefa jednostki Ryzyka Rynkowego.

## Zarządzanie płynnością

Celem zarządzania płynnością jest zapewnienie Bankowi dostępu do środków płynnych, w celu wypełnienia swoich zobowiązań w terminie, także w ekstremalnych, lecz prawdopodobnych sytuacjach kryzysowych.

Bank analizuje i zarządza ryzykiem płynności w różnych horyzontach czasowych, przy czym rozróżnia się płynność bieżącą, krótko-, średnio- i długoterminową, stosując adekwatne metody pomiaru i limitowania ryzyka. Przyjęte miary oraz limity mają na celu ograniczenie nadmiernej koncentracji w zakresie przyjętej struktury bilansu, czy też źródeł finansowania.

Zarządzanie płynnością długoterminową należy do zadań ALCO i jest określone w strategii Banku. Jest ono prowadzone w oparciu o monitorowanie relacji strukturalnych bilansu oraz o regulacyjne miary płynności długookresowej i obejmuje analizę luk płynności, a także możliwości pozyskania w przyszłości wystarczających źródeł finansowania oraz kosztu pozyskania środków w kontekście wpływu na rentowność prowadzonej działalności.

Zarządzanie płynnością średnioterminową, w horyzoncie do 1 roku, należy do zadań ALCO i odbywa się w oparciu o przygotowywany w cyklu rocznym plan finansowania, określający poziomy limitów wewnętrznych oraz przygotowywane przez jednostki biznesowe Banku plany w zakresie zmiany aktywów i pasywów, opracowywane w ramach planów finansowych na kolejny rok budżetowy.

Zarządzanie płynnością krótkoterminową, w horyzoncie do 3 miesięcy, należy do zadań Pionu Skarbu i odbywa się w oparciu o regulacyjne miary płynności krótkookresowej oraz limity wewnętrzne. Bank analizuje także poziom płynności w sytuacjach kryzysowych, przyjmując jako warunek konieczny brak ujemnej luki we wszystkich przedziałach czasowych w horyzoncie 3 miesięcy.

Zarządzanie płynnością bieżącą należy do zadań Pionu Skarbu i prowadzone jest w oparciu o rachunki nostro Banku, w tym w szczególności rachunek rezerwy obowiązkowej w NBP, przy użyciu dostępnych produktów oferowanych przez rynek pieniężny oraz bank centralny.

W 2017 roku w Banku nie wprowadzono istotnych zmian w procesach, procedurach, systemach oraz politykach dotyczących zarządzania ryzykiem płynności.

### Plan finansowania i zabezpieczania płynności

Roczny Plan Finansowania i Płynności (Plan) jest przygotowywany dla Banku przez Szefa Pionu Skarbu. Odpowiada on również za uzyskanie aprobaty ALCO dla tego Planu. Plan powinien obejmować wszystkie istotne elementy dotyczące finansowania i płynności wynikające z planów biznesowych, a w szczególności w obszarze depozytów i kredytów dla klientów, tak jak to zostało określone w budżetach rocznych poszczególnych jednostek biznesowych, a także istotnych zmian otoczenia regulacyjnego oraz sytuacji rynkowej.

### Narzędzia zarządzania ryzykiem płynności

Bank dokonuje pomiaru i zarządza ryzykiem płynności poprzez zastosowanie zarówno zewnętrznych miar nadzorczych, jak i miar dodatkowych wypracowanych wewnętrznie.

### Regulacyjne miary płynności

Regulacyjne miary płynności, wskaźniki M1-M4 i LCR, kształtowały się na bezpiecznym poziomie i wynosiły:

	31.12.2017	31.12.2016	Zmiana
M1 – Luka płynności krótkoterminowej ( w tys. PLN )	8 380 500	8 332 306	48 194
M2 – Współczynnik płynności krótkoterminowej	1,37	1,36	0,01
M3 - Współczynnik pokrycia aktywów niepłynnych funduszami własnymi	9,78	10,33	(0,55)
M4 - Współczynnik pokrycia aktywów niepłynnych i aktywów o ograniczonej płynności funduszami własnymi i środkami obcymi stabilnymi	1,54	1,54	-
LCR	145%	154%	(9%)

**Wewnętrzne narzędzia zarządzania ryzykiem płynności**

W uzupełnieniu do nadzorczych miar płynności Bank stosuje zestaw narzędzi zarządzania ryzykiem płynności obejmujący:

- analizę luk –MAR/S2;
- scenariusze kryzysowe,
- strukturalne wskaźniki płynności,
- rynkowe czynniki ostrzegawcze,
- znaczące źródła finansowania,
- awaryjny plan finansowania.

**Scenariusze kryzysowe**

Testy warunków kryzysowych są przeprowadzane, w celu zbadania potencjalnego wpływu określonego zdarzenia na bilans Banku oraz skumulowaną lukę w horyzoncie 12 miesięcy, a także określenia, jakie dodatkowe finansowanie działalności jest konieczne w każdym z określonych scenariuszy. Scenariusze te są przygotowywane przez Pion Skarbu i Ryzyko Rynkowe Banku oraz zatwierdzane przez ALCO.

Bank przeprowadza testy warunków kryzysowych w cyklu miesięcznym. Scenariusze te zakładają istotne zmiany w podstawowych parametrach finansowania, takie jak:

- koncentracja bazy funduszowej,
- Highly Stressed Market Disruption ("S2") – poważne zakłócenia na rynkach światowych,
- kryzys finansowy na rynku krajowym.

**Awaryjny plan finansowania**

Pion Skarbu przygotowuje oraz aktualizuje w cyklu rocznym „Plan pozyskania funduszy i utrzymania płynności w sytuacji zagrożenia płynności” (Plan awaryjny), który określa sposób działania Banku w sytuacji kryzysowej, w tym szczególnie w przypadkach zakładanych w scenariuszach kryzysowych i opisanych w „Rocznym planie finansowania i zabezpieczenia płynności”. Awaryjny plan finansowania jest zatwierdzany przez ALCO.

Plan awaryjny określa:

- warunki/symptomy wskazujące na wystąpienie sytuacji kryzysowej;
- kompetencje do podejmowania działań w ramach realizacji planu;
- źródła pozyskania funduszy, a w szczególności zasady utrzymywania portfela aktywów płynnych do użycia w przypadku wystąpienia problemów płynnościowych;
- zasady przeprowadzania sprzedaży aktywów i zmiany struktury bilansu;
- zasady postępowania w celu przywrócenia zaufania klientów do instytucji.

Poniżej przedstawione zostały wielkości skumulowanej urealnionej luki płynności w warunkach stresowych oraz poziom aktywów płynnych na dzień 31 grudnia 2017 roku i 31 grudnia 2016 roku.

Skumulowana urealniona luka płynności na dzień 31 grudnia 2017 roku:

w tys. zł	Do 1 miesiąca	Powyżej 1 miesiąca do 3 miesięcy	Powyżej 3 miesięcy do 1 roku	Powyżej 1 roku do 2 lat	Powyżej 2 lat
Aktywa	16 313 128	339 462	430 219	267 538	25 513 617
Zobowiązania i kapitał własny	6 975 759	4 079 318	41 636	1 636	31 765 615
Luka bilansowa w danym okresie	9 337 369	(3 739 856)	388 583	265 902	(6 251 998)
Transakcje warunkowe z tytułu instrumentów pochodnych – wpływ	12 590 330	4 304 593	6 233 163	4 916 257	15 623 622
Transakcje warunkowe z tytułu instrumentów pochodnych – wypływ	12 595 726	4 368 335	6 280 196	5 114 065	15 629 018
Luka pozabilansowa w danym okresie	(5 396)	(63 742)	(47 033)	(197 808)	(5 396)
Potencjalne wykorzystanie przyznaných linii kredytowych	693 057	658 001	191 750	-	(1 542 773)
Luka skumulowana	8 638 916	4 177 317	4 327 117	4 395 211	(319 410)

Skumulowana urealniona luka płynności na dzień 31 grudnia 2016 roku:

w tys. zł	Do 1 miesiąca	Powyżej 1 miesiąca do 3 miesięcy	Powyżej 3 miesięcy do 1 roku	Powyżej 1 roku do 2 lat	Powyżej 2 lat
Aktywa	19 691 190	563 913	417 261	-	24 532 683
Zobowiązania i kapitał własny	7 899 170	4 190 501	57 424	46 014	33 011 938
Luka bilansowa w danym okresie	11 792 020	(3 626 588)	359 837	(46 014)	(8 479 255)

w tys. zł	Do 1 miesiąca	Powyżej 1 miesiąca do 3 miesięcy	Powyżej 3 miesięcy do 1 roku	Powyżej 1 roku do 2 lat	Powyżej 2 lat
Transakcje warunkowe z tytułu instrumentów pochodnych – wpływy	10 159 711	3 370 020	6 341 294	4 169 771	17 095 176
Transakcje warunkowe z tytułu instrumentów pochodnych – wypływy	10 123 268	3 346 658	6 365 283	4 227 780	17 276 599
Luka pozabilansowa w danym okresie	36 443	23 362	(23 989)	(58 009)	(181 423)
Potencjalne wykorzystanie przyznanych linii kredytowych	696 104	1 351 335	-	-	(2 047 439)
Luka skumulowana	11 132 359	6 177 798	6 513 646	6 409 623	(203 616)

Aktywa płynne i skumulowana luka płynności do 1 roku:

w tys. zł	31.12.2017	31.12.2016	Zmiana
Aktywa płynne, z tego:	18 805 370	22 190 847	(3 385 477)
rachunek nostro w NBP i stabilna część gotówki	222 023	513 448	(291 425)
dłużne papiery wartościowe przeznaczone do obrotu	1 143 908	2 605 028	(1 461 120)
dłużne papiery wartościowe dostępne do sprzedaży	17 439 439	19 072 371	(1 632 932)
Skumulowana luka płynności do 1 roku	4 327 117	6 513 646	(2 186 529)
Wskaźnik pokrycia luki przez aktywa płynne	Pozytywna luka	Pozytywna luka	-

Poniżej przedstawione zostały zobowiązania finansowe Banku według umownych terminów wymagalności. Prezentowane kwoty nie uwzględniają wpływu stopy efektywnej na wartości zobowiązań z tytułu odsetek.

#### Na dzień 31 grudnia 2017 roku

w tys. zł	Nota	Razem	Do 1 miesiąca	Od 1 do 3 miesięcy	Od 3 miesięcy do 1 roku	Od 1 roku do 5 lat	Ponad 5 lat
<b>Zobowiązania wobec banków</b>	29	1 568 261	1 512 791	6 624	42 594	6 252	-
<b>Zobowiązania finansowe przeznaczone do obrotu</b>							
Zobowiązania z tytułu krótkiej sprzedaży papierów wartościowych	19	-	-	-	-	-	-
<b>Zobowiązania wobec klientów, z tego:</b>	30	32 172 442	30 852 688	924 643	363 892	31 219	-
Depozyty podmiotów sektora finansowego	30	4 977 728	4 798 459	174 300	4 957	12	-
Depozyty podmiotów sektora niefinansowego	30	27 003 168	25 950 649	696 794	325 734	29 991	-
Pozostałe zobowiązania	30	191 546	103 580	53 549	33 201	1 216	-
<b>Zobowiązania finansowe przeznaczone do obrotu</b>							
Instrumenty pochodne (rozliczane netto)	19	749 655	11 601	32 601	62 037	406 488	236 928
<b>Pochodne instrumenty zabezpieczające</b>	20	50 191	-	-	-	49 392	799
<b>Zobowiązania z tytułu niewykorzystanych linii kredytowych</b>	39	14 373 083	11 461 259	2 174	176 805	2 231 647	501 198
<b>Zobowiązania z tytułu udzielonych gwarancji</b>	39	2 312 023	2 312 023	-	-	-	-
		51 225 655	46 150 362	966 042	645 328	2 724 998	738 925
<b>Instrumenty pochodne rozliczane brutto</b>							
Wpływy		42 812 185	12 660 817	4 245 328	6 358 651	12 219 978	7 327 411
Wypływy		43 030 215	12 663 748	4 310 234	6 370 062	12 391 474	7 294 697
		(218 030)	(2 931)	(64 906)	(11 411)	(171 496)	32 714

#### Na dzień 31 grudnia 2016 roku

w tys. zł	Nota	Razem	Do 1 miesiąca	Od 1 do 3 miesięcy	Od 3 miesięcy do 1 roku	Od 1 roku do 5 lat	Ponad 5 lat
<b>Zobowiązania wobec banków</b>	29	2 303 628	2 140 200	20 897	27 628	114 903	-
<b>Zobowiązania finansowe przeznaczone do obrotu</b>							
Zobowiązania z tytułu krótkiej sprzedaży papierów wartościowych	19	208 106	208 106	-	-	-	-
<b>Zobowiązania wobec klientów*, z tego:</b>	30	34 031 948	33 000 780	748 865	264 652	17 651	-
Depozyty podmiotów sektora finansowego	30	4 884 985	4 839 443	41 909	3 633	-	-
Depozyty podmiotów sektora niefinansowego	30	29 017 911	28 086 055	689 494	226 188	16 174	-
Pozostałe zobowiązania	30	129 052	75 282	17 462	34 831	1 477	-

w tys. zł	Nota	Razem	Do 1 miesiąca	Od 1 do 3 miesięcy	Od 3 miesięcy do 1 roku	Od 1 roku do 5 lat	Ponad 5 lat
<b>Zobowiązania finansowe przeznaczone do obrotu</b>							
Instrumenty pochodne (rozliczane netto)	19	750 866	27 175	38 182	121 727	365 330	198 452
<b>Pochodne instrumenty zabezpieczające</b>	20	<b>39 897</b>	-	-	-	<b>18 549</b>	<b>21 348</b>
<b>Zobowiązania z tytułu niewykorzystanych linii kredytowych</b>	39	<b>13 382 368</b>	<b>11 384 078</b>	<b>49 282</b>	<b>312 309</b>	<b>1 128 776</b>	<b>507 923</b>
<b>Zobowiązania z tytułu udzielonych gwarancji</b>	39	<b>2 131 868</b>	<b>2 131 868</b>	-	-	-	-
		<b>52 848 681</b>	<b>48 892 207</b>	<b>857 226</b>	<b>726 316</b>	<b>1 645 209</b>	<b>727 723</b>
<b>Instrumenty pochodne rozliczane brutto</b>							
Wpływy		40 526 382	10 536 899	3 070 489	6 175 871	10 721 726	10 021 397
Wypływy		40 462 467	10 486 275	3 055 881	6 153 208	10 693 570	10 073 533
		<b>63 915</b>	<b>50 624</b>	<b>14 608</b>	<b>22 663</b>	<b>28 156</b>	<b>(52 136)</b>

\* W 2017 roku dokonano zmiany prezentacji depozytów zabezpieczających przenosząc je z pozycji Depozyty terminowe do pozycji Inne Zobowiązania, dane porównawcze zmieniono odpowiednio.

## RYZIKO RYNKOWE

### Procesy i organizacja zarządzania ryzykiem rynkowym

Ryzyko rynkowe określane jest jako ryzyko negatywnego wpływu na wynik finansowy oraz wartość funduszy własnych Banku zmiany rynkowych stóp procentowych, kursów walutowych, kursów akcji, cen towarów oraz wszelkich parametrów zmienności tych stóp, kursów i cen.

Celem zarządzania ryzykiem rynkowym jest zapewnienie, że rozmiary ponoszonego ryzyka w ramach Banku odpowiadają poziomowi akceptowalnemu przez akcjonariuszy oraz instytucje nadzoru bankowego, a także zapewnienie, że wszystkie ekspozycje na ryzyko rynkowe są właściwie odzwierciedlone w kalkulowanych miarach ryzyka przekazywanych do wiadomości odpowiednim osobom i organom zarządzającym. Przyjęte miary oraz limity ryzyka rynkowego mają na celu zapobieganie nadmiernej koncentracji ekspozycji na pojedynczy czynnik ryzyka lub grupę powiązanych czynników ryzyka, a także aby określić ogólny maksymalny poziom podejmowanego ryzyka w księdze handlowej lub Bankowej.

Zarządzanie ryzykiem rynkowym w Banku opiera się na:

- wymaganiach polskich instytucji regulacyjnych, a zwłaszcza na uchwałach Komisji Nadzoru Finansowego;
- zasadach ostrożnego i stabilnego zarządzania Bankiem oraz ogólnym poziomie ryzyka zaakceptowanym przez Radę Nadzorczą Banku;

z uwzględnieniem najlepszych praktyk stosowanych na rynku.

Ostateczna odpowiedzialność za przestrzeganie ustalonych poziomów ekspozycji na ryzyko rynkowe w Banku spoczywa na Zarządzie Banku, natomiast bieżące zarządzanie ryzykiem rynkowym jest prowadzone przez:

- Członka Zarządu – Szefa Sektora Zarządzania Ryzykiem,
- Komitet Zarządzania Aktywami i Pasywami (ALCO),
- Szefa jednostki Ryzyka Rynkowego,
- Szefów jednostek biznesowych podejmujących ryzyko,
- osoby oddelegowane do zarządzania ryzykiem w jednostkach Banku.

### Zarządzanie ryzykiem rynkowym

#### Zakres ryzyka

Zarządzanie ryzykiem rynkowym dotyczy wszystkich portfeli, z których dochody narażone są na negatywny wpływ czynników rynkowych, takich jak stopy procentowe, kursy walutowe, ceny akcji, ceny towarów masowych oraz parametrów zmienności tych czynników. W zarządzaniu ryzykiem rynkowym wyodrębniono dwa rodzaje portfeli: handlowy i bankowy.

Portfele handlowe obejmują transakcje na instrumentach finansowych (bilansowych i pozabilansowych), których celem jest osiągnięcie dochodu związanego ze zmianą parametrów rynkowych w krótkim okresie. Portfele handlowe obejmują pozycje bilansowe, takie jak: dłużne papiery wartościowe kwalifikowane jako przeznaczone do obrotu, tzn. nabywane w celach handlowych i spełniające określone kryteria płynności, oraz wszystkie pozycje w instrumentach pochodnych, przy czym w tym przypadku dokonuje się rozróżnienia portfeli nabywanych w celach czysto handlowych oraz tych, które są zawierane, w celu zabezpieczenia ryzyka pozycji w portfelu bankowym – tzw. zabezpieczenia ekonomiczne (economic hedge). Wycena portfeli handlowych dokonywana jest bezpośrednio na podstawie cen rynkowych lub za pomocą modeli wyceny przy zastosowaniu parametrów cenowych notowanych na rynku. Działalność na portfelach handlowych prowadzona jest przez Departament Skarbu Banku w zakresie portfeli obejmujących ryzyko stopy procentowej oraz ryzyko kursu walutowego. Portfel handlowy obejmuje również opcje, w tym przede wszystkim walutowe transakcje opcyjne, opcje na stopy procentowe oraz struktury opcyjne, będące odzwierciedleniem ekonomicznej natury oraz ryzyka wynikającego z produktów oferowanych klientom Banku. Działalność Banku w tym zakresie jest prowadzona w sposób

zapewniający jednocześnie (każdorazowe i natychmiastowe) zawarcie transakcji przeciwstawnej o takich samych parametrach, w związku z czym portfel transakcji opcyjnych nie generuje otwartej ekspozycji ryzyka rynkowego. Jedyną wielkością związaną z zawieraniem transakcji opcyjnych uwzględnianą w pomiarze ryzyka rynkowego, a konkretnie ryzyka walutowego, jest wielkość premii płaconej/otrzymywanej w walucie zagranicznej.

Portfele bankowe obejmują wszystkie pozostałe, niezaliczone do portfeli handlowych, pozycje bilansowe oraz pozabilansowe. Celem zawierania tych transakcji jest realizacja wyniku w całym, kontraktowym okresie transakcji. Departament Skarbu Banku przejmuje pozycje ryzyka stóp procentowych z portfeli bankowych z wszystkich innych jednostek organizacyjnych Banku. Mechanizm przekazywania pozycji ryzyka stóp procentowych opiera się na systemie transferowej ceny funduszy.

### *Pomiar ryzyka rynkowego portfeli bankowych*

Do portfeli bankowych zastosowanie mają następujące metody pomiaru ryzyka:

- analiza luki stopy procentowej,
- metoda kosztów zamknięcia otwartych pozycji odsetkowych (Value-at-Close)/całkowitego zwrotu z portfela (Total Return),
- metoda dochodów odsetkowych narażonych na ryzyko (Interest Rate Exposure, IRE);
- testy warunków skrajnych.

Analiza luki stopy procentowej wykorzystuje harmonogram zapadalności lub przeszacowania pozycji bilansowych oraz instrumentów pochodnych ujmowanych w ramach rachunkowości zabezpieczeń lub zakwalifikowanych jako zabezpieczenia ekonomiczne, w celu ustalenia różnic pomiędzy pozycjami, których termin zapadalności lub aktualizacji oprocentowania przypada na dany przedział czasowy.

Generalną zasadą w analizie luki oprocentowania jest klasyfikacja transakcji do poszczególnych pasm przeszacowania pozycji z portfeli bankowych wg kontraktowych lub zakładanych terminów zmian oprocentowania transakcji.

Przyjmuje się, że:

- transakcje ze stałą stopą oprocentowania (takie jak: depozyty terminowe, lokaty międzybankowe, portfel dłużnych papierów wartościowych dostępnych do sprzedaży o oprocentowaniu stałym, kredyty udzielone zarówno spłacane w całości w dniu zapadalności, jak i spłacane w ratach) klasyfikuje się do odpowiednich pasm przeszacowania na podstawie daty zapadalności lub wymagalności;
- transakcje ze stopą zmienną, aktualizowaną w cyklicznych stałych okresach (głównie kredyty udzielone z oprocentowaniem ustalonym w oparciu o stopę rynkową/bazową np. WIBOR 1M) klasyfikuje się do odpowiednich pasm przeszacowania na podstawie daty najbliższej aktualizacji oprocentowania;
- transakcje o oprocentowaniu zmiennym administrowanym (tzn. zmiana wysokości oprocentowania oraz jej termin zastrzeżona jest do wyłącznej decyzji Banku), bądź o niezdefiniowanym terminie zapadalności lub aktualizacji oprocentowania klasyfikuje się do odpowiednich pasm przeszacowania na podstawie historycznie zaobserwowanych lub ekspercko przyjętych przesunięć momentu i wielkości zmiany oprocentowania danej pozycji w stosunku do zmiany rynkowych stóp procentowych (model minimalizacji zmienności marży na produkcie). W Banku do tych transakcji/pozycji bilansu zalicza się m.in.: rachunki bieżące, kredyty kartowe, kredyty w rachunku bieżącym. Dodatkowo uwzględnia się wcześniejsze spłaty kredytów w oparciu o analizę faktycznych spłat dokonywanych przez klientów przed terminem i na tej podstawie ustalany jest profil aktualizacji oprocentowania produktu, dotyczy to w szczególności kredytów ratałnych;
- transakcje niewrażliwe na zmiany stóp procentowych, do których zalicza się gotówkę, majątek trwały, kapitał, pozostałe aktywa/zobowiązania, kwalifikuje się do najdłuższego pasma przeszacowania;
- transakcje bezpośrednio zawierane przez Departament Skarbu na potrzeby zarządzania ryzykiem stóp procentowych oraz płynności (portfel własny Departamentu Skarbu) klasyfikowane są do odpowiednich pasm przeszacowania zawsze na podstawie dat zawartych w kontrakcie.

Metoda wartości zamknięcia luki stóp procentowych (Value-at-Close) określa wartość ekonomiczną lub „godziwą” pozycji, analogiczną do wyceny rynkowej portfela handlowego. Całkowity zwrot na portfelu to suma zmian wartości zamknięcia luki stóp procentowych, naliczonych odsetek oraz zysków/strat ze sprzedaży aktywów lub anulowania zobowiązań.

Metoda dochodów odsetkowych narażonych na ryzyko (IRE) służy do pomiaru potencjalnego wpływu określonego przesunięcia równoległego krzywych stóp procentowych na dochód odsetkowy z księgi bankowej przed opodatkowaniem, który może być uzyskany w określonym przedziale czasu. Jest to miara prospektywna, analogiczna do wskaźnika czynników wrażliwości (Factor Sensitivity) w przypadku portfeli handlowych. Przy czym przyjmuje się, że w standardowych warunkach przesunięcie stóp procentowych jest identyczne dla każdej waluty i wynosi 100 pkt bazowych w górę. Miara IRE jest kalkulowana dla pozycji w każdej walucie odrębnie w horyzoncie dziesięciu lat, przy czym do bieżącego monitorowania oraz limitowania pozycji ryzyka stóp procentowych portfeli bankowych stosowane są zasadniczo miary IRE w horyzoncie jednego roku i pięciu lat.

Poniżej przedstawione są miary IRE dla Banku na dzień 31 grudnia 2017 roku oraz na dzień 31 grudnia 2016 roku. Zestawienie prezentowane jest odrębnie dla głównych walut PLN, USD i EUR, stanowiących łącznie ponad 90% bilansu Banku.

w tys. zł	31.12.2017		31.12.2016	
	IRE 12M	IRE 5L	IRE 12M	IRE 5L
PLN	29 217	163 736	35 688	178 434
USD	18 002	32 083	17 212	36 974
EUR	(409)	(6 467)	(3 351)	(20 705)

Testy warunków skrajnych mierzą potencjalny wpływ istotnych zmian w poziomie lub kształcie krzywych stóp procentowych na pozycje otwierane w portfelu bankowym.

Bank dokonuje testów warunków skrajnych dla zdefiniowanych scenariuszy ruchów stóp procentowych stanowiących kombinację ruchów czynników rynkowych zdefiniowanych jako zmiany znaczące (large move) i kryzysowe (stress move) występujących zarówno w kraju, jak i zagranicą. Wielkości zakładanych przesunięć czynników rynkowych rewidowane są co najmniej raz do roku i odpowiednio dostosowywane do zmian rynkowych warunków działania Banku.

Biuro Zarządzania Aktywami i Pasywami w Pionie Skarbu prowadzi działalność w zakresie papierów wartościowych dostępnych do sprzedaży. Określa się trzy podstawowe cele działalności w ramach portfela papierów wartościowych dostępnych do sprzedaży:

- zarządzanie płynnością finansową;
- zabezpieczenie przed ryzykiem przejmowanym przez Pion Skarbu z innych jednostek organizacyjnych Banku;
- otwieranie własnych pozycji ryzyka stóp procentowych w portfelach Banku przez Pion Skarbu.

Aby uniknąć nadmiernych wahań wartości funduszy kapitałowych Banku, spowodowanych przez przeszacowanie aktywów przeznaczonych do sprzedaży, ustala się maksymalne limity pozycji DV01 (Dollar Value of 1 basis point), która określa potencjalną zmianę wartości pozycji ryzyka dla danej krzywej stóp procentowych w określonym punkcie węzłowym krzywej (do którego sprowadzane są wszystkie przepływy pieniężne w ustalonym przedziale czasowym), spowodowaną przesunięciem rynkowej stopy procentowej o jeden punkt bazowy w górę dla tego typu portfeli. Limity dotyczą również pozycji otwartych w instrumentach pochodnych (np. transakcjach swap stóp procentowych), przeprowadzanych w celu zabezpieczenia wartości godziwej portfela.

#### Program stosowania rachunkowości zabezpieczeń

Poza ogólnymi zasadami ograniczania ryzyka rynkowego, w szczególności ryzyka stóp procentowych, Bank posiada zdefiniowane zasady stosowania rachunkowości zabezpieczeń wartości godziwej. Podstawowym rodzajem ryzyka zabezpieczanym w ramach rachunkowości zabezpieczeń jest ryzyko zmiany stóp procentowych, na jakie narażony jest portfel papierów wartościowych dostępnych do sprzedaży (AFS) o stałej stopie procentowej. Na koniec każdego miesiąca, w którym występowała relacja zabezpieczająca, Bank dokonywał oceny efektywności stosowanego zabezpieczenia analizując zmiany wartości godziwej instrumentu zabezpieczanego oraz instrumentu zabezpieczającego z tytułu zabezpieczanego ryzyka.

Pozycją zabezpieczaną była część portfela papierów wartościowych dostępnych do sprzedaży na stałą stopę procentową, denominowaną w PLN i EUR. We wszystkich przypadkach instrumentem zabezpieczającym był swap stopy procentowej (IRS), zamieniający stałą stopę procentową na zmienną. Zyski i straty wynikające z przeszacowania wartości godziwej instrumentu zabezpieczającego oraz zmiany w wycenie do wartości godziwej pozycji zabezpieczanych odzwierciedlone są – w części wynikającej z zabezpieczanego ryzyka – w rachunku zysków i strat w pozycji „Wynik na rachunkowości zabezpieczeń”.

Poziom ryzyka określonego miarą DV01 dla portfela papierów wartościowych dostępnych do sprzedaży z uwzględnieniem zabezpieczeń ekonomicznych, w podziale na portfele w poszczególnych walutach przedstawiony jest w tabeli poniżej:

w tys. zł	31.12.2017			31.12.2016			Ogółem w okresie 01.01.2017 – 31.12.2017		
	Ogółem	Papiery wartościowe	IRS	Ogółem	Papiery wartościowe.	IRS	Średnia	Maksimum	Minimum
PLN	(1 813)	(2 560)	747	(1 491)	(2 637)	1 146	(1 337)	(487)	(2 215)
USD	(18)	(18)	-	(49)	(358)	309	(125)	(18)	(255)
EUR	(451)	(451)	-	(430)	(430)	-	(539)	(423)	(593)

Działalność Banku w zakresie inwestycji w dłużne papiery wartościowe dostępne do sprzedaży była głównym czynnikiem wpływającym także na zmiany poziomu ryzyka niedopasowania terminów przeszacowania wyrażonych miarą IRE.

#### Pomiar ryzyka rynkowego portfeli handlowych

Do portfeli handlowych zastosowanie mają następujące metody pomiaru ryzyka:

- metoda czynników wrażliwości (Factor Sensitivity),
- metoda wartości narażonej na ryzyko (VaR),
- testy warunków skrajnych.

Czynniki wrażliwości mierzą zmianę wartości pozycji w danym instrumencie bazowym w przypadku określonej zmiany



czynnika ryzyka rynkowego (np. zmiana o 1 punkt bazowy w oprocentowaniu w danym punkcie na krzywej stopy procentowej, zmiana o 1% w kursie walutowym lub cenie akcji).

W przypadku stóp procentowych miarą wrażliwości jest DV01.

W odniesieniu do ryzyka walutowego wielkość współczynnika wrażliwości jest równa co do wartości wielkości pozycji walutowej w danej walucie.

W przypadku pozycji w kapitałowych papierach wartościowych wielkość współczynnika wrażliwości jest równa co do wartości wielkości pozycji netto w danym instrumencie (akcji, indeksie, jednostce udziałowej).

Miarą zintegrowaną ryzyka rynkowego portfeli handlowych, łączącą wpływ pozycji w poszczególnych czynnikach ryzyka i uwzględniającą efekt korelacji pomiędzy zmiennościami poszczególnych czynników, jest wartość narażona na ryzyko (VaR). Miara VaR jest stosowana do oszacowania potencjalnego spadku wartości pozycji lub portfela w normalnych warunkach rynkowych, przy ustalonym poziomie ufności i w określonym czasie. W przypadku pozycji otwieranych w portfelu handlowym Banku wartość VaR jest obliczana przy zastosowaniu 99% poziomu ufności i jednodniowego okresu utrzymania.

Zarówno wskaźnik DV01, jak i wskaźnik VaR dla portfela handlowego są obliczane jako kwota netto bez zabezpieczenia ekonomicznego portfela papierów wartościowych dostępnych do sprzedaży, tzn. bez instrumentów pochodnych mających zabezpieczyć wartość godziwą portfela. Ekspozycja na ryzyko takich transakcji jest kontrolowana poprzez odpowiednie metody pomiaru ryzyka i ograniczana za pomocą limitów ryzyka portfeli bankowych.

W cyklu dziennym dokonywana jest analiza scenariuszy warunków skrajnych (stress test), przy założeniu większych niż przyjęte w pomiarze wartości zagrożonej, zmian czynników ryzyka oraz pominięciu historycznie obserwowanych korelacji pomiędzy tymi czynnikami.

Bank notuje ekspozycje ryzyka rynkowego portfeli handlowych w ponad dwudziestu walutach zarówno w przypadku pozycji walutowych jak i ekspozycji na ryzyko stóp procentowych, przy czym tylko w przypadku kilku walut ekspozycje są znaczące. Dla dużej grupy walut ekspozycje wynikają z niepełnego dopasowania transakcji zawartych na zlecenie klienta i transakcji domykających z innymi kontrahentami rynków hurtowych. Znaczące ekspozycje na ryzyko rynkowe otwierane są w przypadku PLN, walut rynków wysokorozwiniętych (przede wszystkim USD oraz EUR; rzadziej GBP, CHF, JPY) oraz walut krajów Europy Środkowej.

Wartości znaczących ekspozycji na ryzyko stóp procentowych portfeli handlowych w ujęciu miary DV01 w 2017 roku prezentuje poniższa tabela:

w tys. zł	31.12.2017	31.12.2016	w okresie		
			01.01.2017 – 31.12.2017		
			Średnia	Maksimum	Minimum
PLN	313	267	320	839	(242)
EUR	73	(123)	3	98	(127)
USD	9	9	(5)	42	(139)

W 2017 roku średnia wielkość ekspozycji na ryzyko stóp procentowych w walucie krajowej była wyższa w porównaniu z poziomem z roku ubiegłego i wyniosła 337 tys. zł. Średnia ekspozycja na ryzyko stóp procentowych w EUR była niższa w porównaniu z rokiem 2016 (DV01 wyniosło 36 tys. zł, podczas gdy rok wcześniej 126 tys. zł). Średnia ekspozycja w USD była niższa w porównaniu do roku 2016 (DV01 wyniosło 22 tys. zł, w porównaniu do 32 tys. zł w 2016 r.). Jeśli chodzi o największe wielkości ekspozycji przyjmowanych przez Departament Skarbu to maksymalna ekspozycja w PLN wyniosła 839 tys. zł w porównaniu z 870 tys. zł w roku 2016, zaś maksymalna pozycja w EUR osiągnęła wielkość 127 tys. zł w porównaniu z 395 tys. zł w roku ubiegłym.

Pion Skarbu, prowadzący w ramach Banku działalność handlową na instrumentach finansowych, kontynuował strategię bardzo aktywnego zarządzania ekspozycjami narażonymi na ryzyko walutowe i stopy procentowej dostosowując wielkość i kierunek tych ekspozycji w zależności od zmieniających się warunków rynkowych, co obrazuje przedział wahań tych ekspozycji (wartości minimum i maksimum w powyższej tabeli).

Poziom ryzyka określonego miarą VaR (bez uwzględnienia zabezpieczeń ekonomicznych portfela papierów wartościowych dostępnych do sprzedaży) w podziale na pozycje ryzyka walutowego i ryzyka stopy procentowej w 2017 roku prezentuje poniższa tabela:

w tys. zł	31.12.2017	31.12.2016	w okresie		
			1.01.2017 – 31.12.2017		
			Średnia	Maksimum	Minimum
Ryzyko walutowe	289	287	786	4 940	68
Ryzyko stóp procentowych	3 499	6 280	4 086	8 746	851
Ryzyko spreadu	6 202	5 046	4 613	7 188	2 252
<b>Ryzyko ogółem</b>	<b>7 347</b>	<b>8 333</b>	<b>8 079</b>	<b>15 198</b>	<b>2 898</b>

Ogólny średni poziom ryzyka rynkowego portfeli handlowych w roku 2017 był o 12% wyższy od średniego poziomu zanotowanego w roku 2016, w ujęciu kwotowym to ponad 869 tys. zł, głównie jako wynik zwiększonych poziomów ekspozycji na zmianę spreadu. Maksymalny poziom ryzyka cenowego osiągnął wartość 15 198 tys. zł, podczas gdy w 2016 roku był na poziomie 18 737 tys. zł.



### Ryzyko instrumentów kapitałowych

Bank nie ponosi ryzyka zmiany cen instrumentów kapitałowych w ramach prowadzonej działalności handlowej. Posiadany przez Bank portfel inwestycji kapitałowych ma charakter niehandlowy.

### Ekspozycja walutowa Banku

Ekspozycję walutową Banku według podstawowych walut przedstawia poniższa tabela:

31.12.2017

w tys. zł	Operacje bilansowe		Transakcje warunkowe z tytułu instrumentów pochodnych*		Pozycja netto
	Aktywa	Zobowiązania	Aktywa	Zobowiązania	
EUR	3 739 727	4 465 703	15 467 548	14 648 480	93 092
USD	1 103 587	3 751 783	11 883 166	9 222 515	12455
GBP	14 450	396 013	412 574	31195	(184)
CHF	339 293	223 461	1 685 061	1 791 647	9 246
Pozostałe waluty	38 542	211 370	1 872 809	1 680 813	19168
	<b>5 235 599</b>	<b>9 048 330</b>	<b>31 321 158</b>	<b>27 374 650</b>	<b>133 777</b>

\*według wartości bieżącej będącej sumą zdyskontowanych przyszłych przepływów pieniężnych

31.12.2016

w tys. zł	Operacje bilansowe		Transakcje warunkowe z tytułu instrumentów pochodnych*		Pozycja netto
	Aktywa	Zobowiązania	Aktywa	Zobowiązania	
EUR	3 157 017	4 538 578	17 289 321	15 769 761	137 999
USD	2 924 823	2 887 135	7 839 769	7 904 888	(27 431)
GBP	12 322	353 656	380 457	38651	472
CHF	302 186	147 687	1 422 369	1 579 560	(2 692)
Pozostałe waluty	1 821	266 477	1 833 809	1 569 944	(791)
	<b>6 398 169</b>	<b>8 193 533</b>	<b>28 765 725</b>	<b>26 862 804</b>	<b>107 557</b>

\*według wartości bieżącej będącej sumą zdyskontowanych przyszłych przepływów pieniężnych

## RYZYKO OPERACYJNE

### Cele strategiczne oraz założenia systemu zarządzania ryzykiem operacyjnym

Celem strategicznym zarządzania ryzykiem operacyjnym jest zapewnienie spójnego i efektywnego podejścia do identyfikacji, oceny, ograniczania, kontroli, monitorowania oraz sprawozdawczości w zakresie tego ryzyka, a także efektywnej redukcji poziomu narażenia na ryzyko operacyjne, a w konsekwencji redukcję ilości zdarzeń ryzyka operacyjnego i dotkliwości ich skutków (polityka niskiego poziomu tolerancji dla strat operacyjnych).

Zarządzanie ryzykiem operacyjnym ma również na celu pełną integrację procesów zarządzania tym ryzykiem z procesami podejmowania decyzji biznesowych (tzn. strategia biznesowa będzie wspierana oceną ryzyka operacyjnego, a biznes będzie oceniany na podstawie wcześniej ustalonych wskaźników kontroli i ryzyka operacyjnego).

Organizując proces zarządzania ryzykiem operacyjnym Bank bierze pod uwagę strategię biznesową, Profil ryzyka Banku, otoczenie makroekonomiczne, dostępne zasoby kapitału i płynności oraz wymogi regulacyjne stanowiące ramy dla przygotowania systemu kontroli i zarządzania ryzykiem operacyjnym w Banku.

Zarząd Banku odpowiada za opracowanie, wdrożenie i funkcjonowanie właściwego systemu zarządzania ryzykiem operacyjnym (poprzez wprowadzanie odpowiednich regulacji wewnętrznych), zapewnia spójność systemu zarządzania ryzykiem operacyjnym ze Strategią Banku oraz jego właściwe funkcjonowanie w organizacji poprzez analizę informacji umożliwiających ocenę, czy system jest adekwatny do profilu ryzyka operacyjnego. W przypadku zidentyfikowania potrzeby zmian, system zarządzania ryzykiem operacyjnym jest usprawniany poprzez wprowadzenie niezbędnych korekt.

System zarządzania ryzykiem operacyjnym w Banku jest zbudowany w sposób, który zapewnia prawidłowe zarządzanie ryzykiem na każdym etapie, tj.: identyfikacji, oceny, przeciwdziałania, kontroli, monitorowania i raportowania.

Realizacja założeń strategii przez Zarząd Banku oceniana jest przez Radę Nadzorczą, wspieraną przez Komitet ds. Audytu oraz Komitet ds. Ryzyka i Kapitału na podstawie syntetycznych raportów przedkładanych przez Zarząd co najmniej 2 razy w roku, określających skalę i rodzaje ryzyka operacyjnego, na które narażony jest Bank, obszary koncentracji ryzyka, metody zarządzania ryzykiem operacyjnym, prawdopodobieństwo jego występowania, ocenę potencjalnego negatywnego wpływu metody zarządzania ryzykiem operacyjnym, a także wyniki monitorowania profilu ryzyka operacyjnego i apetytu na ryzyko operacyjne.

## Definicja ryzyka operacyjnego

Ryzyko operacyjne należy rozumieć jako możliwość poniesienia strat w wyniku niewłaściwych lub wadliwych procesów wewnętrznych, czynników ludzkich, systemów technicznych lub zdarzeń zewnętrznych.

Ryzyko operacyjne obejmuje ryzyko technologiczne i techniczne, outsourcingu, nadużyć/defraudacji, prania pieniędzy, bezpieczeństwa informacji, zdarzeń zewnętrznych (ciągłości działania), podatkowe i rachunkowe, produktu, prawne, modeli, kadrowe, koncentracji, niewłaściwego postępowania, jak również ryzyko utraty reputacji, związane ze zdarzeniami ryzyka operacyjnego, z praktykami biznesowymi oraz rynkowymi, a także ryzyko operacyjne wkomponowane w inne rodzaje ryzyka (np. kredytowe, kontrahenta, płynności, braku zgodności).

Ryzyko operacyjne nie obejmuje ryzyka strategicznego i ryzyka potencjalnych strat wynikających z decyzji związanych z podejmowaniem ryzyka kredytowego, rynkowego, ryzyka płynności lub ryzyka związanego z działalnością ubezpieczeniową.

W ramach ryzyka operacyjnego identyfikowane są następujące ryzyka trudnomierzalne, uznane za istotne: ryzyko braku zgodności, ryzyko modeli, ryzyko outsourcingu i ryzyko bezpieczeństwa informacji (włączając ryzyko cyberbezpieczeństwa).

## Zasady identyfikacji ryzyka operacyjnego

Każda jednostka organizacyjna Banku identyfikuje wszystkie istotne rodzaje ryzyka operacyjnego, związane z działalnością jednostki. W procesie identyfikacji ryzyka Kierownictwo Banku uwzględnia ryzyko związane ze wszystkimi istotnymi procesami, produktami, czynnikiem ludzkim, systemami informatycznymi, zgodnością z obowiązującym prawem, regulacjami i zaleceniami instytucji nadzorczych, regulacjami wewnętrznymi oraz strategią Banku, uwzględniając również ryzyko związane z zależnością Banku od innych podmiotów w Grupie.

Jednostki organizacyjne Banku oraz Departament Niezależnej Kontroli i Ryzyka Operacyjnego wykorzystują w procesie identyfikacji ryzyka procesy regularnego analizowania informacji generowanych przy użyciu narzędzi zarządzania ryzykiem operacyjnym (np. apetyt na ryzyko, docelowy profil ryzyka, KRI, dane o stratach i zdarzeniach ryzyka operacyjnego, problemy kontrolne i działania naprawcze, proces samooceny, mapę ryzyka, kluczowe projekty, obszary koncentracji ryzyka i obszary wzrastającego poziomu ryzyka, analizy scenariuszy, testy warunków skrajnych, zmiany procesów i produktów, atestacje ryzyka operacyjnego, informacje z wewnętrznych i zewnętrznych przeglądów i audytów, informacje raportowane do Komisji i Komitetów).

## Profil ryzyka operacyjnego

Profil ryzyka operacyjnego rozumiany jest jako skala i struktura ekspozycji na ryzyko operacyjne, określająca stopień narażenia na ryzyko operacyjne. Wyrażany jest on w wybranych przez Bank wymiarach strukturalnych (takich jak m.in. rodzaje zdarzeń operacyjnych, rodzaje linii biznesowych, istotne procesy) oraz w wymiarach skali (takich jak m.in. oszacowana potencjalna wielkość straty). Do ustalenia profilu ryzyka operacyjnego Bank wykorzystuje posiadane informacje na temat zdarzeń operacyjnych oraz informacje pochodzące z wykorzystywanych narzędzi zarządzania ryzykiem operacyjnym.

Docelowy profil ryzyka operacyjnego, umożliwiający m.in. identyfikację obszarów koncentracji ryzyka operacyjnego, ustalany jest z uwzględnieniem skali i struktury ryzyka operacyjnego, zaakceptowanego apetytu/tolerancji na ryzyko operacyjne, analiz danych historycznych i wykorzystujący wdrożone narzędzia zarządzania ryzykiem operacyjnym. Dla poszczególnych kategorii ryzyka operacyjnego oraz głównych obszarów działalności Banku monitorowane są wyznaczone wskaźniki.

## Pomiar i ocena

W procesie oceny ryzyka Bank wykorzystuje kombinację różnych metod pomiaru lub szacowania ryzyka. Ocena ryzyka polega na określeniu prawdopodobieństwa wystąpienia i wielkości możliwych przyszłych strat z tytułu ryzyka operacyjnego. W tym celu wykorzystuje się mierniki ilościowe i jakościowe (np. apetyt na ryzyko, wymogi kapitałowe, docelowy profil ryzyka, KRI, dane o stratach i zdarzeniach ryzyka operacyjnego, problemy kontrolne i działania naprawcze, proces samooceny, mapę ryzyka, kluczowe projekty, obszary koncentracji ryzyka i obszary wzrastającego poziomu ryzyka, analizy scenariuszy, testy warunków skrajnych, zmiany procesów i produktów, atestacje ryzyka operacyjnego, informacje z wewnętrznych i zewnętrznych przeglądów i audytów, informacje raportowane do Komisji i Komitetów). Ocena uwzględnia analizę zagrożeń zarówno wewnętrznych, jak i zewnętrznych. Trafna ocena ryzyka operacyjnego umożliwia odpowiednie określenie profilu ryzyka i właściwe nim zarządzanie.

Oszacowany wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka operacyjnego pokrywa wszystkie kategorie ryzyka uwzględnione w definicji ryzyka operacyjnego.

## Ramy akceptacji ryzyka, kontrola ryzyka, ograniczanie ryzyka

Bank wyznacza poziomy tolerancji dla poszczególnych kategorii ryzyka operacyjnego oraz obszarów biznesowych w ramach ustalonego apetytu na ryzyko. Przekroczenie przyjętych progów tolerancji dla poszczególnych kategorii zdarzeń wymaga podjęcia działań naprawczych, zgodnie z decyzją Komitetu ds. Zarządzania Ryzykiem i Kapitałem.

Komitet ds. Zarządzania Ryzykiem i Kapitałem i/lub Zarząd Banku mogą podjąć decyzje w zakresie traktowania zidentyfikowanego ryzyka poprzez:

- akceptowanie (świadome niepodejmowanie działań mających na celu ograniczenie prawdopodobieństwa lub skutków zmaterializowania się danego zagrożenia, wraz z ewentualnym zapewnieniem środków na pokrycie potencjalnie związanych z nim strat);
- ograniczanie (przede wszystkim poprzez odpowiednie zdefiniowanie procesów, produktów, systemów, ich opis/procedury oraz wprowadzenie mechanizmów kontrolnych);
- transferowanie (przeniesienie części lub całości ryzyka związanego z danym zagrożeniem na podmiot zewnętrzny, w szczególności poprzez zlecenie wykonywania czynności zewnętrznym dostawcom usług lub stosowanie ubezpieczeń);
- unikanie (niepodejmowanie działań, z którymi wiąże się dane zagrożenie).

Procesy identyfikacji ryzyka, samooceny, pomiaru, monitorowania oraz raportowania, w zasadniczych aspektach, są ujednolicone i ogólnie przyjęte we wszystkich jednostkach organizacyjnych Banku. Procesy ograniczania ryzyka są określone dla każdej jednostki organizacyjnej i mogą być różne dla poszczególnych jednostek.

Stosowane procesy kontrolne służą ograniczaniu przyczyn występowania negatywnych skutków zdarzeń operacyjnych (włącznie ze stratami operacyjnymi), zmniejszaniu prawdopodobieństwa ich wystąpienia oraz minimalizowaniu dotkliwości potencjalnych skutków. Mechanizmy ograniczania ryzyka obejmują również transfer ryzyka czyli przeniesienie części lub całości ryzyka związanego z danym zagrożeniem na podmiot zewnętrzny, w szczególności poprzez zlecenie wykonywania czynności zewnętrznym dostawcom usług lub stosowanie ubezpieczeń, z zastrzeżeniem, że transfer nie może być traktowany jako alternatywa dla właściwego zarządzania ryzykiem. Bank ocenia i monitoruje prawidłowość funkcjonowania mechanizmów transferu ryzyka.

### **Monitorowanie i raportowanie**

Za bieżące monitorowanie ryzyka operacyjnego odpowiada Komitet ds. Zarządzania Ryzykiem i Kapitałem oraz wspierające go Komisje. Jakość procesu zarządzania ryzykiem operacyjnym (w tym proces samooceny) w poszczególnych jednostkach organizacyjnych Grupy są przedmiotem kontroli i oceny przez jednostkę audytu wewnętrznego.

W ramach nadzoru skonsolidowanego, dane o ryzyku operacyjnym Banku i spółek zależnych prezentowane są Komisjom i Komitetom, wspierającym Zarząd Banku i Radę Nadzorczą w procesie zarządzania ryzykiem operacyjnym.

Rada Nadzorcza sprawuje nadzór nad systemem zarządzania ryzykiem operacyjnym oraz ocenia jego adekwatność i skuteczność. Rada Nadzorcza jest wspierana przez Komitety Rady Nadzorczej - Komitet ds. Audytu, Komitet ds. Ryzyka i Kapitału oraz Komitet ds. Wynagrodzeń.

Na podstawie syntetycznych raportów przedkładanych przez Zarząd co najmniej dwa razy w roku, określających skalę i rodzaje ryzyka operacyjnego, na które narażony jest Bank, obszary koncentracji ryzyka, metody zarządzania ryzykiem operacyjnym, prawdopodobieństwo jego występowania, ocenę potencjalnego negatywnego wpływu metody zarządzania ryzykiem operacyjnym, a także wyniki monitorowania profilu ryzyka operacyjnego i apetytu na ryzyko operacyjne, Rada Nadzorcza, wspierana przez Komitet ds. Audytu oraz Komitet ds. Ryzyka i Kapitału, dokonuje oceny realizacji przez Zarząd założeń strategii (w tym, w odniesieniu do zasad zarządzania ryzykiem operacyjnym) i w razie konieczności zleca poddanie jej rewizji.

### **Założenia dotyczące systemu kontroli wewnętrznej w zakresie ryzyka operacyjnego.**

W ramach Zarządu Banku jeden z jego członków – pełniący funkcję Szefa Sektora Zarządzania Ryzykiem - sprawuje nadzór nad Departamentem Niezależnej Kontroli i Ryzyka Operacyjnego.

Zarząd jest wspierany przez Komitet ds. Zarządzania Ryzykiem i Kapitałem oraz podległe mu Komisje.

Każda jednostka organizacyjna jest zobowiązana do opracowania właściwego systemu kontroli, współmiernego do poziomowi ponoszonego ryzyka operacyjnego i ryzyk innego typu, łącznie z odpowiednią dokumentacją procedur kontrolnych oraz stosownym szkoleniem personelu. Również na jednostkach organizacyjnych ciąży obowiązek identyfikacji ryzyka, które jest niedopuszczalne lub przekracza granice ryzyka, jakie dana jednostka może zaakceptować i zaproponowania odpowiednich działań w celu jego ograniczenia lub transferu.

Ustalanie standardów kontrolnych oraz monitorowanie ryzyka dla istotnych kategorii ryzyka wspierane są przez wyspecjalizowane jednostki organizacyjne Banku.

Dodatkowo okresowo dokonywana jest ocena adekwatności i skuteczności procesów kontrolnych, polegająca na testowaniu adekwatności i efektywności kluczowych kontroli, z częstotliwością dostosowaną do poziomu ryzyka i częstotliwości kontroli (proces samooceny) oraz badaniu dokonywanym przez niezależny audyt wewnętrzny. W przypadku zidentyfikowania uchybień i obszarów nieakceptowalnego ryzyka, kierownictwo odpowiedzialne jest za opracowanie planu działań naprawczych. Realizacja planów naprawczych podlega niezależnemu monitorowaniu i kontroli.

Departament Audytu odpowiada za niezależną ocenę efektywności procesów zarządzania ryzykiem operacyjnym i ocenę adekwatności i skuteczności systemu zarządzania ryzykiem operacyjnym, w tym za jego regularne przeglądy.

Rezultaty badań audytu wewnętrznego oraz zewnętrznego są uwzględniane w systemie informacji zarządczej i w procesie podejmowania decyzji związanych z zarządzaniem ryzykiem i zarządzaniem Bankiem.

W grudniu 2017 Bank wzmocnił system kontroli wewnętrznej, m.in. poprzez wdrożenie monitorowania pionowego, przeprowadzanego przez drugą linię obrony dla mechanizmów kontrolnych realizowanych przez jednostki pierwszej linii obrony.

## ZARZĄDZANIE KAPITAŁEM WŁASNYM

Zgodnie z obowiązującym w Polsce Prawem bankowym banki są zobligowane do utrzymywania kapitałów własnych w wielkości adekwatnej do poziomu ponoszonego ryzyka.

Na dzień 31 grudnia 2017 roku kapitał własny Banku wynosił 6 874 618 tys. zł (31 grudnia 2016 roku: 6 723 926 tys. zł), zaś kapitał regulacyjny uwzględniający pozycje i pomniejszenia określone przez Komisję Nadzoru Finansowego (KNF) wynosił 4 915 602 tys. zł (31 grudnia 2016 roku: 4 727 393 tys. zł). Taki poziom kapitałów uznawany jest za wystarczający do prowadzenia działalności biznesowej. Poziom kapitału jest regularnie monitorowany przy wykorzystaniu do tego celu współczynnika adekwatności kapitałowej.

Od 2008 roku Bank rozpoczął proces szacowania kapitału wewnętrznego. Dokonano klasyfikacji ryzyk ze względu na kryterium istotności, dla ryzyk zidentyfikowanych jako istotne oszacowano kapitał wymagany do ich pokrycia.

W procesie zarządzania kapitałem Bank określa politykę wypłat przyszłych dywidend dla akcjonariuszy. W procesie tym uwzględnia się szereg czynników, takich jak: zyski Banku, oczekiwania Banku w zakresie przyszłych wyników finansowych, poziom wymogów kapitałowych, a także uwarunkowania podatkowe, regulacyjne i prawne.

Poniższa tabela prezentuje dane finansowe do wyliczenia współczynnika wypłacalności Banku.

### Współczynnik wypłacalności\*

w tys. zł	31.12.2017	31.12.2016
<b>I Kapitał podstawowy Tier I</b>	<b>4 916 526</b>	<b>4 727 393</b>
<b>II Całkowity wymóg kapitałowy, z tego:</b>	<b>2 237 431</b>	<b>2 204 888</b>
wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka kredytowego	1 759 541	1 698 683
wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka kontrahenta	57 098	65 487
wymóg kapitałowy z tytułu korekty wyceny kredytowej	49 033	63 927
wymóg kapitałowy z tytułu przekroczenia limitu koncentracji zaangażowań i limitu dużych zaangażowań	5 353	3 176
suma wymogów kapitałowych z tytułu ryzyka rynkowego	81 813	74 245
wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka operacyjnego	284 593	299 370
<b>Współczynnik kapitału podstawowego Tier I</b>	<b>17,6%</b>	<b>17,2%</b>

\*Współczynnik wypłacalności obliczony został według zasad określonych w Rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 575/2013 z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie wymogów ostrożnościowych dla instytucji kredytowych i firm inwestycyjnych, zmieniające rozporządzenie (UE) nr 648/2012 („CRR”).

W 2017 roku, jak i w 2016 roku Bank spełniał wszystkie regulacyjne normy ostrożnościowe dotyczące adekwatności kapitałowej.

## 48. Zdarzenia po dacie bilansowej

Po dniu 31 grudnia 2017 roku nie wystąpiły zdarzenia, nieujęte w tym sprawozdaniu finansowym, mogące w znaczący sposób wpłynąć na wyniki Banku.

podpisy Członków Zarządu

21.03.2018 roku ..... Data	Sławomir S. Sikora ..... Imię i nazwisko	Prezes Zarządu ..... Stanowisko/funkcja	..... Podpis
21.03.2018 roku ..... Data	Maciej Kropidłowski ..... Imię i nazwisko	Wiceprezes Zarządu ..... Stanowisko/funkcja	..... Podpis
21.03.2018 roku ..... Data	David Mouillé ..... Imię i nazwisko	Wiceprezes Zarządu ..... Stanowisko/funkcja	..... Podpis
21.03.2018 roku ..... Data	Barbara Sobala ..... Imię i nazwisko	Wiceprezes Zarządu ..... Stanowisko/funkcja	..... Podpis
21.03.2018 roku ..... Data	Katarzyna Majewska ..... Imię i nazwisko	Członek Zarządu ..... Stanowisko/funkcja	..... Podpis
21.03.2018 roku ..... Data	Czesław Piasek ..... Imię i nazwisko	Członek Zarządu ..... Stanowisko/funkcja	..... Podpis
21.03.2018 roku ..... Data	Natalia Bożek ..... Imię i nazwisko	Wiceprezes Zarządu ..... Stanowisko/funkcja	..... Podpis